

Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

Warszawa 2011

Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

Warszawa 2011

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOSCIOWA W POLSCE

Praca zbiorowa pod redakcją Teresy Jabłońskiej-Urbaniak

WARSZAWA 2011

Spis treści

Wstęp Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi	5
OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE	7
ROLNICTWO	12
Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania	12
Sytuacja produkcyjno – ekonomiczna rolnictwa w 2010 r.	16
Rolnictwo w regionach	18
Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji	19
Wartość produkcji rolniczej i relacje cen	22
Produkcja rolnicza, wybrane rynki produktów spożywczych	23
• Rynek i przetwórstwo zbóż	25
• Rynek cukru	27
• Rynek owoców i warzyw	29
• Wsparcie wspólnotowe na niektórych rynkach produktów roślinnych ...	33
• Rynek produkcji nasiennej	33
• Rynek mięsa	35
• Rynek drobiu i jaj	38
• Rynek mleka	41
• Rynek miodu	45
• Rynek ryb	46
Spożycie artykułów żywnościowych	49
DZIAŁANIA PROMOCYJNE I POLITYKA WSPIERANIA JAKOŚCI - PROGRAM PDŻ	52
Program Poznaj Dobrą żywność	53
Produkty regionalne i tradycyjne	56
Integrowana produkcja rolnicza	58
Ochrona roślinnych zasobów genowych w rolnictwie	60
BIOPALIWA	63
HANDEL ZAGRANICZNY	68
Geograficzna struktura handlu towarami rolno-spożywczymi	69
Towarowa struktura handlu zagranicznego	70
Handel zagraniczny wybranymi produktami zwierzęcymi	71
Prognoza i szacunek obrotów w handlu zagranicznym na rok 2011	73

OBSZARY WIEJSKIE	75
Ludność wiejska	75
Aktywność zawodowa i kapitał ludzki na wsi	77
Infrastruktura na wsi	78
Rozwój przedsiębiorczości i agroturystyka na terenach wiejskich	81
WSPARCIE ROLNICTWA I RYBOŁÓWSTWA	85
Płatności bezpośrednie	85
Wsparcie obszarów wiejskich	87
• Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006	87
• SPO – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego	87
• Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013	89
Rybołówstwo	92
• Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”	92
• Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”	94
DYSKUSJA NAD KSZTAŁTEM WPR PO ROKU 2013	97
50 LAT WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ	100
INSTYTUCJE ROLNICZE	104
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	104
Agencja Rynku Rolnego	106
Agencja Nieruchomości Rolnych	115
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	119
Doradztwo rolnicze	120
Szkoły rolnicze	122
Jednostki naukowo - badawcze	123
ADRESY JEDNOSTEK ZWIĄZANYCH Z ROLNICTWEM	127

Szanowni Państwo!

Czas biegnie szybko. Właśnie oddajemy do Państwa rąk kolejną edycję naszej publikacji „Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce”.

Jestem przekonany, że ta pozycja jest już bardzo dobrze znana, a wręcz mogę śmiało stwierdzić, że również oczekiwana.

Co roku prezentujemy syntetyczne informacje dotyczące zmian zachodzących w polskim rolnictwie, rybołówstwie, przetwórstwie i na obszarach wiejskich.

W roku ubiegłym przeprowadzony został Spis Rolny. Pełne opracowanie jego wyników udokumentuje zmiany jakie zaszły w polskim rolnictwie na przestrzeni ostatnich ośmiu lat, od spisu w roku 2002, a więc na dwa lata przed naszą akcesją do Unii Europejskiej.

Wstępne dane już pokazują wyraźne zmiany. Zmniejszyła się liczba gospodarstw rolnych, których ubyto ponad 300 tys.. Największy spadek dotyczył gospodarstw o powierzchni poniżej 5 ha. Jednocześnie najbardziej wzrosła liczba gospodarstw powyżej 50 ha. Oznacza to coraz większą specjalizację produkcji rolnej i korzystne zmiany w strukturze agrarnej. Potwierdza to także słuszność przyjętych rozwiązań dotyczących realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Ukierunkowanie dwóch działań tego programu, a mianowicie „Rent strukturalnych” i „Ułatwień dla młodych rolników” przyspieszyło zmiany pokoleniowe na wsi, a także zmiany liczby i wielkości gospodarstw rolnych. Z punktu widzenia produktywności rolnictwa są to korzystne przekształcenia, które służą zmniejszaniu kosztów produkcji i zwiększeniu towarowości produkcji rolnej. Pozwala to patrzeć optymistycznie na dalszy rozwój międzynarodowego handlu artykułami rolno-spożywczymi. Cały czas utrzymujemy dodatnie saldo tej wymiany na poziomie ponad 2,6 mld euro, przy wartości sprzedaży ponad 14 mld euro. Jednocześnie też nie ma żadnych braków w zaopatrzeniu rynku wewnętrznego, na którym w dalszym ciągu dominują produkty krajowe.

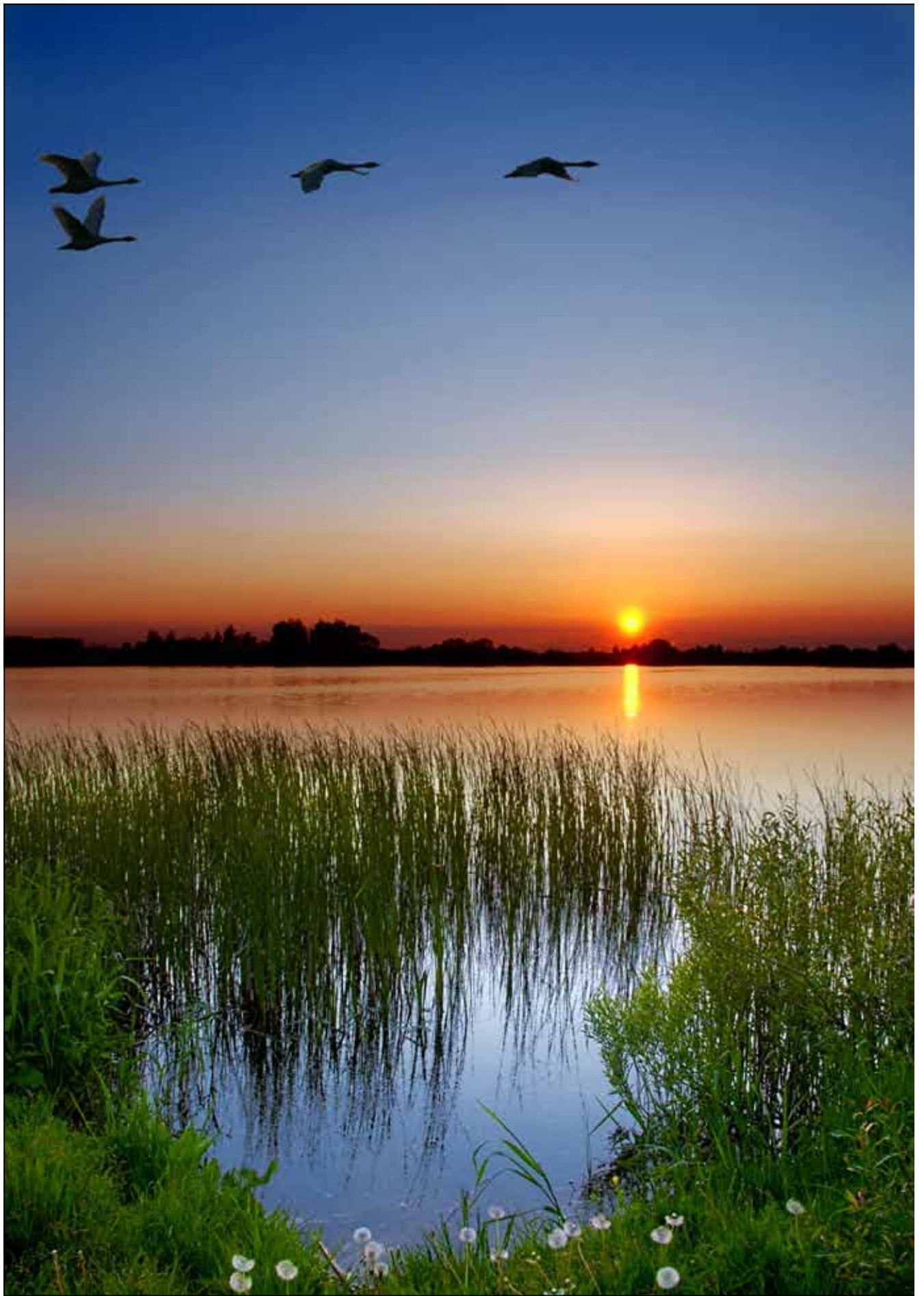
Siedem lat obecności w Unii Europejskiej potwierdziło opinię, że po przystąpieniu nie zagraża nam zalew żywności z Zachodu. Obserwujemy wręcz odwrotną tendencję. To nasze produkty żywnościowe znajdują coraz szersze uznanie nie tylko poza naszymi granicami, ale także poza granicami UE.

Teraz dalszy rozwój zależy od mądrego i konsekwentnego przeprowadzenia reformy Wspólnej Polityki Rolnej tak, aby stała się ona prorozwojowa, stymulująca innowacyjność i zdolna do uczynienia europejskiego rolnictwa konkurencyjnym na rynku światowym.

Jestem przekonany, że jest to możliwe do osiągnięcia pod warunkiem iż wyzwolimy się z myślenia w kategorii od wyborów do wyborów i myślenia jedynie w sposób krajowy, wyinkowy. Jeżeli wzniesiemy się ponad te ograniczenia, to nie mam wątpliwości, że reforma będzie głęboka, rzeczywista i kolejne pokolenie unijnych rolników będzie miało szansę dalszego rozwoju i skutecznego konkurowania na rynku globalnym.

Marek Sawicki

Ogólne informacje o Polsce

Polska jest krajem w Europie Środkowej o powierzchni 312,7 tys. km² (6 miejsce w UE - 27 i 68 w świecie) i liczbie ludności 38,2 mln osób (6 miejsce w UE-27 i 34 w świecie).

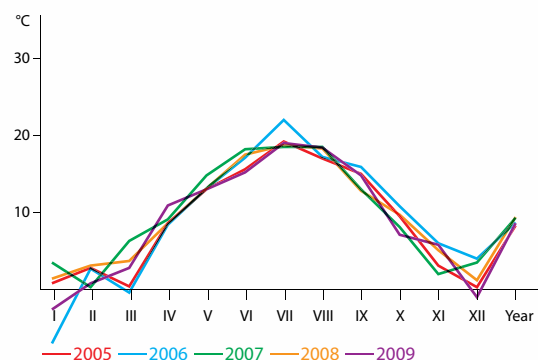
Od 1 maja 2004 r. Polska jest członkiem Unii Europejskiej, zajmując wśród 27 krajów 6 miejsce pod względem liczby ludności ogółem i pierwsze pod względem liczby ludności rolniczej oraz drugie miejsce (po Rumunii) pod względem liczby gospodarstw rolnych. Pracujący w rolnictwie, łowiectwie, leśnictwie oraz rybactwie 2,5 - krotnie przekraczają procentowy udział pracujących w tych sektorach w UE-27 (odpowiednio – 14,5% i 5,6%). Polska zajmuje 7,2% ogólnej powierzchni krajów Unii granicząc z 7 krajami, w tym 4 członkami UE (Niemcy, Czechy, Słowacja i Litwa) i 3 spoza Unii (Rosja, Białoruś, Ukraina).

Kraj charakteryzuje się dużą różnorodnością przyrodniczo-środowiskową. Szczególną ochroną objęte są parki narodowe zajmujące ponad 314,5 tys. ha, rezerваты przyrody w liczbie 1463 o powierzchni ponad 164 tys. ha, parki krajobrazowe zajmujące powierzchnię blisko 2607 tys. ha i pomniki przyrody w liczbie 36,3 tysięcy. Udział gruntów leśnych w ogólnej powierzchni lądowej kraju przekracza 30%. Chronionych jest wiele gatunków zwierząt, z których do najważniejszych zalicza się żubry, kozice, niedźwiedzie, bobry, rysie i wilki.

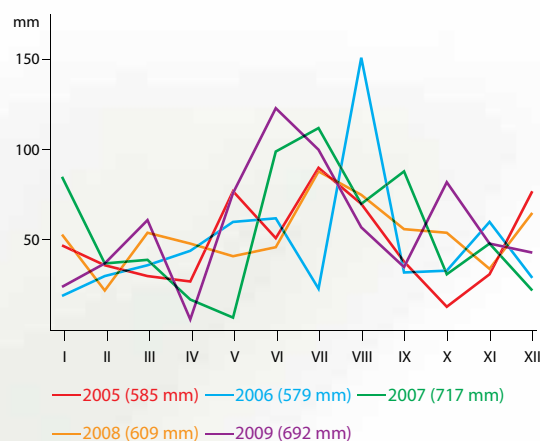
Ponad 75% terytorium kraju położone jest poniżej 200 m n.p.m., a tylko 3,1% powyżej 500 m n.p.m.

Klimat w Polsce charakteryzuje się dużymi wahaniami w długości poszczególnych pór roku. W ostatnich 3 latach średnia temperatura powietrza wahała się od 8,6°C do 9,4°C, a suma opadów w przedziale od 609 mm do 717 mm. *Rycina 1.*

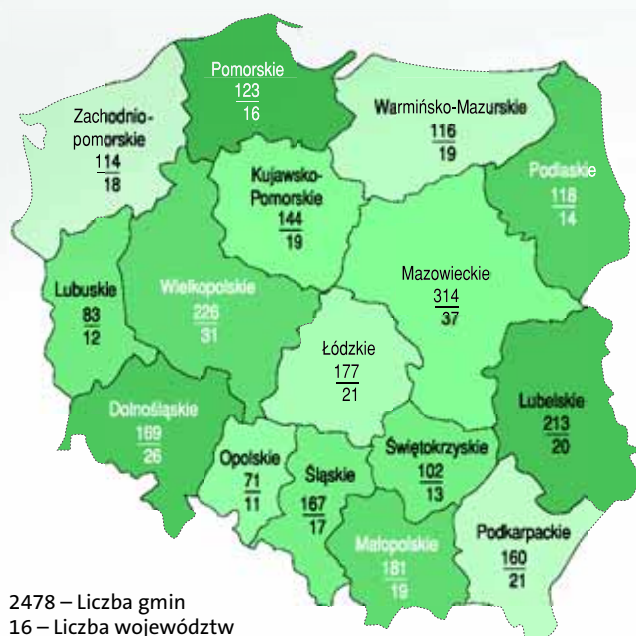
Opady atmosferyczne są głównym źródłem zasobów wodnych i charakteryzują się dużymi wahaniami w latach, miesiącach i re-

Rycina 1. Średnie miesięczne temperatury powietrza w Polsce; źródło: GUS – Rolnictwo w 2009 r., Warszawa 2010.

Rycina 2. Średnie miesięczne sumy opadów atmosferycznych w latach 2005–2009; źródło: GUS – Rolnictwo w 2009 r., Warszawa 2010.

2478 – Liczba gmin
16 – Liczba województw

Rycina 3. Jednostki podziału terytorialnego w Polsce.

gionach. W rezultacie występują obszary suszy i podtopienia, a nawet powódzie. *Rycina 2.*

W 2010 r. według stanu na 31 grudnia pomiary temperatury i opadów prowadziło 268 stacji i posterunków, a wyłączne pomiary opadów 990 posterunków. Absolutne maksimum temperatury w 2010 r. odnotowano w lipcu na stacji klimatycznej w Grabiku i wyniosła ona 38,2°C, a najniższa temperatura zanotowana została na stacji klimatycznej w Białowieży i wyniosła ona – 31,4 °C. Największa amplituda skrajnych wartości temperatury w Polsce w 2010 r. wyniosła 69,6°C.

Maksymalny dobowy opad atmosferyczny w 2010 r. zanotowano na stacji opadowej Szczyrk i wyniósł on 213 mm.

Polska zaliczana jest do krajów o ubogich zasobach wodnych. Średni roczny odpływ wód powierzchniowych, łącznie z doptywami z zagranicy w latach 1980 – 2010 wyniósł 62,3 km³, a z obszaru kraju 54,4 km³. W przeliczeniu na 1 mieszkańca daje to roczny zasób wody ok. 1,6 dam³, podczas gdy w krajach europejskich zasoby te szacowane są na 4,6 dam³.

Zasoby wód w Polsce cechuje duża zmienność sezonowa i nierównomierność rozkładu terytorialnego. Zbiorniki retencyjne mają małą pojemność i mogą zatrzymać jedynie 6% rocznego odpływu wód w kraju, co nie zapewnia dostatecznej ochrony przed okresowymi nadmiarami lub deficytami wody.

Terytorialnie Polska podzielona jest na 16 województw, 314 powiatów, 65 miast na prawach powiatów i 2479 gmin. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m. innymi sołectwa, których jest ponad 40,3 tys. Największym pod względem powierzchni (35,6 tys. km²) i liczby ludności (5,2 mln) jest woj. mazowieckie. Najmniejszym pod względem powierzchni jest woj. opolskie (9,4 tys. km²), a pod względem liczby ludności woj. lubuskie (1,0 mln). Największą obszarowo gminą jest Pisz (634 km²), a najmniejszą Górowo Iłowieckie (3 km²). Pod względem liczby ludności największą gminą jest m. stołeczne Warszawa (1,7 mln), będące także miastem na prawach powiatu w woj. mazowieckim, a najmniejszą – gmina Krynica Morska (1,4 tys.) w woj. pomorskim. *Rycina 3.*

Liczba ludności w Polsce w 2010 r. wyniosła 38,2 mln osób, w tym w miastach 23,3 mln, a na wsiach 14,9 mln osób. W porównaniu do 2000 r. liczba ludności zmniejszyła się o blisko 54 tys. osób, przy czym spadek dotyczył

tylko miast (o 407 tys). Na obszarach wiejskich wzrost liczby mieszkańców wynosił w tym okresie 354 tys. osób. W porównaniu do roku 2009 nastąpił spadek liczby urodzeń żywych (z 417 do 413 tys.) i obniżył się współczynnik dzietności (z 1,398 do 1,382). W porównaniu do roku poprzedniego zmniejszył się (o 0,2) wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców i wyniósł 10,8, wobec 11,0 w roku 2009 i 9,9 w roku 2000). Zmniejszyła się - w porównaniu do roku 2009 - liczba zgonów (o 17 tys) i ich odsetek na 1000 mieszkańców (z 10,1 do 9,9).

Prognoza ludności sporządzona przez GUS zakłada systematyczny spadek liczby ludności Polski do roku 2035 (o 2,3 mln). Na obszarach wiejskich prognozowane jest dodatnie, ale malejące saldo migracji wewnętrznych, które nie zrekompensuje ubytku liczby ludności wiejskiej szacowanego na 0,5%. Ubytek ten jest rezultatem zmniejszającej się liczby urodzeń. Czynnikiem hamującym odpływ ludności z miast będzie przede wszystkim tworzenie nowych miejsc pracy na terenach zurbanizowanych oraz pozostawanie na stałe w miastach części osób zamieszkujących tam dotychczas okresowo.

Wybrane informacje o sytuacji gospodarczej Polski w 2010 r

W 2010 roku polska gospodarka rozwijała się znacznie szybciej niż w roku 2009, a także znacznie szybciej niż to prognozowano. W obawie o długotrwałe skutki globalnego kryzysu w ustawie budżetowej na rok 2010 przyjęto wzrost PKB Polski o 1,2%, podczas gdy wyniósł on - 3,8% (w roku 2009 - 1,7%). Głównymi czynnikami dynamizującymi wzrost naszej gospodarki był popyt wewnętrzny i korzystne wyniki wymiany handlowej z zagranicą. Wzrostowi gospodarstwu sprzyjały również pozostająca pod kontrolą inflacja, poprawa sytuacji finansowej przedsiębiorstw oraz ożywienie na rynku pracy, powodujące wzrost zatrudnienia. Czynnikiem ożywiający wzrost była także łagodna polityka monetarna NBP, której - mimo to - nie udało się w stopniu dostatecznym wpłynąć na intensyfikację procesów inwestycyjnych. W roku 2010 po raz drugi poprawiała się sytuacja na giełdzie papierów wartościowych i wzrastała wartość jednostek funduszy inwestycyjnych. Zagrożeniem dla dalszego przyspieszenia wzrostu gospodarczego Polski i stabilności ekonomicznej może być dość szybko narastająca nierównowaga finansów publicznych oraz przyrost długu publicznego. Pod względem dynamiki rozwoju Polska zajęła w 2010 roku trzecią lokatę wśród krajów UE, ustępując jedynie Szwecji i Słowacji, które po głębokiej zapaści w roku 2009 zaczęły bardzo szybko odrabiać straty. Biorąc pod uwagę lata 2009 - 2010 łącznie tylko Polsce udało się przekroczyć (o ponad 5%) poziom 2008 roku. Rozwojowi polskiej gospodarki sprzyjało wychodzenie z recesji naszych głównych partnerów handlowych. Z danych Komisji Europejskiej wynika, że po spadku PKB krajów członkowskich w 2009 roku o 4,2%, rok 2010 przyniósł blisko dwuprocentowy wzrost, w tym w Niemczech o 3,6%.

Czynnikiem osłabiającym możliwości dynamizacji wzrostu gospodarczego w naszym kraju, który może - w przyszłości - prowadzić do ograni-

czenia procesów wzrostowych jest utrzymujące się - od dwóch lat - osłabienie procesów inwestycyjnych. Wiele firm dokonało korekty programów rozwojowych lub opóźniło decyzje o rozpoczęciu inwestycji. Sytuacja ta jest wynikiem obaw przedsiębiorstw o perspektywy rozwojowe gospodarki światowej, w tym o trwałość procesów odbudowy popytu konsumpcyjnego i inwestycyjnego. Pomimo wysokiej dynamiki wzrostu inwestycji publicznych, w znacznej części współfinansowanych ze środków unijnych – nakłady brutto na środki trwałe były w 2010 roku o 2% niższe niż w roku 2009, w którym również odnotowano spadek nakładów o 1,1%.

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw zwiększyło się w 2010 r. o 0,8%. Mimo to stopa bezrobocia wzrosła w 2010 r. z 12,1% w grudniu 2009 r. do 12,3% w końcu roku 2010 r.

W ciągu całego 2010 roku utrzymywało się wysokie tempo wymiany handlowej z zagranicą. Eksport liczony w euro zwiększył się – w porównaniu do roku 2009 – o 19,5%, a import o 21,7%. Ujemne saldo towarowe wyniosło 13,5 mld EUR, przy nadwyżce w wymianie produktów rolno – spożywczych w wysokości 2,6 mld EUR.

Liczona w cenach stałych globalna produkcja rolnicza - po wzroście w trzech poprzednich latach - zmniejszyła się w 2010 roku o 2,1%, a produkcja towarowa o 0,5%. Niekorzystne warunki w okresie wegetacji spowodowały spadek plonów i zbiorów głównych ziemioplodów. W konsekwencji globalna produkcja roślinna zmalała o 7,5%. Zwiększyła się natomiast o 4,8% - w porównaniu do roku 2009 – produkcja zwierzęca.

Handel zagraniczny towarami rolno – spożywczymi po raz kolejny przyniósł dodatnie saldo obrotów w 2010 r. – 2,6 mld EUR. Warto podkreślić jest wzrastające - od czasu akcesji - znaczenie handlu zagranicznego artykułami rolno – spożywczymi w bilansie handlowym i płatniczym Polski. Uzyskiwana w handlu zagranicznym żywnością nadwyżka zmniejsza ujemne saldo obrotów w całym handlu zagranicznym Polski. Udział eksportu rolno – spożywczego w eksporcie ogółem wyniósł w 2010 r. 11,2% wobec 11,7% w roku poprzednim, a udział importu 8,1 wobec 8,6% w roku 2009.

Po dwóch latach niekorzystnego dla rolników układu cen w 2010 r. zanotowano wyższą dynamikę cen produktów rolnych sprzedawanych przez rolników (108,6%) niż cen towarów i usług przez rolników nabywanych (101,3%). Wskaźnik nożyc cen wyniósł 107,2, wobec 96,1% w roku 2009 i 90,1 w roku 2008. Rok 2010 należy uznać za korzystny dla rolnictwa polskiego z perspektywy rozwoju dochodów rolniczych.

W 2011 roku polska gospodarka znajduje się nadal w fazie wyraźnego ożywienia - pomimo utrzymujących się negatywnych uwarunkowań globalnych. Wzrost gospodarczy w I półroczu 2011 r. wyniósł - 4,3%, a polska gospodarka zajmuje wysoką 5 lokatę wśród krajów Unii Europejskiej. Po dwuletnim zastoju ożywia się aktywność inwestycyjna podmiotów gospodarczych. Nakłady inwestycyjne w grupie dużych przedsiębiorstw wzrosły w I półroczu 2011 o 7,1%, wobec spadku o 3,2% w całym roku 2010. Utrzymuje się wysokie – dwucyfrowe – tempo wymiany handlowej z zagranicą, pomimo słabnącego popytu importowego naszych głównych partne-

rów handlowych. Eksport liczony w EUR był wyższy w okresie styczeń – lipiec 2011 – o 13,0% niż w tym samym okresie roku ubiegłego. Ujemne saldo obrotów towarowych z zagranicą wyniosło 8,2 mld EUR, ale saldo w wymianie handlowej produktami rolno – spożywczymi było tradycyjnie dodatnie (1,3 mld EUR). Utrzymuje się wysoki poziom cen niektórych produktów roślinnych. W sierpniu br. płacono w skupie o 17% więcej za pszenicę i 50% więcej za żyto niż przed rokiem. Droższe niż w roku ubiegłym były również produkty zwierzęce – bydło o 34%, drób i mleko o 16% i trzoda chlewna o 6%.

Rolnictwo

Rolnictwo polskie charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem – średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo zwiększa się stopniowo i wyniosła w roku 2010 - 8,6 ha (w roku 2009 – 8,0 ha). Ponad połowa gospodarstw produkuje wyłącznie lub głównie na własne potrzeby, ograniczając wydatki na zakup żywności i koszty utrzymania rodziny. Gospodarstwa te o relatywnie niewielkim areale prowadzą produkcję metodami tradycyjnymi, przy niskim nawożeniu mineralnym i zużyciu chemicznych środków ochrony roślin, a także pasz przemysłowych w żywieniu zwierząt gospodarskich, zwłaszcza bydła. Mimo tego, a także faktu występowania przewagi gleb o niskiej przydatności rolniczej, Polska jest znaczącym w świecie i Europie producentem produktów rolnych, ogrodniczych i pochodzenia zwierzęcego. **Tabela 1.**

Znaczące miejsce zajmuje Polska także w produkcji owoców jagodowych (truskawek, malin i porzeczek) oraz warzyw gruntowych, takich jak: cebula, kapusta i kalafior. Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje regionalne decydują o specjalizacji produkcji.

Tereny Polski centralnej, wschodniej i północnej to obszary upraw ziemniaków i żyta oraz użytki zielone. Sady i plantacje owoców jagodowych zlokalizowane są na Mazowszu (rejon grójecki), w woj. lubelskim, na Sandomierszczyźnie, a także w Wielkopolsce i woj. łódzkim. Uprawy roślin o większych wymaganiach glebowych i klimatycznych koncentrują się w południowo-wschodniej i zachodniej części kraju oraz w regionie Żuław i Warmii. Przeważa tam uprawa zbóż intensywnych, głównie pszenicy oraz buraków cukrowych i rzepaku.

Największa koncentracja chowu bydła występuje w woj. podlaskim, mazowieckim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, a trzody chlewnej w woj. wielkopolskim i kujawsko-pomorskim. Chów owiec ma większy wymiar jedynie w rejonach górskich (woj. małopolskie).

Produkcja niektórych artykułów rolnych	Udział		Miejsce	
	w świecie	w UE	w świecie	w UE
pszenica	1,4	6,9	15	4
żyto	20,8	41,0	3	1
ziemniaki	2,9	18,4	7	1
buraki cukrowe	4,7	11,0	6	3
rzepak	4,2	11,6	6	3
jabłka	1,6	9,9	13	4
mięso	1,3	7,9	14	5
mleko krowie	2,1	8,2	10	4
Pogłowie:				
bydła	0,4	6,3	46	7
trzody chlewnej	1,5	11,2	10	3

Tabela 1. Udział i miejsce polskiego rolnictwa w świecie i UE (27 państw); Źródło: Przegląd międzynarodowy GUS 2010 Dane za 2009 r.

Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania

W ogólnej powierzchni Polski wynoszącej 31,3 mln ha, powierzchnia użytków rolnych wynosi 15,5 mln ha, stanowiąc 49,7% ogólnej powierzchni kraju. Rok 2010 nie przyniósł istotnych zmian powierzchni ogólnej, ani struktury użytkowania gruntów rolnych należą-

cych do gospodarstw. W sektorze prywatnym w 2010 roku znajdowało się 13,7 mln ha, tj. 88,1% użytków rolnych, w tym 13,5 mln ha tj. około 80% użytków rolnych w kraju znajdowało się w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha. Sektor publiczny dysponował pozostałą częścią powierzchni tych użytków.

Powierzchnia gruntów ornych będących w dobrej kulturze wynosiła w roku 2010 -12,1 mln ha i stanowiła 75,1% ogólnej powierzchni użytków rolnych. W porównaniu do roku 2009 powierzchnia gruntów utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej nie zmieniła się.

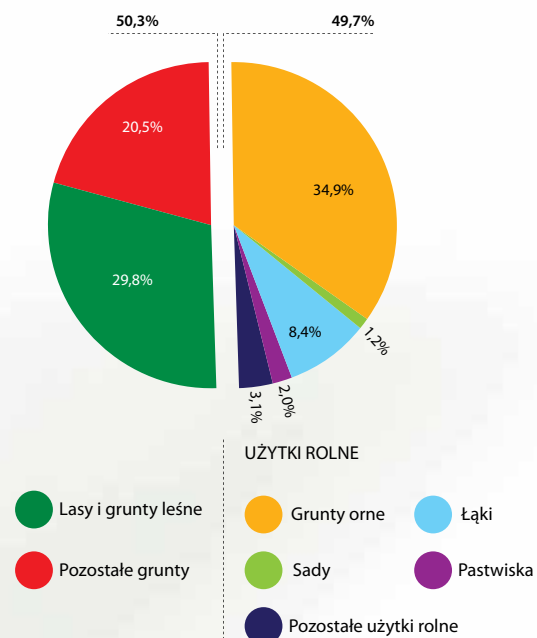
W ogólnej strukturze użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (15,5 mln ha – 100%) – grunty orne stanowią 74,6% powierzchni tych użytków, sady o łącznej powierzchni 336,0 tys. ha (2,0%), a trwałe użytki zielone z powierzchnią ogółem 3,2 mln ha – 19,7%. **Rycina 4.**

Jakość użytków w Polsce jest niska, niższa niż średnio w UE. Duży udział gleb słabych i zakwaszonych zmniejsza rolniczą przydatność użytków rolnych. Udział gleb lekkich, charakteryzujących się w Polsce wysoką piaszczystością, jest dwukrotnie większy niż średnio w UE i wynosi 60,8%, natomiast w UE – 31,8%.

Wskaźnik bonitacji gleb będący ilorazem hektarów przeliczeniowych do fizycznych użytków rolnych wynosi w Polsce 0,82. Niekorzystne warunki glebowe i nakładające się gorsze warunki klimatyczne znajdują odzwierciedlenie w niższej produktywności ziemi w porównaniu do średniej z UE. Od czasu akcesji Polski do UE zmniejsza się powierzchnia gruntów ugorowanych na gruntach ornych. W roku 2009 wyniosła ona około 498 tys. ha i była ponad 3-krotnie niższa niż w 2004 r. W gospodarstwach indywidualnych, grunty ugorowane ograniczono w tym czasie ponad 2,5-krotnie. Powierzchnia ugorów w sektorze prywatnym w 2010 roku wyniosła 433 tys. ha. Tendencja do zmniejszania powierzchni ugorów związana jest ze stosowaniem dopłat bezpośrednich do każdego hektara użytkowanego rolniczo, a także ze wzrostem cen ziemi rolniczej.

Powszechny Spis Rolny przeprowadzony w 2010 roku potwierdził obserwowane tendencje zmian w polskim rolnictwie na przestrzeni ostatnich lat, które nabrały przyspieszenia od czasu akcesji. I tak - w porównaniu do wyników Powszechnego Spisu Rolnego z roku 2002 – główne zmiany dotyczą:

- ▶ zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych (ogółem o 656 tys. tj. o 22,4%, w tym gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha o 393 tys. tj. o 20,1%) wraz z jednoczesnym wzrostem ich powierzchni,

Rycina 4. Struktura użytkowania gruntów w 2010 r. (w % powierzchni ogółem). Źródło: . GUS. Rolnictwo w 2010, Warszawa 2011

- ▶ znaczących zmian w strukturze gospodarstw rolnych, a wśród nich blisko 25% spadek liczby gospodarstw najmniejszych (o powierzchni 0 – 5 ha UR) i 17% spadek liczby gospodarstw o powierzchni 5 – 20 ha oraz utrzymywanie się liczby gospodarstw w grupie obszarowej 20 – 50 ha. Zmianom tym towarzyszy znaczący – 34% wzrost liczby gospodarstw największych o powierzchni 50 ha i więcej. Zmiany te następują na tyle wolno, że odsetek gospodarstw o powierzchni 15 ha i więcej wynosi zaledwie 9%, podczas gdy odsetek gospodarstw o powierzchni 0 – 5 ha pozostaje nadal wysoki i wynosi blisko 70%,
- ▶ wolnego, ale widocznego upowszechniania się modelu gospodarstwa wielofunkcyjnego w grupie gospodarstw małych, które podejmując działalność pozarolniczą - częściowo lub całkowicie rezygnują z działalności rolniczej,
- ▶ spadku ogólnej powierzchni gruntów w użytkowaniu rolniczym (o 1,1 mln ha tj.o 5,5%) w porównaniu do roku 2002 na skutek przeznaczania gruntów rolniczych na cele nierolnicze np. infrastrukturalne,
- ▶ nieznacznego zmniejszenia się powierzchni zasiewów (o 0,2 mln ha w porównaniu do roku 2002) z jednoczesnymi zmianami w strukturze upraw - spadek powierzchni zbóż (o 12%), ziemniaków (o 51,8%) i buraków cukrowych (o blisko 32%) z jednoczesnym wzrostem zasiewów rzepaku (o 115%) i pastewnych (o 60%),
- ▶ wzrostu pogłowia bydła ogółem, w tym zmniejszania się stada krów. Tendencja ta wiąże się ze wzrostem zainteresowania produkcją bydła rzeźnego po akcesji do UE oraz poprawą opłacalności tej produkcji. Redukcja pogłowia krów jest następstwem kwotowania produkcji mleka po akcesji oraz wysokich wymagań jakościowych w skupie mleka krowiego,
- ▶ poprawy wyposażenia gospodarstw rolnych w środki produkcji. Potwierdza to przyspieszenie procesu modernizacji rolnictwa po przystąpieniu do UE oraz niepodważalny wpływ instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej, zwłaszcza ukierunkowanych na modernizację gospodarstw i ułatwienia dla młodych rolników.

Ewolucyjny charakter procesów zachodzących w rolnictwie potwierdzają dane za rok 2010 w porównaniu z rokiem 2009 - nie przynosząc w tym okresie - istotnych zmian w strukturze gospodarstw rolnych według grup obszarowych i użytkowanej przez nie powierzchni. Zmiany były tak nieznaczne, że nie przekraczają 0,5%. Indywidualne gospodarstwa rolne o areale powyżej 1 ha użytków rolnych zajmowały 15,3 mln ha W porównaniu do roku 2002 r. areal gospodarstw rolnych zmniejszył się o 1,4 mln ha, tj. o 8,1%. Największy spadek liczby gospodarstw w porównaniu do roku 2002 wystąpił w grupie obszarowej do 1 ha i od 1-5 ha UR, gdzie liczba gospodarstw zmniejszyła się odpowiednio o 26,8% i 24,8%. Udział gospodarstw najmniejszych w ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych zmniejszył się – w grupie obszarowej do 1 ha z 33,3% w roku 2002 do 31,4% w roku 2010, a w grupie od 1 – 5 ha odpowiednio z 39,1% do 37,9%. W 2010 roku, w porównaniu do roku 2009, odnotować należy spadek liczby gospodarstw o powierzchni

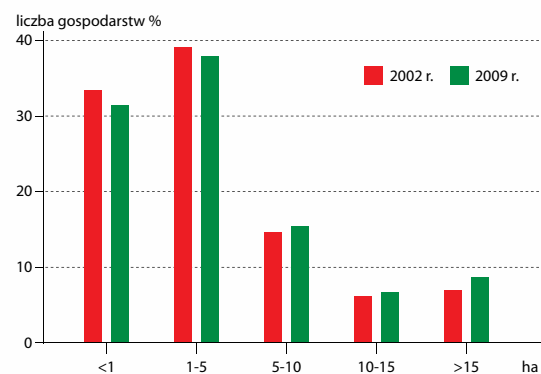
od 1 do 10 ha (o 43,7 tys) i wzrost liczby gospodarstw o powierzchni powyżej 10 ha (o 2,2 tys.). Przeciętna powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych wzrosła w 2009 r. o 0,2 ha, przy czym wzrost ten jest skutkiem przyrostu powierzchni w gospodarstwach powyżej 15 ha (o 0,8 ha). W ogólnej strukturze gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha najwyższy udział w 2010 r miały gospodarstwa powyżej 15 ha użytków rolnych – 48,4% (wzrost o 4,4% w porównaniu do roku 2002 i o 1,4% w porównaniu do 2008 r). *Rycina 5 i 6.*

Od czasu integracji z UE wzrasta zainteresowanie zakupem ziemi rolnej, co skutkuje wzrostem jej cen. Nasilenie transakcji w rynkowym obrocie ziemią rolniczą cechuje się znacznym zróżnicowaniem regionalnym, uwarunkowanym głównie podażą, odmienną strukturą agrarną, siłą ekonomiczną gospodarstw i zróżnicowanymi motywacjami zakupu gruntów. Relatywnie najmniejsze obroty notowane są w regionach południowej i środkowej Polski gdzie struktura gospodarstw jest najbardziej rozdrobniona i dominuje przekazywanie ziemi usamodzielniającym się dzieciom.

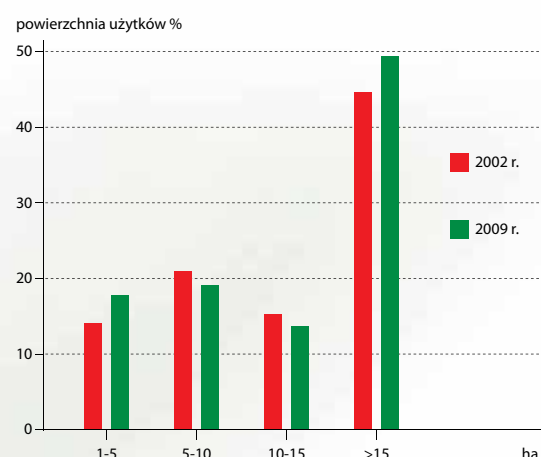
Tabela 2 i 3

Średnia cena gruntów rolnych w 2010 r. wyniosła 15 125 zł/ha. W porównaniu z rokiem poprzednim kiedy to średnia cena transakcyjna wyniosła 14 932 zł/ha nastąpił jedynie niewielki (o 1,3%) wzrost cen ziemi. Stabilizacja cen ziemi w 2010 r. potwierdza słabnącą od trzech lat dynamikę wzrostu cen gruntów rolnych. Największy procentowy wzrost cen odnotowano w roku 2007 (o 33%), natomiast w roku 2008 i 2009 wyniósł on odpowiednio 28% i 19%. Najwyższe ceny uzyskano w 2010 r. w grupie obszarowej do 1 ha – 18,5 tys. zł/ha, oraz w grupie obszarowej od 10 do 100 ha – 15,6 tys. zł. Porównując poszczególne kwartały 2010 r. odnotowuje się minimalnie rosnące ceny w poszczególnych kwartałach, przy czym najwyższą cenę uzyskano w IV kwartale (15 875 zł/ha), przy jednocześnie największej powierzchni sprzedanych gruntów.

W 2010 r. Agencja Nieruchomości Rolnych sprzedała 97 tys. ha gruntów tj o 7% więcej niż planowano. Aktywność Agencji w zakresie sprzedaży nieruchomości potwierdza liczba organizowanych przetargów na sprzedaż (52 tys. w 2008, 73 tys. w roku 2009 i 88 tys. w roku 2010). Znacząco wzro-

Rycina 5. Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2002 i 2010 r (w %). Źródło: GUS. Rolnictwo 2009 i 2010 Warszawa

Rycina 6. Struktura gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych w latach 2002 i 2010 Źródło: GUS. Rolnictwo 2009 i 2010 Warszawa

Rodzaj gruntu	Cena za 1 ha			
	rok	w zł	w dt – żyta	w dt – żywa rzeźnego wieprzowego
Grunty orne	2000	4786	115,3	13,3
	2005	8244	237,8	21,1
	2009	17042	374,3	37,9
dobre pszenno-buraczane	2000	6712	161,7	18,6
	2005	11001	317,3	28,1
	2009	20809	457,0	46,1
średnie żytnio-ziemniaczane	2000	4920	118,5	13,7
	2005	8603	248,1	22,0
	2009	17725	389,3	39,3
słabe (piaszczyste)	2000	2725	65,6	7,6
	2005	5843	168,5	14,9
	2009	13561	297,9	30,1
łąki dobre	2000	4883	117,6	13,6
	2005	6144	177,2	15,7
	2009	13724	301,4	30,4
łąki słabe	2000	2753	66,3	7,6
	2005	4003	115,5	10,2
	2009	10319	226,6	22,9

Tabela 2. Przeciętne ceny gruntów ornych i łąk w obrocie prywatnym. Źródło: GUS. Rolnictwo w 2009, Warszawa 2010.

Województwo	Ogółem	Dobra (kl.I,II,IIIa)	Średnia (kl.IIIb, IV)	Słaba (kl.V, VI)
Polska	18 213,0	21 831,5	18 971,0	15 005,0
Dolnośląskie	26 298,5	22 816,5	18 665,2	12 862,3
Kujawsko-pomorskie	26 298,6	30 066,4	27 696,7	21 941,9
Lubelskie	13 046,8	17 362,1	12 790,4	9 558,0
mazowiecki	19 220,2	26 579,4	19 249,2	15 753,7
Opolskie	18 952,6	26 362,3	18 982,4	12 649,1
Podkarpackie	13 116,9	15 967,3	12 281,3	10 987,9
Podlaskie	20 968,0	24 677,1	22 650,8	18 368,1
Śląskie	20 905,1	28 879,1	21 582,8	15 004,3
Świętokrzyskie	8 864,0	11 615,2	9 071,0	6 326,8
Wielkopolskie	26 915,6	36 352,6	31 936,6	21 788,3
Zachodniopomorskie	13 023,2	14 577,0	13 886,1	10 8906,4

Tabela 3. Ceny sprzedaży gruntów rolnych w IV kwartale 2010 r. w wybranych województwach (zł/ha). Źródło: ARiMR

dochodów w rolnictwie powiązany był w roku 2010 głównie ze wzrostem dopłat bezpośrednich, których udział w dochodzie przedsiębiorcy rolnego wzrósł do ponad 60%. Dopłaty te w znakomitej większości wynikają z długookresowych programów wsparcia rolnictwa UE. W przypadku rolnictwa polskiego wzrost dopłat rekompensuje wzrost kosztów produkcji powiązanych z procesami intensyfikacji i mechanizacji produkcji rolniczej – strategicznymi dla rozwoju sektora. **Tabela 4.**

sła sprzedaż (o 23%) ziemi nierolnej przez ANR. Średnia cena 1 ha w gruntów nierolnych wzrosła w porównaniu do roku 2009 o 23,4%. Pozwoliło to na uzyskanie znacznie większych wpływów z działalności Agencji i wypracowanie rekordowej nadwyżki, która zasilila budżet Państwa.

Rycina 7.

Sytuacja produkcyjno – ekonomiczna rolnictwa w 2010 r.

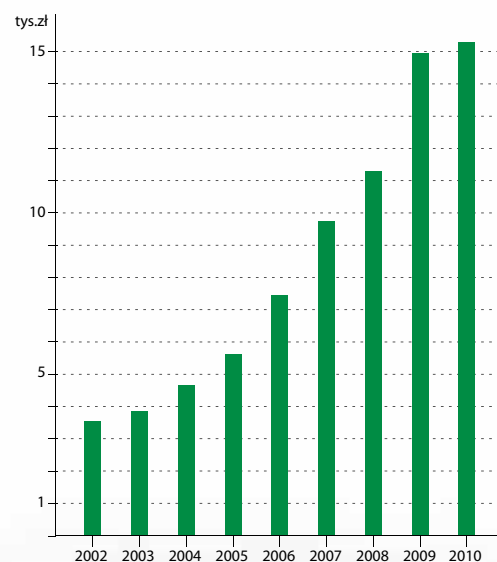
Rok 2010 w porównaniu z poprzednim okresem był ekonomicznie korzystny dla polskiego rolnictwa. Po dwóch latach niekorzystnego układu cen istotnie wzrósł wskaźnik „nożyc cen”, który wyniósł 107,2 wobec 96,1 w roku 2009. Poprawiły się rynkowe uwarunkowania produkcji rolniczej, chociaż produkcja rolnicza obniżyła się w porównaniu z rokiem 2009 o 1,8%. Pod wpływem niekorzystnych warunków agrometeorologicznych w okresie wegetacji nastąpił spadek plonów i zbiorów głównych ziemiopłodów w konsekwencji czego globalna produkcja roślinna zmniejszyła się o 7,5% w porównaniu z rokiem 2009, Wzrosła natomiast o 4,8% produkcja zwierzęca. Na wzrost zagregowanego wskaźnika wartości produkcji zwierzęcej wpłynął zasadniczo wzrost produkcji drobiu, stabilizacja produkcji trzody chlewnej przy przeciętnie 2% wzroście cen. Spadek wartości produkcji roślinnej w roku 2010 spowodowany został obniżeniem się jej wolumenu przy 4% wzroście cen. Wzrost

	2004-2006	2007-2009	2010	$\frac{2010}{2007-2009}$
Produkcja sektora rolnego (A+B+C+D)	62 667	75 909	77646	102,3
A - Produkcja roślinna	26 696	34 782	34365	98,8
B - Produkcja zwierzęca	29 896	34 506	35865	103,9
C - Dopłaty do produktów	3 967	4 363	4 990	114,4
D - Pozostała produkcja i usługi	2 108	2 259	2 426	107,4
Zużycie pośrednie	37 203	46 741	48146	103,0
Wartość dodana brutto	25 464	29 168	29499	101,1
Wartość dodana netto	20 045	23 677	23584	99,6
Pozostałe podatki	1 352	1 482	1546	104,4
Pozostałe subwencje	5 118	9 750	11866	121,7
Dochód z czynników produkcji	23 811	31 946	33903	106,1
Dochód przedsiębiorcy rolnego (7 - koszty pracy najemnej, czynsze, saldo odsetek)	19 734	26 478	27886	105,3
Udział dopłat i subwencji w dochodzie	46,0	53,3	60,4	113,4

Tabela 4. Wyniki ekonomiczne rolnictwa w roku 2010 (ceny bieżące, mln zł) Źródło: IERiGŻ 2011 Dochody rolników w 2010 r

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - PIB analizuje m.in. sytuację dochodową rolników na podstawie wyników rachunkowości rolnej 12 tys. gospodarstw rolnych reprezentujących 745 tys. gospodarstw o wielkości ekonomicznej przekraczającej 2 ESU. Stanowią one 38% ogólnej powierzchni gospodarstw w kraju, pracuje w nich około 54% ogólnej liczby pełnozatrudnionych w rolnictwie, gospodarują na około 83% powierzchni użytków rolnych, utrzymują około 92% pogłowa zwierząt i wytwarzają ponad 90% produkcji rolniczej kraju. Przeprowadzona przez IERiGŻ wstępna analiza sytuacji dochodowej rolników w 2010 r. dla średniego gospodarstwa rolnego prowadzącego FADN potwierdza istotne zwiększenie dochodu z prowadzonego gospodarstwa rolnego w 2010 r. w porównaniu z rokiem 2009. Ilustruje to [tabela 5](#).

Wzrost dochodów rolniczych w 2010 r. odnotowano w większości krajów UE. W ujęciu realnym, po wyeliminowaniu ruchu cen, dochód z czynników produkcji na pełnozatrudnionego w rolnictwie polskim było ponad 45%, a w całej UE o 11,1% wyższą niż w roku 2005. W 2010 r. - podobnie jak w roku 2009 – rolnictwo polskie, obok bułgarskiego, znalazło się wśród krajów członkowskich o najsilniej rosnących dochodach rolniczych

Rycina 7. Ceny sprzedaży nieruchomości rolnych ANR w zł/ha w latach 2002-2010. Źródło: ANR

	2009	2010	2009= 100%
Liczba gospodarstw	7 302	7 302	100,0
Powierzchnia UR	32,1	31,9	99,6
Dochód z gospodarstwa rodzinnego	53 698	79 995	149,0

Tabela 5. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w 2009 i 2010 r. Źródło: IERiGŻ - obliczenia własne na podstawie danych FADN

	Plony zbóż z 1 ha w dt	Plony ziemniaków z 1 ha w dt	Zużycie nawozów w przeliczeniu, na czysty składnik	
			mineralnych lub chemicznych w tys.t	Wapniowych w tys.t
Polska	34,8	191	1899,4	529,8
Dolnośląskie	41,8	204	151,3	54,3
Kujawsko-Pomorskie	38,0	202	190,8	42,3
Lubelskie	30,3	189	155,3	31,0
Lubuskie	37,1	191	60,2	18,2
Łódzkie	31,4	210	131,9	25,5
Małopolskie	31,8	181	42,9	4,8
Mazowieckie	27,8	166	202,3	35,1
Opolskie	49,0	215	104,6	55,9
Podkarpackie	31,2	178	41,4	11,5
Podlaskie	27,0	161	107,0	15,2
Pomorskie	35,9	228	99,7	28,9
Śląskie	34,9	209	48,2	11,0
Świętokrzyskie	28,6	173	48,0	2,8
Warmińsko-mazurskie	35,4	175	120,7	47,9
Wielkopolskie	39,9	226	279,5	85,6
Zachodniopomorskie	41,2	227	115,6	59,8

Tabela 6. Plony zbóż i ziemniaków na tle nawożenia mineralnego i organicznego. Źródło: Rolnictwo w 2010r. GUS.

	Ogółem	Zboża	Strączkowe	Ziemniaki	Pastewne
Polska	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dolnośląskie	6,9	6,7	12,6	5,9	2,5
Kujawsko-Pomorskie	8,6	7,8	14,2	4,9	0,7
Lubelskie	9,8	10,5	7,4	7,2	6,4
Lubuskie	2,7	2,7	3,5	1,4	2,4
Łódzkie	7,0	7,6	2,4	11,1	6,6
Małopolskie	2,9	2,6	0,7	9,3	2,9
Mazowieckie	11,5	12,1	5,1	14,0	13,6
Opolskie	4,3	4,2	8,7	2,3	1,8
Podkarpackie	3,1	3,0	1,9	8,9	2,0
Podlaskie	5,8	6,1	0,8	4,5	12,0
Pomorskie	5,4	5,3	7,1	5,4	5,0
Śląskie	2,9	2,9	1,9	3,1	1,8
Świętokrzyskie	3,1	3,2	1,1	5,2	2,9
Warmińsko-mazurskie	5,8	5,6	6,2	2,7	98,0
Wielkopolskie	14,0	14,2	15,5	10,3	14,9
Zachodniopomorskie	6,3	5,6	11,0	3,9	6,4

Tabela 7. Powierzchnia zasiewów w 2010 r. w przekroju województw – w %

ROLNICTWO W REGIONACH

Produkcja jest zróżnicowana terytorialnie z uwagi na jakość ziemi rolniczej, wielkość gospodarstw, rodzaj własności ziemi oraz tradycje i możliwości zbytu produktów rolnych, zależnych od położenia rynków zbytu (lokalizacja zakładów przetwórczych, aglomeracje miejskie, granice państwa).

Zróżnicowane jest także zużycie przemysłowych środków produkcji decydujące o intensywności produkcji rolnej. Najwyższe plony uzyskuje się w województwach zachodniej i północnej Polski przy relatywnie większych gospodarstwach i intensywniejszym nawożeniu i ochronie roślin.

W rejonach wschodnich i południowych uzyskuje się gorsze plonowanie w warunkach rozdrobnienia rolnictwa, niższego nawożenia i produkcji w znacznej części gospodarstw na samozaopatrzenie rodzin rolników. **Tabela 6.**

Wyniki Spisu Rolnego 2010 wskazują na duże zróżnicowanie terytorialnej struktury upraw. W przekroju terytorialnym największym udziałem w krajowej powierzchni zasiewów charakteryzowały się województwa: wielkopolskie – 14,2%, mazowieckie – 12,1% i lubelskie – 10,5%. Województwa te od lat mają największy udział w krajowej powierzchni zasiewów zbóż ogółem. Najmniejszy odsetek powierzchni zasiewów zbóż odnotowano w województwach lubuskim i małopolskim (odpowiednio - 2,7% i 2,6%) oraz podkarpackim 3,0%). **Tabela 7.**

Regionalnie zróżnicowana jest także koncentracja chowu zwierząt gospodarskich. Tradycyjnie największy udział w krajowym pogłowie bydła ma woj. mazowieckie (18,4%), podlaskie (15,3%) i wielkopolskie (14,7%). Liczba krów również najwyższa była w wymienionych województwach, a udział ich w krajo-

wym pogłowi krów wynosił odpowiednio 21,0%, 16,1% i 10,8%.

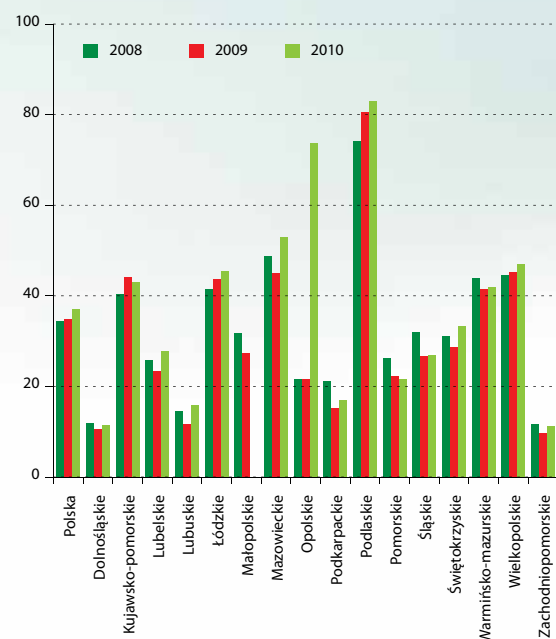
W ogólnej strukturze pogłowia bydła w stosunku do PSR 2002 wyniki PSR 2010 r. pokazują wyraźne obniżenie się udziału stada podstawowego krów (o 5,9 p.p.), w tym udziału krów mlecznych o 7,9 p.p. Jednocześnie wzrósł w strukturze udział pozostałych grup bydła, w tym zwłaszcza młodego bydła w wieku do dwóch lat. Struktura stada bydła w 2010 roku wskazuje na redukcję populacji krów mlecznych, co w dużej mierze było wynikiem kwotowania produkcji mleka i ostrych wymogów jakościowych. Liczba gospodarstw utrzymujących krowy mleczne spadła – w porównaniu z 2002 rokiem przeszło dwukrotnie (z 874 do 424 tys.). Jednocześnie od 2004 roku z roku na rok wyraźnie wzrasta wydajność mleczna krów (z 4,1 tys.l w 2004 r do 4,7 tys. l w 2010 r.), przy czym w oborach będących pod kontrolą użyteczności jest blisko 60% wyższa.

Pogłowie trzody chlewnej najliczniej występuje w woj. wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i mazowieckim. Notowany w roku 2010 stan pogłowia trzody chlewnej wskazuje, że w okresie od roku 2002 nastąpiła głęboka redukcja liczebności stada (o około 3 mln sztuk). W ciągu ostatnich 8 lat wielu rolników wycofało się z produkcji żywca wieprzowego z powodu dużych wahań opłacalności. Trzoda chlewna utrzymywana była w 2010 roku w 301 tys. podmiotów, wobec 761 tys. w roku 2002.

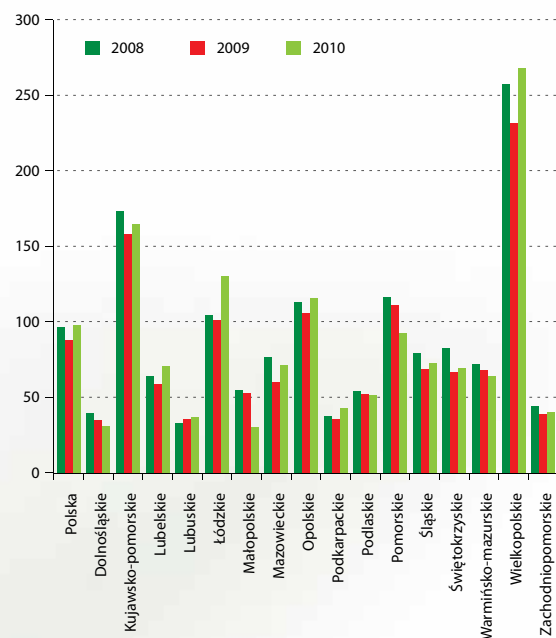
Miernikiem natężenia chowu bydła, w tym krów i trzody chlewnej jest obsada na 100 ha użytków rolnych. *Rycina 8 i 9.*

Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji

Istotne spadki cen nawozów mineralnych w Polsce w roku 2010 przy znacznej poprawie opłacalności ich stosowania wywołały duże ożywienie w sprzedaży nawozów. W 2009 r. na zakup 1 kg NPK należało przeznaczyć równowartość 8,5 kg pszenicy, 12,4 żyta i 12,5 kg

Rycina 8. Pogłowie bydła według województw w latach 2008 - 2010 (w sztukach na 100 ha użytków rolnych) Źródło: Rolnictwo w 2009 r. GUS i Wyniki spisu rolnego 2010. (2009 r. wg stanu czerwcowego)

Rycina 9. Pogłowie trzody chlewnej według województw w latach 2008 - 2010 (w sztukach na 100 ha użytków rolnych). Źródło: Rolnictwo w 2009 r. GUS i Wyniki spisu rolnego 2010. (2009 r. wg stanu z marca)

ziemniaków. W 2010 roku zakup 1 kg NPK wymagał równowartości 5,7 kg pszenicy, 8,3 kg żyta i 9,4 kg ziemniaków. Polepszyły się również znacząco relacje cen nawozów wapniowych – w porównaniu do roku 2009 i wyniosły (2,2 kg pszenicy, 3,2 kg żyta i 3,7 ziemniaków), w roku 2009 odpowiednio (2,6 kg pszenicy, 3,8 kg żyta i 3,9 kg ziemniaków).

Zużycie nawozów mineralnych (NPK) pod zbiory 2010 r. wyniosło ogółem nieco ponad 1,9 mln ton i było o 0,3% wyższe w porównaniu z rokiem poprzednim. Względnie niski poziom nawożenia w roku 2010 był wynikiem niesprzyjających warunków agrometeorologicznych w okresie wegetacji, szkód powodziowych i podstopień upraw. Dynamika wzrostu w poszczególnych rodzajach nawozów była bardzo zróżnicowana. Zużycie nawozów azotowych obniżyło się o 6,5%, wzrosło natomiast zużycie nawozów potasowych o 12,4% i fosforowych o 6,0%.

W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych zużycie nawozów w całym rolnictwie wyniosło 118,2 kg NPK, i było o 0,3% wyższe niż w roku poprzednim, w tym w gospodarstwach indywidualnych zmniejszyło się o 1,9% tj. do 111,8 kg NPK na 1 ha UR. Stosunek N:P:K w dawce nawozowej zmienił się niewiele w porównaniu z rokiem poprzednim i kształtował się jak 54:21:25. Utrzymało się duże zróżnicowanie poziomu nawożenia między województwami – od 171 kg NPK/ha w województwie opolskim do 55 kg NPK/ha w województwie podkarpackim.

Po pięciu latach spadku w 2010 roku odnotowano 56% wzrost zużycia nawozów wapniowych, które wyniosło 51,4 kg CaO na 1 ha. W gospodarstwach indywidualnych zużycie nawozów wapniowych wyniosło 42,5 kg/ha i wzrosło o 32% w porównaniu z rokiem 2009. Utrzymało się duże zróżnicowanie między poszczególnymi województwami – od 99,0 kg/ha w woj. opolskim do 2,1 kg/ha w woj. świętokrzyskim.

Tabela 8.

	2000/01	2005/06	2007/08	2008/09	2009/10
Nawozy mineralne NPK	90,8	123,3	132,6	117,9	118,2
w tym: azotowe N	50,3	62,5	70,7	68,0	63,6
fosforowe P ₂ O ₅	17,9	27,7	28,8	23,3	24,7
potasowe K ₂ O	22,6	33,1	33,3	26,6	29,9
Nawozy wapniowe CaO	94,2	54,8	38,5	32,9	51,4

Tabela 8. Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych (w kg czystego składnika NPK na 1 ha użytków rolnych). Źródło: Rynek środków produkcji IERiGŻ 2011

W krajach UE w roku poprzednim nastąpiło drastyczne obniżenie nawożenia na skutek wysokich cen nawozów w roku 2008 i spadku opłacalności produkcji rolnej. Redukcja poziomu nawożenia w roku 2008/09 wyniosła 22%. Najbardziej obniżyło się zużycie nawozów azotowych (o 40,7%), fosforowych (średnio o 37%), przy znacznie niższej redukcji nawożenia nawozami azotowymi – o 13%. **Tabela 9.**

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
UE -27	17,3	17,0	18,3	14,2
UE-15	13,3	13,0	14,0	10,4
UE-12	3,9	4,0	4,4	3,8
POLSKA	1,9	2,0	2,1	1,9

Tabela 9. Zużycie nawozów mineralnych w UE (mln t NPK) Źródło: Rynek środków produkcji IERiGŻ 2011

Sprzedaż **środków ochrony roślin** w roku 2010 kształtowała się na podobnym poziomie co w roku poprzednim i wyniosła 19449 tys. ton substancji aktywnej. Największy udział w strukturze sprzedaży stanowiły środki chwastobójcze (53,9%) oraz środki grzybobójcze i zaprawy nasienne (29,5%).

W styczniu 2010 r. nastąpił wzrost cen w porównaniu do tego samego miesiąca roku poprzedniego wyniósł 0,5%. W ciągu 12 miesięcy preparaty te podrożały o 3,8%, w tym środki owadobójcze o 8,5%, grzybobójcze o 4,4%, a herbicydy potaniały o 0,3%.

Obrót środkami ochrony roślin na terenie kraju prowadzony był w 2010 r. w 6 489 punktach sprzedaży. W stosunku do 2009 roku nastąpił wzrost liczby punktów sprzedaży środków ochrony roślin o 99 punktów. W stosunku do ogólnej liczby punktów obrotu środkami ochrony roślin 5% (324) stanowią hurtownie, których najwięcej zlokalizowanych jest w województwie mazowieckim (43), natomiast najmniej w województwach: świętokrzyskim (6) i warmińsko – mazurskim (8). Na terenie kraju znajduje się 6 165 sklepów prowadzących sprzedaż detaliczną, w tym 132 prowadzi sprzedaż sezonową. Najmniejsza liczba punktów obrotu detalicznego środkami ochrony roślin znajduje się w województwie lubuskim (123). Największą liczbę takich punktów odnotowuje się w województwie wielkopolskim (770), mazowieckim (709) i lubelskim (704). Spośród wszystkich zarejestrowanych punktów obrotu 2 535 (tj. 41%) prowadzi obrót środkami ochrony roślin w pełnym zakresie, w tym również środkami zaliczanymi do bardzo toksycznych i toksycznych dla człowieka. Na koniec 2010 roku liczba dopuszczonych do obrotu środków ochrony roślin wynosiła 883, w tym 189 preparatów, które utraciły ważność zezwolenia

W 2010 roku średnioroczne ceny 28 (spośród 33 analizowanych przez IERiGZ) środków mechanizacji rolnictwa wzrosły w przedziale od 0,2 do 19,8% w porównaniu z rokiem 2009. W porównaniu do grudnia 2009 w grudniu 2010 ceny środków mechanizacji rolnictwa wzrosły średnio o 4,5%. Był to wzrost o 2,1 p. p.wyższy niż przed rokiem. Produkcja **maszyn rolniczych** w Polsce w 2010 roku obniżyła się, w tym nastąpił spadek produkcji ciągników - o ok. 43% oraz większości maszyn rolniczych, w tym kombajnów do zbiorów ziemniaków – o 56,9%, kombajnów zbożowych - o 47,6% i rozsiewaczy nawozów mineralnych – o 47%. Udział importu w podaży krajowej jest znaczący, ale silnie zróżnicowany w zależności od rodzaju maszyn. W przypadku ciągników o mocy do 18 kW i silosokombajnów samojezdnych import pokrywał zapotrzebowanie krajowe w 100%. Czynnikiem warunkującym popyt na sprzęt rolniczy jest postępująca koncentracja i specjalizacja produkcji w gospodarstwach rolnych, zmiany technologii produkcji, czy ilościowy i jakościowy stan wyposażenia w sprzęt rolniczy oraz relacje cen i koniunktura w rolnictwie.

Jak prognozuje IERiGZ sprzedaż większości maszyn rolniczych w 2011 roku utrzyma się na poziomie roku 2009. Czynnikiem stymulującym popyt będzie konieczność odtwarzania zużytych środków mechanizacji, stopniowe zwiększanie możliwości finansowania ze środków UE, a także poprawa dochodów rolniczych. Czynnikiem hamującym będzie wzrost cen maszyn, którego przyczyną jest podniesienie stawki VAT (do 23%),. Wzrost popytu na maszyny będzie mniejszy niż na środki obrotowe do produkcji rolnej. Zmniejszanie różnic pomiędzy cenami maszyn krajowych i pochodzących z krajów zachodnich wpłynie na zmiany struktury zakupów na korzyść importu. *Tabela 10.*

	2005	2006	2008	2009
Nasiona siewne, drzewka, sadzonki, inne	95,4	110,1	103,0	89,9
Nawozy mineralne lub chemiczne i wapniowe	107,9	100,4	138,4	107,1
Środki ochrony roślin	101,7	100,8	109,9	107,0
Zwierzęta hodowlane i ptactwo	107,6	102,9	104,1	103,5
Pasze	90,4	99,1	114,5	94,0
Maszyny narzędzia rolnicze	110,6	102,2	102,9	102,1
Materiały budowlane	104,9	100,9	105,0	98,1
Paliwa, oleje, smary techniczne	107,7	99,6	107,2	97,4
Obsługa maszynowa produkcji rolnej i ogrod.	105,1	104,0	111,4	106,2
Usługi weterynaryjne	102,3	101,4	103,1	102,9

Tabela 10. Dynamika cen detalicznych środków do produkcji rolnej (rok poprzedni = 100). Źródło: GUS. Rolnictwo w 2009 r.

	2009	2010
Produkcja globalna	102,4	97,9
- w tym gosp. indywidualne	102,3	98,6
Produkcja towarowa	103,1	99,5
- w tym gosp. indywidualne	109,0	100,2

Tabela 11. Porównanie dynamiki produkcji rolniczej w 2009 i 2010 r. (ceny stałe). Źródło – Rocznik statystyczny GUS 2009, 2010.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Produkcja globalna ogółem	107,5	95,7	98,8	105,9	103,2	102,4	106,9
- roślinna	116,7	88,1	94,8	108,9	108,3	103,0	109,6
- zwierzęca	97,3	105,2	102,6	102,9	97,1	101,6	104,0
Produkcja towarowa ogółem	103,3	95,4	104,2	101,5	106,2	103,9	107,3
- roślinna	112,2	87,0	103,7	99,3	111,3	107,9	110,8
- zwierzęca	97,5	102,1	104,6	103,1	102,4	100,6	104,6
Udział produkcji towarowej w produkcji globalnej	66,3	67,7	70,5	64,4	67,7	71,2	70,7

Tabela 12. Dynamika globalnej i towarowej produkcji rolniczej w cenach bieżących (rok poprzedni = 100). Źródło: GUS - Rolnictwo w 2010 r.

Wartość produkcji rolniczej i relacje cen

W 2010 r. globalna produkcja rolnicza w cenach bieżących osiągnęła wartość 85,3 mld. zł i była o 6,7% większa niż w 2009 r. Dynamika produkcji globalnej liczonej w cenach stałych obniżyła się w porównaniu do roku 2009 o 2,1%, w tym w gospodarstwach indywidualnych 1,4%. Towarowa produkcja rolnictwa w cenach bieżących wzrosła o blisko 7%, ale w cenach stałych obniżyła się w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,5%, przy czym nastąpił jej wzrost w gospodarstwach indywidualnych (o 0,2%). **Tabela 11.**

Produkcja roślinna liczona w cenach bieżących osiągnęła poziom 45,7 mld zł i była wyższa o 9,6% niż w roku poprzednim, a produkcja zwierzęca w wysokości 39,6 mld zł była wyższa o 4,0%. Produkcja towarowa stanowiła 70,7% wartości produkcji globalnej, przy czym jej udział w produkcji globalnej zwiększył się w porównaniu do roku poprzedniego o 0,2 pkt. Zwiększył się również udział produkcji roślinnej w strukturze towarowej produkcji rolniczej o 1,2 pkt przy zmniejszeniu się udziału produkcji zwierzęcej o 1,4 pkt. **Tabela 12.**

Duże wahania dynamiki produkcji roślinnej i zwierzęcej w poszczególnych latach są spowodowane głównie zmiennymi warunkami pogodowymi, które wpływają na poziom plonów i zbiorów, a w konsekwencji ograniczenie zasobów paszowych i wzrost ich cen, co odbija się na poziomie produkcji zwierzęcej. **Rycina 10 i 11.**

Po bardzo dobrych zbiorach w roku 2009 zbiory zbóż w 2010 r. były o 8,4% niższe niż w roku 2009, ale o 2,4% wyższe od średniej z lat 2005-2009. Spadek zbiorów wynikał przede wszystkim z niższych plonów oraz niewielkiej redukcji arealów upraw. Na skutek niesprzyjającej pogody jakość zebranego ziarna była znacznie niższa niż przed rokiem. Krajowy rynek zbóż, podobnie jak rynek światowy i europejski zna-

łaż się pod presją popytu. Na skutek spłotu wielu czynników, głównie zewnętrznych (działania spekulacyjne, niskie zbiory, ograniczenia w eksporcie do Rosji) ceny większości zbóż zaczęły dynamicznie rosnąć. Wzrost cen zbóż stracił na dynamice w II półroczu 2010 r. pod wpływem korzystnych informacji o zasiewach i zbiorach w 2011 r. Po żniwach 2011 rozpoczął się sezonowy spadek cen zbóż. Nie jest on jednak tak głęboki jak w poprzednich latach, a ceny zbóż utrzymują się na stosunkowo wysokim poziomie.

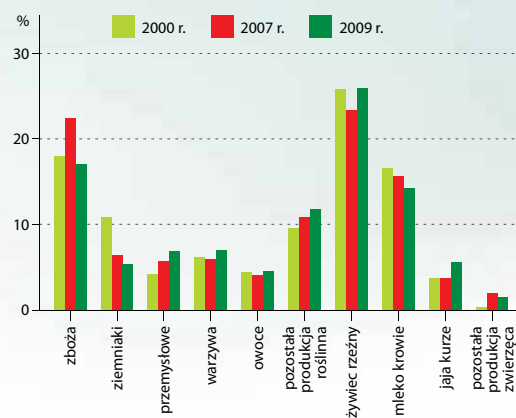
Mimo pogorszenia się ekonomicznej opłacalności produkcji na skutek wzrostu cen pasz, w 2010 r. nastąpił wzrost produkcji mięsa drobiowego i znaczny wzrost jego eksportu, który stał się głównym czynnikiem napędzającym produkcję. Pogorszenie się ekonomicznych uwarunkowań produkcji w trzodzie chlewnej związane przede wszystkim ze wzrostem cen pasz, spowodowało redukcję pogłowia i zmniejszenie się zapotrzebowania na pasze treściwe w następnym okresie. **Tabela 13.**

Po dwóch latach niekorzystnego dla rolników układu cen w 2010 r. odnotowano wyższą dynamikę wzrostu cen produktów rolnych sprzedawanych przez rolników (108,6%) niż towarów i usług przez nich nabywanych (101,3%). Nożyce cen wyniosły 107,2 wobec 96,1 w 2009 r. i 90,1 w roku 2008. **Tabela 14.**

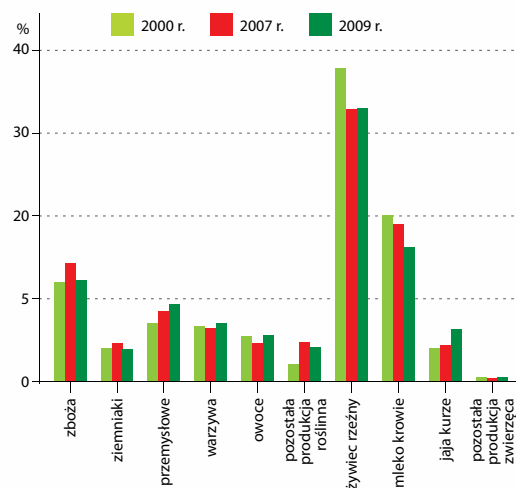
PRODUKCJA ROLNICZA I WYBRANE RYNKI PRODUKTÓW SPOŻYWCZYCH

Produkcja roślinna

Ogólna powierzchnia zasiewów pod zbiory 2010 r. wyniosła 10,6 mln ha i była mniejsza niż w ubiegłym roku (o blisko 10%). W stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się powierzchnia zasiewów owsa - o 1%, strączkowych - o 0,5%, buraków cukrowych - o 0,2% i roślin oleistych - o 1,9%. Areal uprawy zbóż ogółem (zbóż podstawowych z mie-

Rycina 10. Struktura globalnej produkcji rolniczej w 2000, 2007 i 2009 r. (w odsetkach). Źródło: GUS. Rolnictwo w 2009 r.

Rycina 11. Struktura towarowej produkcji rolniczej w 2000, 2007 i 2009 r. (w % – ceny bieżące). Źródło: GUS. Rolnictwo w 2009

	2004	2005	2009	2010	2010/2005
OGÓŁEM	122,5	97,3	97,2	107,5	121,9
w tym skup	114,4	97,1	96,2	105,8	112,6
Produkcja roślinna	124,0	93,9	90,1	119,1	139,3
Produkcja zwierzęca	121,1	99,4	103,4	99,3	111,7

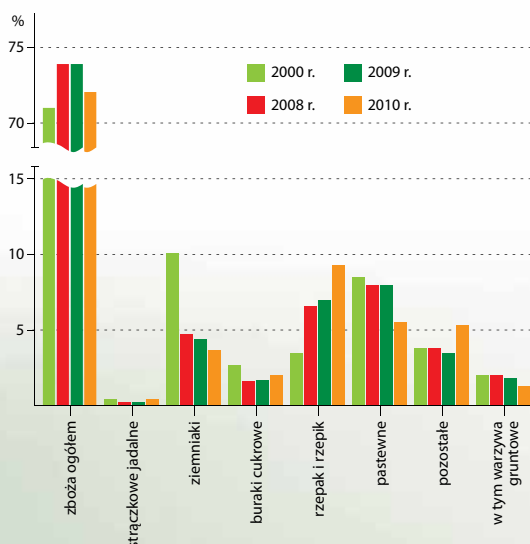
Tabela 13. Wskaźniki cen towarowej produkcji rolniczej (rok poprzedni = 100). Źródło: GUS Rolnictwo 2010

	2000	2004	2005	2007	2008	2009	2010
Ceny produktów rolnych sprzedawanych ogółem	114,7	111,4	97,9	114,5	101,2	97,9	108,6
- roślinnych	107,4	93,1	94,8	125,1	94,8	88,7	X
- zwierzęcych	118,8	122,3	99,7	106,4	104,9	103,7	X
Ceny towarów i usług zakupywanych	111,4	108,6	102,0	106,3	111,2	102,0	101,3
Wskaźnik relacji cen („nożyce cen”) produktów sprzedawanych do cen towarów i usług zakupywanych	103,0	102,6	96,0	107,7	90,1	96,1	107,2

Tabela 14. Relacje cen produktów rolnych do cen towarów i usług zakupywanych przez gospodarstwa rolne. Źródło: Rolnictwo w 2010 r. GUS.

szankami zbożowymi, kukurydzy, gryki, prosa i innych zbożowych oraz roślin pastewnych zmniejszyły się odpowiednio - o 2,8% i 2,5%. Powierzchnia uprawy zbóż ogółem wyniosła około 8,48 mln ha, co odzwierciedlało sytuację cenową na rynku. Na skutek niekorzystnych relacji cen – zboża, a szczególnie pszenica ozima były wypierane przez rzepak. W wyniku tego znacząco zmniejszyła się powierzchnia ozimin (o 5,3%), ale wzrósł areał zbóż jarych (o 4,7%). Najbardziej zwiększyły się zasiewy kukurydzy - o 9,0%, owsa i mieszanek – o 3,6% oraz pszenicy – o 2,6%. Zmniejszyła się przede wszystkim powierzchnia uprawy pszenicy – o 14,1%. Wysokie ceny zbóż utrzymujące się od połowy 2010 r. zwiększyły zainteresowanie uprawą zbóż w roku 2011. Opóźnienia w pracach polowych na jesieni 2010 spowodowane niekorzystnymi warunkami agrometeorologicznymi sprawiły, że powierzchnia zasiewów ozimin jest nieco mniejsza niż w 2010 r, znacząco natomiast wzrosły zasiewy zbóż jarych. *Rycina 12.*

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r. wykazują, że w porównaniu do roku 2002 znacząco zmniejszyła się powierzchnia uprawy:

Rycina 12. Struktura zasiewów poszczególnych upraw w 2000, 2008, 2009 i 2010 r. (w %). Źródło: GUS Rolnictwo w 2010

- ▶ zbóż (z kukurydzą na ziarno) o 647 tys. ha tj. o 7,8% przy jednoczesnym spadku (o 4,6 p.p.) ich udziału w ogólnej powierzchni zasiewów. Powierzchnia uprawy żyta zmniejszyła się w tym okresie – o 497 tys ha tj. o 31,9%,
- ▶ ziemniaków o 416 tys. ha tj. o 51,8% oraz udziału w ogólnej powierzchni zasiewów o 3,8 p.p.,
- ▶ Wzrosła natomiast powierzchnia uprawy:
- ▶ roślin przemysłowych - o 41,5 tys. ha (wzrost udziału w powierzchni zasiewów o 4,1 p.p.),
- ▶ roślin pastewnych z kukurydzą na zielonkę - o 338 tys. ha tj. o 60,1% (wzrost udziału o 3,3 o.o.),
- ▶ upraw pozostałych - o 115 tys. ha tj. o 37,9%

W porównaniu do wyników Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. przeprowadzony w 2010 r. Spis wykazał również znaczące zmniejszenie powierzchni uprawy pszenicy jarej – o 193 tys. ha (o 42,6%), buraków cukrowych – o 97 tys. ha tj o 31,9%, warzyw gruntowych - o 32 tys. ha (o 18,6%). Wzrosła natomiast powierzchnia uprawy pszenżyta ogółem - o 386 tys. ha (o 40,9%), kukurydzy na zielonkę - o 191 tys. ha tj. o 97,3%, rzepaku i rzepiku - o 507 tys. ha (o 115,5%) i upraw pastewnych o 338 tys. ha tj. o 60,1%.

W 2010 r. liczba gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha zajmujących się uprawą ziemiopłodów rolnych i ogrodniczych wyniosła 1308 tys. tj. 83,7% ogólnej liczby tych gospodarstw rolnych. (w roku 2002 – 1.546 tys. tj 79%). *Tabela 15.*

Rynek i przetwórstwo zbóż

Zbiory zbóż w 2010 roku były mniejsze niż w roku 2009 o 8,4%. Mniejszy obszar obsiany zbożami pod zbiory 2010 r. oraz niezbyt korzystne dla rozwoju roślin warunki agrometeorologiczne (nadmierne opady deszczu i utrzymujące się zastoiska na polach, utrudniające wykonanie zabiegów agrotechnicznych) w niektórych rejonach spowodowały zmniejszenie plonów zbóż, a tym samym obniżenie ich produkcji. Warunki agrometeorologiczne były szczególnie niekorzystne dla uprawy kukurydzy, mimo to nie nastąpił spadek jej produkcji. Największy spadek produkcji odnotowano w grupie zbóż typowo paszowych – pszenżyta, jęczmienia i żyta. Zbiory zbóż (łącznie z kukurydzą, gryką i prosem) ukształtowały się na poziomie 27,2 mln t i były niższe niż w 2009 r., ale wyższe od średniej z lat 2005-2009 o 2,5%

Krajowe zasoby zbóż w 2010 r. wyniosły 27,3 mln ton i były o 8,4% niższe niż w roku poprzednim, ale o 2,4% wyższe od średniej z lat 2005-2009 Spadek wynikał z niższych niż w poprzednim

	1996–2000	2001–2005	2008	2009	2009		
	średniorocznie				1996–2000 = 100	2001–2005 = 100	2008 = 100
ZBOŻA OGÓŁEM							
A	8796,0	8396,7	8598,8	8583,0	97,6	101,9	99,8
B	28,6	31,9	32,2	34,8	121,7	108,5	106,1
C	25189,4	26758,3	27664,3	29827,0	118,4	111,5	107,8
PSZENICA OGÓŁEM							
A	2576,8	2375,6	2277,9	2346,0	91,1	98,8	103,0
B	34,0	38,0	40,7	41,7	122,6	109,7	102,5
C	8772,0	9022,0	9274,9	9790,0	111,6	108,5	105,6
ŻYTO							
A	2275,4	1601,0	1396,5	1396,5	61,4	87,2	99,9
B	22,7	24,4	24,7	26,6	117,2	109,0	107,7
C	5160,0	3910,0	3448,5	3713,0	71,9	95,0	107,7
JĘCZMIEN OGÓŁEM							
A	1142,6	1053,0	1206,6	1157,0	101,3	109,9	95,9
B	29,9	31,7	30,0	34,4	115,0	108,5	114,7
C	3420,0	3337,0	3619,4	3984,0	116,5	119,4	110,1
OWIES							
A	590,0	544,4	550,6	525,0	89,0	96,5	95,4
B	24,4	24,7	22,9	26,9	110,2	108,9	117,5
C	1437,5	1346,0	1262,3	1415,0	98,5	105,1	112,1
PSZENŻYTO OGÓŁEM							
A	663,4	1004,4	1333,5	1465,0	220,8	145,9	109,9
B	30,2	32,2	33,4	35,7	118,2	110,9	106,9
C	2006,0	3237,0	4459,6	5234,0	260,9	161,7	117,4
ZIEMIANKI							
A	1292,0	813,0	548,9	508,0	39,3	62,5	92,5
B	183,0	180,0	191,0	191,0	104,4	106,1	100,0
C	23620,0	14600,0	10462,0	9703,0	41,0	66,5	92,7
RZEPAK I RZEPIK							
A	409,6	479,4	771,1	810,0	198,0	169,1	105,0
B	20,7	24,6	27,3	30,8	148,8	125,2	112,8
C	846,7	1178,0	2105,8	2497,0	294,1	211,9	118,6
BURAKI CUKROWE							
A	395,4	298,0	187,5	200,0	50,6	67,1	106,6
B	377	411	465	543	144,0	132,1	116,8
C	14920,1	12236,0	8715,1	10849,0	72,7	88,7	124,5

A – powierzchnia w tys. ha C – zbiory w tys. ton
B – plony z 1 ha w dt

Tabela 15. Powierzchnia upraw, zbiory i plony podstawowych ziemiopłodów. Źródło: GUS: Rolnictwo w 2010 r. Mały Rocznik Statystyczny 2009

roku plonów zbóż i zmniejszonej powierzchni zasiewów. Zmalała produkcja wszystkich zbóż z wyjątkiem kukurydzy. Największy był spadek zbóż typowo paszowych (pszenżyta, jęczmienia i żyta). Niekorzystne warunki agrometeorologiczne spowodowały obniżenie parametrów jakościowych ziarna. Spadek zbiorów został częściowo skompensowany dużymi zapasami. Zmniejszyły się krajowe zasoby większości zbóż, w tym najbardziej żyta i pszenżyta (o 8–9%). Rynek zbożowy w Polsce i na świecie znalazł się pod presją popytu, który łagodzony jest działaniami Komisji Europejskiej stabilizującymi rynek.

Krajowe zapotrzebowanie na zboża od lat waha się w granicach od 26 do rekordowego poziomu w 2004, który wynosił 28 mln ton. Głównymi czynnikami powodującymi zmiany poziomu krajowego zużycia zbóż w poszczególnych latach gospodarczych są cykliczne wahania pogłowia trzody chlewnej oraz rosnąca produkcja drobiu. Spożycie zbóż, które do niedawna było stabilne wykazuje lekką tendencję spadkową. Natomiast zużycie przemysłowe ziarna systematycznie rośnie, chociaż jego udział w całkowitym zagospodarowaniu zbóż nadal jest niewielki. Zużycie ziarna do siewu pozostaje na stałym poziomie. Dominującą pozycję w strukturze zużycia krajowego stanowi spasanie. Średniorocznie na pasze przeznaczają się 16-18 mln ton zbóż, w tym dla trzody 10,5-11,1 mln ton a dla drobiu 3,0-3,5 mln ton. W ostatnich latach zauważalna jest tendencja spadkowa w zużyciu pszeni-

cy i żyta na paszę na korzyść kukurydzy i pszenżyta. Od roku 2005 zużycie zbóż na cele konsumpcyjne stale maleje i wynosi obecnie nieco ponad 5 mln ton. Spadek spożycia wynika głównie ze zmiany nawyków żywieniowych i malejącej liczby ludności. Od kilkunastu lat obserwowany jest stopniowy wzrost przerobu zbóż w przemyśle browarnianym i gorzelnicznym. W związku z przewidywanym rozwojem rynku biopaliw należy się spodziewać utrzymania wzrostowej tendencji w wykorzystaniu zbóż w przemyśle oraz dalszego wzrostu jego udziału w zużyciu krajowym. *Tabela 16.*

Przetwórstwo zbóż

Przemysłowe przemiały zbóż w 2010 r. w porównaniu do roku 2009 zmniejszyły się o około 10% i obejmował około 61% ziarna zużytego na cele spożywcze. Poziom przemiału mimo obniżenia w stosunku do poziomu z roku 2009 był podobny jak w roku 2008. Przemysłowa produkcja mąk pszennych w roku 2010 była mniejsza niż w roku poprzednim o 10%, wzrosła natomiast w porównaniu do poprzedniego okresu produkcja mąk żytnich (o 7%). W 2010 r. odnotowano 10% wzrost produkcji makaronu, Dobrze rozwija się produkcja trwałego pieczywa cukierniczego (wzrost o 2%) w stosunku do roku poprzedniego i produkcja żywności preparowanej (otrzymywanej przez spęcznienie lub prażenie zbóż). W 2010 r. odnotowano 18% spadek produkcji kasz, przy wzroście produkcji płatków (o 20%).

W 2010 r. odnotowano wzrost aktywności inwestycyjnej przedsiębiorstw przetwórstwa pierwotnego i wtórnego zbóż. Najmniejszy wzrost inwestycji nastąpił w przemyśle paszowym, który aktywnie inwestował w poprzednich latach. Nastąpiła wyraźna poprawa wyników ekonomiczno – finansowych przemysłu zbożowo – młynarskiego. Po raz pierwszy od kilku lat rentowność netto przemysłu zbożowo – młynarskiego przekroczyła średnią w przemyśle spożywczym.

Rynek cukru

Polska jest znaczącym (trzecim co do wielkości) producentem cukru w Unii Europejskiej. Jednym z rezultatów przeprowadzonej reformy rynku cukru w Unii Europejskiej jest ograniczenie produkcji cukru buraczanego. Od roku gospodarczego 2009/2010 kwota produkcji cukru w Polsce wynosi 1 405 608,1 ton. Powierzchnia uprawy buraków cukrowych zmniejszyła się z 286 tys. ha w 2005 roku (przed reformą) do 192 tys. ha w 2010 roku.

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12 Prognoza
Zapasy początkowe	0,8	2,1	3,5	5,1	4,3
Areał uprawy	8,2	8,5	8,5	8,4	7,7
Plony	3,27	3,23	3,50	3,24	3,41
Produkcja	27,0	27,6	29,7	27,2	26,2
Import	2,1	2,4	2,0	2,2	1,7
Ogółem zasoby	30,0	32,1	35,3	34,6	32,2
Zużycie krajowe w tym:	5,3	5,2	5,2	5,2	5,1
<i>spożycie</i>	5,3	5,2	5,2	5,1	5,1
<i>zużycie przemysłowe</i>	2,0	2,1	2,9	2,9	3,0
<i>spasanie</i>	16,7	16,0	16,3	17,2	16,4
Eksport	1,0	2,4	2,7	2,0	1,9
Zapasy końcowe	2,2	3,5	5,1	4,3	2,9

Tabela 16. Bilans zbóż ogółem w latach 2004/2005 - 2010/2011 (mln t.). Źródło: IERGIŻ – Rynek zbóż 2011

Plantatorzy buraków cukrowych za dostarczony surowiec mają zagwarantowaną minimalną cenę buraków cukrowych, która od roku gospodarczego 2009/2010 wynosi 26,29 euro/t (zgodnie z przepisami unijnymi).

Obecne przepisy UE dotyczące rynku cukru, będą obowiązywały do roku gospodarczego 2014/2015 włącznie. Mimo zmniejszenia dochodowości uprawy buraków cukrowych w wyniku przeprowadzonej reformy rynku cukru i wzrostu kosztów produkcji, uprawa buraków cukrowych w dalszym ciągu jest uważana za opłacalną.

W kampanii cukrowniczej 2010/2011 pracowało 18 cukrowni, przy znacznym wzroście skali produkcji cukru na zakład i wydajności pracy. Łączna produkcja cukru wyniosła 1465,7 tys. ton. Producenci cukru skupili od plantatorów (38,2 tys.) i przerobili 9,96 mln ton buraków, tj. o 8% mniej niż w sezonie poprzednim. Ze skupionego surowca wyprodukowano 1 433 tys. ton cukru. Buraki zebrano ze 192 tys. ha, przy średnim plonie 509 dt/ha oraz przy średniej wydajności cukru 14,29%. Średnia długość kampanii wynosiła 102 dni. W 2010 r. powierzchnia przeciętnej plantacji to 5,1 ha.

Zużycie cukru w Polsce w ostatnich latach wynosi około 1 600 tys. ton, jednakże istotnie zmienia się jego struktura. Systematycznie maleje spożycie cukru w gospodarstwach domowych (ok. 15,6 kg/osobę), natomiast wzrasta eksport artykułów spożywczych zawierających cukier.

Od roku gospodarczego 2010/2011 rynek cukru w Polsce podzielony jest wśród 4 producentów: Krajowa Spółka Cukrowa S.A. – 39,1% rynku, Pfeifer & Langen Polska S.A. i Pfeifer & Langen Gliniojeck S.A. – 26,5%, Südzucker Polska Sp. z o.o. – 25,0% i Nordzucker Polska S.A. – 9,4%.

Pozytywnym efektem restrukturyzacji przemysłu cukrowniczego jest poprawa efektywności wykorzystania czasu pracy i kapitału. W 2010 roku liczba zatrudnionych w cukrownictwie zmniejszyła się o około 13%, a techniczna wydajność pracy wzrosła do 350 t cukru na zatrudnionego.

Rynek warzyw i owoców

Polska jest piątym krajem w Unii Europejskiej pod względem produkcji ogrodniczej po Hiszpanii, Włoszech, Francji i Niemczech. Udział ogrodnictwa w globalnej produkcji rolnej w Polsce wynosi około 14,5%, co oznacza, że produkty ogrodnicze są po zbożach najważniejszymi produktami polskiego rolnictwa. Polska produkuje rocznie ok. 3 mln ton owoców i ponad 5 mln ton warzyw. Największy wolumen produkcji owoców zajmują jabłka - średnio 2,2 mln ton rocznie, wiśnie 170 tys. ton i owoce jagodowe 0,5 mln ton, (w tym głównie truskawki i porzeczki). W zbiorach warzyw dominuje kapusta ze średnią roczną produkcją na poziomie 1,2 mln ton, marchew 870 tys. ton i cebula 660 tys. ton. Produkcja pod osłonami to głównie pomidory, średnio ponad 400 tys. ton rocznie. Polska jest także dużym producentem pieczarek, ze średnioroczną produkcją przewyższającą 200 tys. ton.

Skala produkcji ogrodniczej pozwala na zaspokojenie potrzeb rynku wewnętrznej i przeznaczenie znacznej części na eksport. Eksportuje się przede wszystkim owoce i warzywa mrożone, koncentrat soku jabłkowego, jabłka desery, cebulę oraz pieczarki.

Warunki wegetacji dla roślin sadowniczych w 2011 r. były bardzo zróżnicowane. W niektórych rejonach kraju wystąpiły straty mrozowe, część plantacji

	Średnia za okres 2001-2008	2010	2011*	2011	
				2001-2008 =100	2010 =100
Zbiory owoców ogółem	3116,2	2743,0	3421,0	109,8	124,7
Zbiory owoców z drzew, w tym:	2635,7	2215,0	2892,0	109,7	130,6
Jabłka	2225,2	1859,0	2500,0	112,3	134,5
Gruszki	69,5	58,0	63,0	90,6	108,6
Śliwki	103,6	91,0	92,0	88,8	101,1
Wiśnie	173,7	143,0	175,0	100,7	122,4
Czereśnie	39,4	36,0	38,0	96,4	105,6
Zbiory owoców z krzewów i plantacji jagodowych w tym:	480,5	528,0	529,0	110,1	100,2
Truskawki	183,2	177,0	166,0	90,6	93,8
Maliny	55,7	88,0	113,0	202,9	128,4
Porzeczki	154,0	191,0	172,0	111,7	90,1
Agrest	19,3	15,0	15,0	77,7	100
Borówka wysoka	4,6	10,0	10,0	217,4	100

Tabela 17. Produkcja owoców w Polsce (w tys. ton). Źródło: Analizy rynkowe IERiGŻ. *)szacunek wynikowy GUS z 19 grudnia 2011 r.

	Średnia za okres 2001-2008	2010	2011*	2011	
				2001-2008 = 100	2010 =100
Zbiory warzyw ogółem	5306,0	5010,0	5489,0	103,4	109,6
Zbiory warzyw gruntowych w tym:	4636,1	4250,0	4769,0	102,9	112,2
Kapusta	1317,7	1090,0	1200,0	91,1	110,1
Kalafior	210,8	200,0	235,0	111,5	117,5
Cebula	679,4	583,0	675,0	99,4	115,8
Marchew	861,7	815,0	888,0	103,1	109,0
Buraki	357,7	324,0	371,0	103,7	114,5
Ogórki	280,0	247,0	296,0	105,7	119,8
Pomidory	244,4	250,0	272,0	111,5	108,8
Zbiory warzyw spod osłon w tym:	670,0	760,0	720,02	107,4	94,7
Pomidory	375,1	428,0	405,0	108,0	94,6
Ogórki	200,7	215,0	205,0	102,1	95,3
Pieczarki	185,03	225,0	230,0	124,3	102,2

Tabela 18. Produkcja warzyw w Polsce (w tys. ton). Źródło: Analizy rynkowe IERiGŻ. *)szacunek wynikowy GUS z 19 grudnia 2011 r.

wykarczowano z powodu przegnicia korzeni po zalaniu w poprzednim roku. W rejonach zachodniej i północnej Polski na początku maja wystąpiły bardzo silne przymrozki (miejscami do -11C°), które uszkodziły kwiaty i zawiązki owoców w niektórych sadach.

Zbiory owoców w 2011 roku wyniosły około 3,4 mln ton, w tym zbiory owoców z drzew były zdecydowanie wyższe od niezbyt wysokich zbiorów uzyskanych w roku 2010 i wyniosły około 2,9 mln ton. Ocenia się, że wyższa od ubiegłorocznej była produkcja wszystkich gatunków owoców z drzew, z wyjątkiem brzoskwiń i orzechów włoskich. Szacuje się, że zbiory jabłek w 2011 r. wyniosły blisko 2,5 mln ton i były znacznie wyższe od słabych zbiorów ubiegłorocznych, a także wyższe od średniej z lat 2001 – 2005. Szacuje się, że zbiory owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych wyniosły w 2011 roku ok. 0,5 mln ton. Produkcję truskawek ocenia się na ok. 166 tys. ton. Produkcję malin szacuje się na ok. 113 tys. ton, tj. na poziomie zdecydowanie wyższym od rekordowych zbiorów roku ubiegłego i ponad dwukrotnie wyższym od średniej z lat 2001 – 2005. Niższa w 2011 roku była produkcja porzeczek, zwłaszcza czarnych (patrz tabela). *Tabela 17.*

Ceny owoców miękkich, z wyjątkiem malin były w 2011 roku na wyższym poziomie niż w 2010 r. Średnia cena malin była niższa średnio o 20% niż w 2010 r. Ceny jabłek i gruszek były w roku 2011 niższe niż w roku 2010.

Zbiory warzyw wyniosły w 2011 r. nieco ponad 5,4 mln ton. Łączna produkcja warzyw gruntowych w 2011 r. wyniosła około 4,8 mln ton. Zbiory większości gatunków warzyw gruntowych były wyższe niż w roku 2010, szczególnie cebuli, kalafiorów i ogórków gruntowych (patrz tabela). Eksperti z IERiGŻ szacują, że zbiory warzyw spod osłon w 2011 roku wyniosły 720 tys. ton, tj. o 5% mniej niż w 2010 roku, mimo wzrostu powierzchni uprawy tych warzyw i dobrych warunków do ich rozwoju. Na niższe zbiory wpływ miał spadek podaży, zwłaszcza ogórków i pomidorów spod osłon w okresie maj - czerwiec br. wywołany załamaniem popytu na rynku krajowym w wyniku kryzysu E. coli oraz wprowadzeniem embarga przez Rosję na przywóz warzyw z krajów UE. **Tabela 18.**

W 2011 roku ceny większości gatunków warzyw były dużo niższe niż w 2010 r. Ceny kapusty, cebuli i marchwi były na poziomie najniższych cen w okresie ostatnich 5 lat, uzyskiwanych w sezonie 2008/09. Ceny skupu pomidorów i ogórków uprawianych pod osłonami były niższe niż w 2010 r. o odpowiednio 30% i 10%. Jedynie ceny kalafiorów w 2011 r. były o około 30% wyższe niż w roku poprzednim.

Stan zorganizowania rynku owoców i warzyw w Polsce

Podstawowym warunkiem wspierania sektora ogrodniczego ze środków UE i krajowych jest zorganizowanie się producentów. Celem działalności grup i organizacji producentów jest koncentracja podaży i sprzedaż produktów ich członków, planowanie produkcji i dostosowanie jej do potrzeb rynku, zarówno pod względem ilości, jak i jakości, a także obniżanie kosztów produkcji, stabilizacja cen oraz promowanie metod i technologii uprawy oraz gospodarki ściekami i odpadami przyjaznych środowisku naturalnemu. Grupy i organizacje producentów powstają przede wszystkim w rejonach specjalizujących się w produkcji ogrodniczej, tj. w mazowieckim (jabłka, grzyby, warzywa), kujawsko-pomorskim (pomidory), wielkopolskim (warzywa, grzyby) oraz lubelskim (owoce miękkie, jabłka). Wartość wprowadzanych przez grupy i organizacje do obrotu produktów stanowi obecnie blisko 20% krajowej produkcji ogrodniczej. Średni stopień zorganizowania rynku ogrodniczego w krajach UE wynosi ok. 35%.

Aktualnie w Polsce funkcjonuje 228 grup i 55 organizacji producentów owoców i warzyw, w których zrzeszonych jest ponad 6,7 tys. członków.

Sytuacja na rynku warzyw w związku z wystąpieniem epidemii EHEC

W związku z wybuchem epidemii E. coli w północnych Niemczech w maju 2011 roku drastycznie obniżył się popyt na warzywa w całej Europie. Spadek zainteresowania konsumentów warzywami wywołał kryzys w tym sektorze produkcji. W Polsce gwałtowny spadek zapotrzebowania, w szczególności na ogórki i pomidory obserwowany był od 26 maja. Ponadto, wzrost podaży warzyw na rynku UE związany ze wstrzymaniem ich wywozu na rynek rosyjski (embargo nałożone na warzywa z państw UE od 2 czerwca do 20 lipca 2011 r.) skutkowało dalszym spadkiem cen tych produktów w UE.

Komisja Europejska w trybie pilnym wydała przepisy umożliwiające pozyskanie rekompensat przez producentów warzyw, którzy ponieśli straty w okresie 26 maja do 30 czerwca 2011 r. Wsparciem objęte były pomidory, sałata, ogórki, papryka słodka oraz cukinia. Budżet pomocy dla wszystkich państw członkowskich określono na poziomie 227 mln EUR.

W Polsce nadzwyczajny mechanizm wsparcia administrowała Agencja Rynku Rolnego. Producentom warzyw, którzy terminowo przeprowadzili odpowiednie działania i wnioskowali o wsparcie wypłacono łącznie 179,5 mln zł.

Program „Owoce w szkole”

Począwszy od roku szkolnego 2009/2010 w Polsce jest realizowany unijny program „Owoce w szkole” polegający na bezpłatnym dostarczaniu określonej liczby porcji owoców, warzyw i soków dzieciom z klas I do III szkół podstawowych. Celem programu jest skuteczne przeciwdziałanie wzrostowi zachorowań na choroby cywilizacyjne spowodowane niewłaściwą dietą, wzrastającemu udziałowi osób z nadwagą, a także spadkowi konsumpcji owoców i warzyw w Polsce poprzez ukształtowanie prawidłowych nawyków żywieniowych u dzieci w odpowiednim okresie ich życia. Roczny budżet programu wynosi 12,3 mln EUR, w tym udział środków unijnych stanowi 75%, a krajowych 25%.

Od początku wdrażania zainteresowanie programem systematycznie rośnie. W I semestrze roku szkolnego 2009/2010 w programie wzięło udział 250 tys. dzieci, w II semestrze 570 tys. W kolejnym roku szkolnym owoce i warzywa udostępniono blisko 800 tys. dzieci. Szacuje się, że w roku szkolnym 2011/2012 ok. 860 tys. dzieci weźmie udział w programie, co stanowi 70% liczby docelowej (określonej w krajowej strategii w grupie wiekowej od 6 do 10 lat).

Wsparcie wspólnotowe na niektórych rynkach produktów roślinnych

Rynek tytoniu

Polska zajmuje po Włoszech 2 miejsce w Unii Europejskiej pod względem wielkości produkcji tytoniu. Uprawa w 2010 r. była prowadzona w ponad 12 tys. gospodarstw, na powierzchni 16,9 tys. ha. Produkcja wyniosła 31,3 tys. ton. Ze względu na wystąpienie niekorzystnych warunków pogodowych w 2010 r., wysokość zbiorów była o ponad 25% niższa od oczekiwanej.

W 2010 r. plantatorom tytoniu przysługiwała finansowana ze środków unijnych jednolita płatność obszarowa oraz realizowane z budżetu krajowego płatności uzupełniające. Rok 2010 był pierwszym rokiem, w którym płatność uzupełniającą stosowano wyłącznie w formie niezwiązanej z produkcją. Na płatność niezwiązaną z produkcją przeznaczono łącznie 196 342,03 tys. zł.

Rynek chmielu

Polska jest trzecim po Niemczech i Czechach unijnym producentem chmielu. Powierzchnia uprawy chmielu w 2010 r. zmniejszyła się i wyniosła 1.752,98 ha. Na skutek powodzi w 2010 r. duże powierzchnie upraw zostały zalane i wyłączone z produkcji, w efekcie czego plonująca powierzchnia upraw na koniec roku uległa obniżeniu do 1,4 tys. ha. Produkcja szyszek chmielowych w 2010 r. wyniosła 1.866,74 ton, co odpowiada produkcji alfa-kwasów w wysokości 120 ton. Uprawą chmielu w 2010 r. zajmowało się nieco ponad 1000 rolników.

W 2010 r. plantatorom chmielu przysługiwała finansowana ze środków unijnych jednolita płatność obszarowa oraz realizowane z budżetu krajowego płatności uzupełniające. Łączna wysokość wsparcia uzupełniającego skierowanego do tego sektora w 2010 r. wyniosła 770.000 euro, tj. ok. 3 mln zł.

Ponadto w 2010 r. została uruchomiona pomoc *de minimis* dla gospodarstw zajmujących się uprawą chmielu. Stawka pomocy, finansowanej ze środków krajowych, wynosiła 14 tys. zł na 1 ha powierzchni uprawy i nie mogła przekroczyć równowartości 7,5 tys. Euro dla jednego rolnika. Wsparcie to zostało wypłacone 1.083 plantatorom na łączną kwotę 22 239 tys. zł.

Rynek produkcji nasiennej

W 2010 r. zwiększyła się produkcja materiału roślin rolniczych. W stosunku do 2009 r. do sprzedaży zakwalifikowano o 12,3% więcej nasion zbóż. Najbardziej wzrosła produkcja nasion pszenicy ozimej o 33,4% i żyta o 14,3%. Wyraźnie zwiększyła się także podaż nasion kukurydzy o 12,5% i owsa o 7,1%. Niewielkie spadki podaży nasion zanotowano dla jęczmienia i pszenżyta.

W roku 2010 odnotowano spadek powierzchni plantacji nasiennych. Powierzchnia zakwalifikowanych plantacji nasiennych wyniosła 92,5 tys. ha i była o 12,4% mniejsza niż w 2009 r.

Powierzchnia plantacji nasiennych zbóż zmniejszyła się o 17,7%. Najbardziej zmniejszyła się powierzchnia plantacji żyta o 50% i pszenżyta ozimego o 26,8%, a spośród zbóż jarych – owsa o 36,8%. Niewielkie spadki odnotowano dla jęczmienia jarego i kukurydzy. Zwiększyła się powierzchnia zasiewów pszenicy jarej i gatunków o mniejszym znaczeniu tj. pszenicy twardej i żyta jarego. W produkcji nasiennej żyta udział mieszańców przekracza 37% i są to głównie odmiany zagraniczne. Utrzymuje się wysoki udział jakościowych odmian pszenicy ozimej. W 2010 r. odmiany pszenicy jakościowej stanowiły 59% powierzchni zakwalifikowanych plantacji pszenicy ozimej.

W strukturze plantacji nasiennych zbóż, w 2011 r. przeważały odmiany hodowli krajowej 56,9%, jednak ich udział w reprodukcji systematycznie zmniejsza się. Hodowle zagraniczne dominują w produkcji nasion jęczmienia jarego 72% i ozimego 90%. Wysoki jest udział nasion zagranicznych odmian pszenicy ozimej 48% oraz żyta 41% i pszenicy jarej 41%. Wzrasta znaczenie odmian ze Wspólnotowego Katalogu, nierejestrowanych w Polsce. W 2010 r. ich udział w powierzchni plantacji nasiennych zbóż wynosił 22%, podczas gdy 2 lata wcześniej 15,5%.

W 2010 r. o 6% wzrosła powierzchnia plantacji nasiennych ziemniaków, jednak ten wzrost nie ma charakteru trendu. Od kilku lat powierzchnia plantacji nasiennych jest stabilna i wynosi około 5 tys. ha.

W 2010 r. powierzchnia plantacji nasiennych roślin strączkowych zwiększyła się o 65%. Dominują trzy gatunki: łubin wąskolistny, groch siewny i łubin żółty, których plantacje nasienne stanowią łącznie ponad 90% powierzchni upraw strączkowych na nasiona. W 2010 r. zdecydowanie zwiększyły się zasiewy każdego z tych gatunków, a największym stopniu powierzchni upraw łubinu wąskolistnego.

W 2010 r. zasiewy motylkowatych drobnonasiennych wynosiły 7,1% w stosunku do 7,7% w 2009 r. Spośród roślin motylkowych o wielkości produkcji nasiennej decyduje koniczyna czerwona, której plantacje stanowią 95% całej powierzchni uprawy motylkowych drobnonasiennych.

Względnie stabilna jest powierzchnia zasiewów nasiennych traw. W uprawie dominują dwa gatunki: życica trwała 39,9% i kostrzewa czerwona 23,1%. Znaczące udziały w zasiewach utrzymują również: życica wielokwiatowa, życica westerwoldzka i wiechlina łąkowa.

W Krajowym Rejestrze Odmian Roślin Rolniczych (RO) znajduje się 1217 odmian. W 2010 r. udział odmian zagranicznych w Rejestrze Odmian wynosi 51%. Największe udziały zagranicznych odmian w RO mają rzepak, kukurydza i burak cukrowy, czyli gatunki, w których dominują gatunki mieszańcowe.

W sezonie 2009/2010 nastąpiło wyraźne ożywienie sprzedaży materiału siewnego. Sprzedaż nasion zakwalifikowanych roślin rolniczych zwiększyła się średnio o 23,8%. Wzrosła sprzedaż nasion wszystkich głównych gatunków z wyjątkiem buraków pastewnych: zbóż o 18%, trawa o 26,3%, a ziemniaków o 40%.

W dalszym ciągu utrzymuje się bardzo niski udział nasion kwalifikowanych w zasiewach. Najwięcej nasion kwalifikowanych stosuje się w uprawie pszenicy jarej i jęczmienia ozimego, najmniej w uprawie żyta. Udział kwalifikowanych sadzeniaków w 2010 r. wyniósł tylko 4,4%.

PRODUKCJA ZWIERZĘCA

Rynek mięsa

Produkcja mięsa wieprzowego, wołowego i drobiowego liczona w w.b.c. wyniosła w 2010 r. 3,6 mln t i była o 8% wyższa niż w roku poprzednim, głównie w wyniku wzrostu produkcji żywca drobiowego – o 10% oraz wieprzowego – o 9%. W wyniku wysokich cen zbóż i pasz od II półrocza 2010 r. pogarsza się opłacalność produkcji zwierzęcej. Prognozy IERiGŻ - PIB na rok 2011 zakładają około 2% wzrost produkcji trzech podstawowych rodzajów żywca w wadze bitej ciepłej. Produkcja wieprzowiny ukształtuje się na poziomie zbliżonym do roku 2010 (1,8 mln t), produkcja wołowiny będzie większa o 4% i drobiu o 5% (1,4 mln t). Poprawa opłacalności produkcji nastąpiła w roku 2010 w produkcji wołowiny, gdzie wzrost produkcji umożliwił znaczące zwiększenie eksportu, zwiększenie popytu i wzrost cen skupu, a w konsekwencji poprawę opłacalności chowu.

W 2010 roku światowa produkcja wieprzowiny była wyższa o 3% niż w roku 2009 r. O skali tego wzrostu zdecydowały Chiny, w których wzrost popytu i rządowy program subsydiowania produkcji trzody przyczynił się do 4,4% wzrostu produkcji. W UE produkcja wieprzowiny była o 4% wyższa niż w roku 2009, przy czym wzrost ten nastąpił w krajach UE-15. W Stanach Zjednoczonych produkcja wieprzowiny zmniejszyła się w roku 2010 o 2%. Prognozy USDA przewidują, że w roku 2011 produkcja wieprzowiny wzrośnie w Chinach o dalsze 3%, a w Stanach Zjednoczonych ukształtuje się na poziomie roku 2010. Spadek produkcji oczekiwany jest w krajach Europy Środkowo – Wschodniej.

Polska notuje wyraźnie dodatnie saldo obrotu międzynarodowego mięsem, które w 2010 r., ukształtowało się na poziomie 541 tys. ton, a więc podwoiło się w stosunku do 2009 r., kiedy to wynosiło 273 tys. ton. **Tabela 19.**

Spożycie mięsa ogółem w 2010 r. ukształtowało się na poziomie 74,6 kg/1 mieszkańca. Największy udział stanowiło spożycie wieprzowiny (42,4 kg/os), następnie mięsa drobiowego (25 kg/os), najmniejsze było spożycie wołowiny (3 kg/os). W stosunku do 2009 r. spożycie mięsa drobiowego wzrosło o 1 kg/os, nieznacznie, bo o 0,2 kg/os zmniejszyło się spożycie wieprzowiny, zaś spożycie wołowiny spadło o 0,6 kg/os.

Pogłowie trzody chlewnej i produkcja wieprzowiny

W wyniku poprawy ekonomicznych warunków chowu świń, w 2010 r. obserwowano wzrost pogłowia świń. W lipcu 2010 r. pogłowie wynosiło

	produkcja	eksport*	import*	saldo obrotu
wieprzowina	1 863	446	585	-139
wołowina	390	340	22	318
drób	1 374	444	82	362
OGÓŁEM	3 627	1 230	689	541

Tabela 19. Produkcja i obrót międzynarodowy na rynkach mięsa w 2010 r. (tys. ton). Źródło: Rynek mięsa. Stan i perspektywy, maj 2011 r., publikacja IERIGŻ. *eksport i import w ekwiwalencie mięsa

Lata i półrocza	Stan pogłowia powyżej 20 kg	Produkcja żywca w tys. ton	Zmiany prod. (%) w stos. do r. poprzed.
2008	x	2483	-10,5
I półrocze	12081	1337	-7,9
II półrocze	10717	1146	-13,4
2009	X	2202	-11,3
I półrocze	9948	1115	-16,6
II półrocze	9824	1087	-5,1
2010	x	2388	8,4
I półrocze	9952	1185	6,2
II półrocze	10318	1203	10,7
2011 prognoza	X	2391	0
I półrocze	10491	1266	6,8
II półrocze	9559	1125	-7

Tabela 20. Pogłowia i produkcja trzody chlewnej. Źródło – IERIGŻ – PIB Rynek mięsa 2011

Lata i m-ce	UE-27	Polska	Niemcy	Dania	Ceny w Polsce w % cen:		
					UE - 27	Niemcy	Dania
2007							
--VII	146,12	144,81	150,74	121,73	99,2	96,2	119,1
- XII	132,11	129,82	135,4	112,06	97,8	95,9	115,8
2008							
- VII	169,22	185,13	178,08	139,51	109,4	103,3	131,4
- XII	144,36	150,27	150,82	125,21	104,1	99,6	120
2009							
- VII	156,48	160,62	158,4	134,27	102,6	101,4	119,6
- XII	131,92	125,81	134,34	113,78	95,4	93,7	110,6
2010							
- VII	149,09	144,29	150,6	137,42	96,8	95,8	105
- XII	139,44	133,66	149,4	126,26	95,9	89,5	105,9
2011 -VII prognoza	157,03	158,44	160,83	141,49	100,9	98,5	112

Tabela 21. Rynkowe ceny trzody chlewnej w UE (euro/100 kg wagi poubojowej) i ceny w Polsce w % tych cen (lipiec i grudzień 2007 - 2010 r. i prognoza na 2011). Źródło: IERIGŻ – Rynek mięsa 2010

14,9 mln sztuk, a więc o 0,6 mln sztuk (4,2%) więcej niż w analogicznym okresie poprzedniego roku. W drugiej połowie 2010 r. warunki chowu uległy pogorszeniu, w wyniku spadku cen skupu żywca wieprzowego oraz wzrostu cen zbóż. W końcu marca 2011 r. wg danych GUS pogłowie świń wyniosło 13,1 mln sztuk, co oznacza spadek o 865 tys. sztuk (6,3%) w stosunku do marca 2010 r., kiedy to pogłowie wynosiło prawie 14 mln sztuk.

W wyniku zmian w pogłowie wahanom podlegała również produkcja wieprzowiny. W 2009 r. produkcja wyniosła 1 717 tys. ton i była niższa niż rok wcześniej o 220 tys. ton (11%).

W 2010 r. nastąpiła częściowa odbudowa produkcji wieprzowiny. Wg nieostatecznych danych, w 2010 r. produkcja osiągnęła poziom 1 863 tys. ton i wzrosła o 146 tys. ton (8%) w stosunku do 2009 r. (1 717 tys. ton).

Prognozy Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wskazują, że produkcja mięsa wieprzowego w 2011 r. może ukształtować się na poziomie o 0,2% niższym niż w roku poprzednim i osiągnie poziom 1 860 tys. ton. Od zniw 2010 chów trzody chlewnej stawał się coraz mniej opłacalny, zwłaszcza w I kwartale 2011 r. Sukcesywnie obniżały się ceny trzody, a rosły ceny zbóż i pasz przemysłowych. W konsekwencji. spis pogłowia przeprowadzony przez GUS wykazał, że pogłowie trzody w lipcu 2011 r. wyniosło 13,5 mln sztuk i było niższe niż przed rokiem o 9,1% tj. o 1357 tys., w tym macior prośnych o 14,6% i prosiąt o 13,1%. **Tabela 20.**

W 2009 r. cena zakupu trzody chlewnej wyniosła 4,59 zł/kg i była o 52 grosze/kg (12,8%) wyższa w stosunku do ceny w 2008 r. (4,07 zł/kg) oraz o 1,07 zł/kg (30,4%) wyższa w stosunku do ceny w 2007 r. (3,52 zł/kg). W 2010 r. cena spadła o 63 grosze (13,7%) w porównaniu z 2009 r. i wyniosła 3,96 zł.

W lipcu 2011 r. średnia cena skupu żywca wieprzowego ukształtowała się na poziomie 4,72 zł/kg i była o 37 gr/kg (+8,5%) wyższa w stosunku do ceny w lipcu 2010 r. W III kwartale 2011 r. cena skupu trzody wyniosła 4,80 zł/kg i była o 11% wyższa niż przed rokiem. IERiGŻ szacuje, że cena skupu w grudniu 2011 r. może być wyższa niż w grudniu 2010 r o 15 – 18%. *Tabela 21.*

Pogłowie bydła i produkcja wołowiny

Według danych GUS w grudniu 2010 r. pogłowie bydła wynosiło 5559,5 tys. sztuk i było o 30,7 tys. sztuk (0,5%) niższe niż przed rokiem, a w porównaniu z liczebnością stada w czerwcu 2010 r. było niższe o 164,5 tys. sztuk (2,9%). Pogłowie krów spadło w porównaniu z grudniem 2009 r. o 42,7 tys. sztuk (1,6%) do poziomu 2635,5 tys. sztuk, a w stosunku do stanu w czerwcu 2010 r. zmniejszyło się o 20,2 tys. sztuk (0,8%).

Nieznaczny spadek pogłowia bydła ogółem wynika z niższych stanów krów oraz cieląt. Odnotowany wyższy niż przed rokiem stan młodego bydła w wieku 1-2 lat wskazuje na utrzymujące się zainteresowanie rolników produkcją żywca wołowego. Jak podaje GUS zwiększa się pogłowie krów mamek co świadczy o umacnianiu się decyzji części gospodarstw rolnych dotyczących produkcji żywca wołowego. W grudniu 2010 r. liczebność stada krów mamek wzrosła w skali roku o 14,1%.

W I półroczu 2011 r. produkcja żywca osiągnęła poziom 376 tys. ton i była o 9% wyższa niż w tym samym okresie roku poprzedniego. Prognozuje się, że w całym 2011 roku produkcja żywca wołowego będzie większa niż w roku poprzednim o 3,9%.

W 2010 r. światowa produkcja wołowiny wyniosła 57,3 mln ton i była w zasadzie taka sama jak w roku 2009. Na podobnym poziomie (57,4 mln ton) USDA prognozuje światową produkcję wołowiny w roku 2011. Prognozy Komisji Europejskiej na rok 2011 zakładają spadek produkcji wołowiny w UE-27 o 2%. Obniży się również (o 1%) produkcja wołowiny w Stanach Zjednoczonych oraz w Argentynie (o 4%) i Chinach (o 2%). Jest to związane ze wzrostem cen pasz na rynkach światowych. Wzrost produkcji przewidywany jest jedynie w Brazylii (o 3%). *Tabela 22.*

Wzrost produkcji wołowiny w roku 2010 w Polsce umożliwił znaczące zwiększenie eksportu, który wywołał wzrost cen skupu i poprawę opłacalności chowu.

W 2010 r. przeciętna cena skupu bydła wyniosła 4,56 zł/kg i była wyższa o 0,8% niż w roku 2009. Po roku 2009 w którym wzrost cen wynosił 12,2% był to kolejny rok wzrostu cen po kilku latach stagnacji, który poprawił opłacalność chowu bydła rzeźnego – mimo wzrostu cen zbóż i pasz. W I półroczu 2011 roku przeciętna cena skupu bydła była wyższa o 21% niż w analogicznym okresie roku 2010. W świetle przewidywanego rozwoju cen w Unii Europejskiej IERiGŻ prognozuje, że w II półroczu 2011 r. ceny skupu bydła mogą być wyższe niż w II półroczu 2010 o 30%. Stanowi to dużą zachętę do odchowu cieląt.

Lata i półrocza	Stan pogłowia powyżej 1 roku życia	Produkcja żywca w tys. ton	Zmiany (%) w stos. do roku poprzedniego
2008	X	2483	-10,5
I półrocze	4061	1337	-7,9
II półrocze	4260	1146	-13,4
2009	X	2202	-11,3
I półrocze	4179	1115	-16,6
II półrocze	4228	1087	-5,1
2010	X	2388	8,4
I półrocze	4171	1185	6,2
II półrocze	4267	1203	10,7
2011 prognoza	X	2391	0
I półrocze	4173	1266	6,8
II półrocze	4288	1125	-7

Tabela 22. Pogłowia bydła i produkcja żywca wołowego w Polsce. Źródło IERiGŻ Rynek mięsa 2011

	2007	2008	2009	2010	2011 prognoza
Przemysłowy ubój zwierząt, w tym:	2221,8	2000,4	1859,5	2023	2020
trzody	1859,0	1822,6	1453,0	1617,9	1610
bydła i cieląt	350,6	367,8	383,9	390,1	405
Produkcja przemysłu mięsnego	1451,5	1214,5	1101	1148	1136
Ubój trzody	1221,4	1019,7	909,3	923,8	910
Ubój bydła i cieląt	229,3	194,1	187,6	218,7	225
Produkcja przetworów	1134,9	1116,0	1026,2	1168,0	1200
Produkcja firm dużych i średnich, w tym:					
uboje trzody	953,1	873,6	814,6	844,9	835
produkcja wędlin	754,9	708,7	623,5	684,2	720

Tabela 23. Przetwórstwo mięsa zwierząt rzeźnych (tys.t). Źródło – IERiGŻ Rynek mięsa 2011

	2009	2010	2009=100
Produkcja w cenach bazowych	28 578	27 523	96,3
Zysk netto	505	1 029	203,8
Kapitał w własny	5 804	6 153	106,0
Środki własne w obrocie	691	834	120,7
Zadłużenie długookresowe	1 521	1451	95,4
Inwestycje	610	769	126,0

Tabela 24. Stan finansowy przemysłu mięsnego (w mln zł). Źródło: IERiGŻ – Rynek mięsa 2011

Przetwórstwo mięsa

Rok 2010 był rokiem ożywienia w przetwórstwie mięsa czerwonego. Uboje zwierząt wzrosły w porównaniu do roku 2009 o 4,2%, a produkcja przetworów o 16,5%. Uboje przemysłowe trzody były wyższe o 11,3%, a firmach przemysłowych o 2%. Uwzględniając pogorszenie koniunktury w produkcji żywca wieprzowego jakie nastąpiły od jesieni 2010, a także dotychczasowe zmiany produkcji małych i średnich przedsiębiorstw szacuje się, że w roku 2011 uboje przemysłowe będą podobne lub niewiele niższe niż w roku 2010 (o 1-2%). Będzie natomiast kontynuowana wzrostowa tendencja przemysłowych ubojów bydła oraz produkcji wszystkich głównych rodzajów przetworów mięsnych. **Tabela 23.**

Osiągnięte przez przemysł mięsny wyniki finansowe w 2010 r. były dobre i bezpieczne. W porównaniu z rokiem 2009 wzrósł zysk netto (z 505 do 1029 mln zł), zwiększył się kapitał własny (5,8 do 6,1 mld zł), zwiększyły się własne środki obrotowe (z 0,7 do 0,8 mld zł). W I półroczu 2011 roku 71% firm osiągnęło zyski, a ich udział w obrocie wyniósł 84%. Osiągnięte wyniki finansowe zapewniają utrzymanie bezpiecznej płynności finansowej i niezbyt wysokiego poziomu zadłużenia długoterminowego. W 2011 r. firmy nadal zwiększają wartość środków własnych w obrocie. Stan finansowy całego sektora nie stwarza w roku 2011 zagrożeń dla kontynuacji i rozwoju działalności i wskazuje na zwiększenie zdolności do generowania zysku przez większość firm. **Tabela 24.**

Rynek drobiu i jaj

W 2010 r. produkcja mięsa drobiowego wyniosła 1,4 mln ton i była o 10% wyższa niż w roku 2009. Import zwiększył się o 10%.

szły się o 19% do około 82 tys. ton, a eksport o 30% tj. do poziomu 444 tys. ton. Całkowita podaż mięsa drobiowego wyniosła 1 456 tys. ton tj. wzrosła o 10,5% w porównaniu do roku poprzedniego. Na zużycie w kraju pozostało 1012 tys ton tj. o 3,7% więcej niż przed rokiem. Udział eksportu w produkcji mięsa drobiowego wzrósł do 32%, podczas gdy w roku 2009 udział ten wynosił 27%. Przyrost produkcji drobiu był równomierny w obu półroczach 2010 r., przy czym przyrost eksportu był zdecydowanie wyższy w I półroczu. W 2010 roku spadła o 3,5% średnia cena paszy (z 1,13 do 1,09 zł/kg), ale nie poprawiła się opłacalność produkcji. Decydująca w opłacalności chowu relacja cen żywiec/pasze pogorszyła się, a jej przyczyną był spadek cen skupu żywca drobiowego. Za kurczętą płacono średnio 3,18 zł/kg, a więc o 5,1% mniej niż przed rokiem. Obniżenie się relacji cen żywiec/pasze w roku 2010 nie spowodowało znaczącego pogorszenie się opłacalności chowu, która nadal zapewniała wysoką zyskowność produkcji. Przeciętne ceny piskląt brojlerów były w 2010 r. wyższe o 4,6% niż w roku poprzednim, co dowodzi niestabnego zainteresowania się hodowców drobiu rozwojem produkcji żywca. **Tabela 25.**

	Produkcja	Import	Podaż	Ekspert	Zużycie krajowe
2008	1165	68	1233	295	938
2009	1248	69	1317	341	976
2010	1374	82	1456	444	1012
2011 prognoza	1470	85	1555	500	1055

Tabela 25. Bilans mięsa drobiowego (tys. t). Źródło: IERiGŻ – PIB Rynek drobiu i jaj 2010

	Mięso drobiowe	Wędliny	Konserwy	Wyroby wędł.
2008	1413	104,5	33,1	38,5
2009	1426	103,7	34,8	43,3
2010	1550	104,0	36,0	46,0
2011 prognoza	1640	104,5	37,5	48,5

Tabela 26. Przemysłowa produkcja mięsa drobiowego i wybranych przetworów (tys.ton). Źródło: IERiGŻ – Rynek drobiu 2011

Na przestrzeni lat 2008-2010 roczne ceny skupu kurcząt typu brojler i indyków były zmienne. Najwyższe roczne ceny w obu przypadkach odnotowano w 2009 r. Cena skupu kurcząt wynosiła wówczas 3,33 zł/kg, zaś indyków 4,82 zł/kg.

W lipcu 2011 r. cena skupu kurcząt osiągnęła poziom 3,62 zł/kg, zaś w przypadku indyków wyniosła 6,01 zł/kg. Było to odpowiednio o 28 gr/kg (+8,4%) oraz 1,40 zł/kg (+30,4%) więcej w stosunku do lipca 2010 r.

W 2010 r. mięso drobiowe potaniało względem innych produktów będących nośnikami białka zwierzęcego. Średni poziom cen detalicznych był o 4% niższy niż w roku 2009.

Przetwórstwo

Przemysłowa produkcja mięsa drobiowego wzrosła w 2010 r. o 8,7%. Dynamika tego wzrostu była ponad dwukrotnie wyższa niż w dobrym roku 2008. W poszczególnych miesiącach 2010 przemysłowa produkcja mięsa drobiowego wykazywała silne wahania. Udział mięsa kurcząt w strukturze produkcji mięsa z drobiu wyniósł prawie 75%. Produkcja głównych asortymentów przetworów drobiowych (wędlin, konserw i wyrobów wędliniarskich) wzrosła w 2010 r. o 2,3%. Przewiduje się, że w roku 2011 firmy przetwórstwa drobiowego wytworzą 1 640 tys. ton mięsa tj. o 6% więcej niż w roku 2010. Produkcja wyrobów wędliniarskich będzie wyższa o 2,4% niż w roku poprzednim. Największy przyrost produkcji prognozowany jest dla wyrobów wędliniarskich (o 5,4%), a najmniejszy w wędlinach (o 0,5%). *Tabela 26.*

Przeciętne wyniki finansowe branży drobiarskiej w 2010 roku były bardzo dobre. Był to drugi – po roku 2009 – okres znaczącej poprawy kondycji ekonomicznej firm drobiarskich. Poprawiła się rentowność sprzedaży przed i po opodatkowaniu. Wskaźnik rentowności brutto wzrósł do 2,02 z 1,84 w 2009 r., a wskaźnik rentowności netto był najwyższy w całym pięcioleciu i wyniósł 1,75, wobec 1,49 w roku poprzednim. Poprawił się również w roku 2010 przeciętny poziom inwestowania mierzony wielkością nakładów inwestycyjnych w relacji do amortyzacji.

Rynek jaj

Produkcja jaj w Polsce wykazuje tendencję rosnącą. W ciągu ostatnich 3 lat odnotowuje się coroczny kilku procentowy wzrost. Produkcja krajowa jaj w 2009 r. (łącznie konsumpcyjnych i wylęgowych) wyniosła 10,9 mld sztuk i wzrosła o 4 mln sztuk (o 4%) w stosunku do 2008 r., kiedy to wynosiła 10,5 mld sztuk. Przyrost krajowej produkcji jaj związany był przede wszystkim ze zwiększeniem rocznej wydajności jaj od 1 kury nioski (o 4,1%) do 226 jaj w 2009 r., przy jednocześnie rejestrowanym wzroście średniorocznego погоłowia kur niosek o 39,6 tys. szt., tj. o 0,1%.

Całkowita produkcja jaj w 2010 r. wyniosła według wstępnych szacunków 630 tys. ton (11,2 mld sztuk) i była o 2,4% (15 tys. ton) wyższa niż w roku poprzednim. Produkcja jaj konsumpcyjnych wzrosła o 3,6% (20 tys. ton) do poziomu 575 tys. ton (10,2 mld sztuk), przy czym wzrost ten został osiągnięty głównie dzięki poprawie nieśności kur, która zwiększyła się o ponad

4%, podczas gdy liczebność stada produkcyjnego niosek (ok. 48 mln sztuk) kształtowała się na poziomie 2009 r. Wzrostowi produkcji sprzyjał rosnący eksport jaj i ich przetworów. **Tabela 27.**

Poziom produkcji jaj w 2011 szacuje się na 520 tys. ton i jak wskazuje IER i GŻ będzie to skutek niższego wylęgu piskląt kur nieśnych do produkcji towarowej i zmniejszenie ilości jaj wylęgowych do do hodowli użytkowej nieśnej.

Duża produkcja jaj w całej UE i relatywnie wysokie ceny jaj w Polsce sprawiają, że import jaj w 2011 może być większy niż w roku 2010, natomiast eksport prawdopodobnie ustabilizuje się na poziomie roku 2010.

W 2010 r. utrzymała się, zapoczątkowana w połowie 2007 roku, silna wzrostowa tendencja cen detalicznych jaj. W porównaniu do roku poprzedniego średni wzrost cen jaj wyniósł 5,4% i był dwukrotnie wyższy od wzrostu cen całej żywności. W latach 2007-2010 (2006 rok = 100) ceny jaj zwiększyły się o 34,5%, przy wzroście cen całej żywności o 14,6%. W I kwartale 2011 r. ceny detaliczne jaj wykazywały jednak tendencję spadkową i w marcu były o 4,8% niższe niż w analogicznym okresie 2010. Obserwowana w latach 2006-2008 spadkowa tendencja spożycia jaj została zahamowana w 2009 r., kiedy to wyniosła 7,8 mld jaj (206 sztuk/os). W 2010 r. spożycie jaj wzrosło do 208 sztuk na mieszkańca i było o 1% (2 sztuki) wyższe w porównaniu z rokiem poprzednim.

Głównym czynnikiem pobudzającym rozwój produkcji jest eksport, w przeciwnym razie produkcja jaj w Polsce byłaby niższa. Świadczy o tym także wysoki poziom samowystarczalności produkcji, który w 2010 r. wyniósł 136%. Oznacza to, że wielkość produkcji przekracza o 36% spożycie jaj w kraju.

Tendencja wzrostowa w produkcji przetworów z jaj zapoczątkowana została w roku 2004. Powodem silnego wzrostu dynamiki produkcji był zwiększający się popyt zagraniczny na polskie wyroby i rosnący – w ślad za popytem – eksport. W 2009 eksport przetworów zwiększył się o 17%. Tendencje wzrostowe zostały zahamowane na skutek wysokich cen jaj. Ceny skupu jaj do przemysłowego przerobu obniżały się od II kwartału 2009, ale nie powoduje to zauważalnego wzrostu popytu ze strony przemysłu przetwórczego. Szacuje się, że w roku 2010 wytworzona z jaj produkcja była niższa o 6,7% niż w roku poprzednim, przy 2% wzroście wartości tej sprzedaży.

	2008	2009	2010	2011
Produkcja ogółem	590	615	623	575
- w tym konsumpcyjne	534	555	559	520
Import jaj konsumpcyjnych	20	29	28	25
Eksport jaj konsumpcyjnych	133	150	171	160
Zużycie w kraju	421	434	416	385
Samowystarczalność (%)	127	129	136	136

Tabela 27. Bilans jaj (tys.szt). Źródło: IERiGŻ – rynek drobiu i jaj 2011

Rynek mleka

Produkcja mleka w Polsce stanowi jedną z ważniejszych gałęzi produkcji rolniczej. Według danych GUS w 2009 r. wartość towarowej produkcji mleka wyniosła 9,3 mld zł i stanowiła ponad 16% ogólnej wartości towarowej produkcji rolniczej. Całkowita produkcja mleka w Polsce w 2010 r.

wyniosła 12,28 mln ton i była o 0,1% mniejsza niż w 2009 r. Stale jednak poprawia się wydajność mleczna krów. W 2010 r. średnia wydajność krów mlecznych w kraju wyniosła 4 674 litry/szt., co stanowiło wzrost w porównaniu do 2009 r. o 1,7%. Na koniec 2010 r. liczba krów mlecznych w porównaniu z końcem 2009 r. spadła o 2,2% do 2,529 mln sztuk, co było wynikiem zmniejszenia się liczby producentów mleka w Polsce. Wzrasta natomiast liczba krów mlecznych objętych oceną wartości użytkowej – na koniec 2010 r. oceną zostało objętych prawie 24% pogłowia krów mlecznych, a ich średnia wydajność mleczna osiągnęła poziom 6 980 kg.

Towarową produkcją mleka zajmuje się ok. 171 tys. dostawców, w tym ok. 157 tys. dostawców hurtowych i ok. 14 tys. dostawców bezpośrednich. Od momentu wprowadzenia w Polsce systemu kwot mlecznych liczba dostawców mleka uległa znacznej redukcji, co związane jest przede wszystkim z odchodzeniem od tego kierunku produkcji gospodarstw o niewielkiej skali chowu krów mlecznych, w których podjęcie działań inwestycyjnych jest niezasadnione ekonomicznie. Następuje zatem proces koncentracji i specjalizacji produkcji mleka, który przyczynia się do podniesienia konkurencyjności poszczególnych gospodarstw mlecznych. Proces ten wspierany jest dodat-

kowo poprzez dofinansowanie ze środków unijnych działań inwestycyjnych związanych z modernizacją gospodarstw.

Dzięki zmianom w strukturze gospodarstw i zwiększaniem się liczby gospodarstw o większej skali produkcji corocznie wzrasta towarowość produkcji mleka, dzięki czemu krajowa kwota mleczna jaką dysponuje Polska w ramach systemu kwot mlecznych wykorzystywana jest w bardzo dużym stopniu. W roku kwotowym 2010/2011 skupiono ok. 9,1 mld kg mleka w związku z czym stopień wykorzystania kwot przysługujących dostawcom hurtowym po zakończeniu roku kwotowego 2010/2011 wyniósł ok. 95%.

Skupem mleka według stanu na sierpień 2011 r. zajmowało się 290 podmiotów skupujących, w tym ok. 200 prowadziło również przetwórstwo mleka. Liczba podmiotów skupujących ulega stopniowej redukcji – od roku kwotowego 2004/2005 zmniejszyła się o ok. 18,5%.

Polski sektor mleczarski objęty jest wspólną organizacją rynku mleka i przetworów mlecznych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Podstawą tej organizacji jest limitowanie produkcji i sprzedaży mleka lub przetworów mlecznych oraz możliwość podjęcia określonych działań interwencyjnych w celu stabilizacji sytuacji cenowej. Limitowanie produkcji mleka polega na określeniu dla każdego państwa członkowskiego krajowej kwoty mlecznej określającej maksymalną ilość mleka, jaka może być wprowadzona do obrotu w danym roku kwotowym, tj. w okresie od dnia 1 kwietnia danego roku kalendarzowego do dnia 31 marca roku następnego. Przekroczenie tej ilości skutkuje obowiązkiem uiszczenia przez państwo członkowskie opłaty karnej. W roku kwotowym 2010/2011 Polska dysponowała kwotą krajową w wysokości 9,76 mld kg, w tym ok. 9,6 mld kg dla dostaw hurtowych i ok. 160 mln kg dla sprzedaży bezpośredniej. Kwoty te nie zostały przez Polskę przekroczone. W bieżącym roku kwotowym 2011/2012 kwota krajowa będzie wyższa o 1%, w związku z czym wyniesie ok. 9,86 mld kg.

Zakres interwencji rynkowej, jaka może zostać podjęta na rynku mleka i przetworów mlecznych wynika bezpośrednio z przepisów UE w tym zakresie, przy czym obok mechanizmów obligatoryjnych część mechanizmów ma charakter fakultatywny, tj. ich uruchomienie zależy od sytuacji na rynku mleka. Obligatoryjnie prowadzone są zakupy interwencyjne masła i odtłuszczonego mleka w proszku oraz dopłaty do prywatnego przechowywania masła i dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych. Decyzja o prowadzeniu pozostałych dostępnych mechanizmów wsparcia, tj. dopłat do odtłuszczonego mleka w proszku przeznaczonego do produkcji kazeiny i kazeinianów, dopłat do odtłuszczonego mleka w proszku przeznaczonego do produkcji pasz oraz refundacji wywozowych do przetworów mlecznych podejmowana jest przez Komisję Europejską na podstawie sytuacji cenowej na rynku mleka.

Mechanizm „Dopłat do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych”.

Został wprowadzony wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej, a jego realizacją zajmuje się Agencja Rynku Rolnego. Program jest skierowany

do dzieci i młodzieży w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach średnich. Jego celem, dzięki codziennym dostawom mleka i przetworów mlecznych do szkół i przedszkoli, jest promowanie wśród dzieci i młodzieży zdrowego odżywiania się i stylu życia oraz walki z nadwagą.

Program finansowany jest z trzech niezależnych źródeł, tj:

- ▶ środków pochodzących z budżetu UE,
- ▶ dodatkowego finansowania ze środków Funduszu Promocji Mleka wprowadzonego począwszy od 2006 r. dla przedszkoli i gimnazjów,
- ▶ dodatkowego finansowania z budżetu państwa (dopłata krajowa) dla szkół podstawowych, dzięki której od września 2007 r. mleko białe (bez dodatkowych smakowych) udostępniane jest dzieciom w szkołach podstawowych bezpłatnie.

Beneficjentem dopłaty mogą być placówki oświatowe, dostawcy (mleczarnie, firmy pośredniczące), urzędy gmin i organizacje społeczne. W roku szkolnym 2010/2011 programem dofinansowania spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych objętych zostało ponad 2,38 mln uczniów. Wg wstępnych danych w tym okresie do szkół dostarczono ok. 37,4 tys. ton mleka i przetworów mlecznych.

Przetwórstwo

W 2010 r. produkcja mleka płynnego przetworzonego wzrosła do 2 809,5 tys. ton, w tym mleka przerzutowego (odsprzedawanego innym mleczarniom do dalszego przerobu) do 1339 tys. ton. Wzrosła też produkcja większości przetworów mlecznych za wyjątkiem skondensowanego mleka i śmietany (spadek o 1,8 tys. ton), mleka w proszku (o 24,2 tys. ton). Serów dojrzewających i topionych, śmietany i masła. Dynamicznie natomiast – z roku na rok - wzrasta produkcja jogurtów i pozostałych fermentowanych napojów mlecznych. W 2010 r. wzrosła ona o ponad 7% i wyniosła 723 tys. ton. Tendencję tę potwierdzają wyniki I półrocza 2011 r. w którym produkcja jogurtów i napojów fermentowanych wzrosła o kolejne 5,7%. Jest to skutek rosnącego popytu krajowego i rozwijającego się eksportu.

Spożycie mleka łącznie z mlekiem przeznaczonym na przetwory mleczne (bez mleka przerobionego na masło) kształtuje się na poziomie 190 litrów na mieszkańca. W strukturze spożycia przetworów mlecznych na stabilnym poziomie utrzymuje się spożycie serów dojrzewających i twarogowych, rośnie spożycie napojów mlecznych. Po okresie względnej stabilizacji, ponownie zaobserwowano spadek konsumpcji masła.

W 2010 r. nieco pogorszyła się kondycja finansowa przedsiębiorstw zajmujących się przetwórstwem mleka. Zwiększyła się – w porównaniu do 2009 roku – wartość sprzedaży, zmniejszyło się zatrudnienie o blisko 2% i trwają procesy restrukturyzacyjne. Mimo to jednak nastąpił spadek wskaźnika rentowności brutto i netto. Poprawiła się natomiast tradycyjnie wysoka płynność finansowa, a wskaźnik bieżącej płynności finansowej wzrósł z 1,49 do 1,51. Wzrosła również stopa inwestowania, co może sprzyjać procesom dostosowawczym mleczarstwa do funkcjonowania po likwidacji kwot mlecznych. Mimo postępujących procesów restrukturyzacyjnych prowadzących do zmniejszenia liczy-

by przedsiębiorstw i wzrostu ich wielkości, a także upraszczania struktury produkcji i specjalizacji poszczególnych zakładów produkcyjnych konsolidacja branży nie przebiega zadawalająco jak na potrzeby liberalizującego się wraz reformą WPR – rynku mleka. Liczba podmiotów uprawnionych do sprzedaży mleka na jednolitym rynku europejskim zmalała z 316 w roku 2010 do 313 we wrześniu 2011. Liczba podmiotów skupujących mleko zmniejszyła się z 279 w roku 2010 do 274 w lipcu 2011. **Tabela 28.**

	2008	2009	2010
Liczba mleczarni	224	214	205
Zatrudnienie (osoby)	35 818	35 574	34 870
Sprzedaż (mld zł)	20,9	20,9	23,1
Wskaźnik rentowności (%)			
- brutto	1,08	3,85	2,68
- netto	0,58	3,36	2,21
- akumulacja kapitału	3,29	6,19	4,86
Bieżąca płynność finansowa	1,47	1,49	1,51
Stopa inwestowania	1,3	1,03	1,34

Tabela 28. Wyniki ekonomiczno-finansowe przetwórstwa mleka. Źródło: Rynek mleka – IERIGŻ

Rynek miodu

Według danych GUS produkcja miodu w Polsce w 2010 r. kształtowała się na poziomie 12,5 tys. ton, czyli poniżej średniej produkcji (14,5 tys. ton) z ostatnich 10 lat. Do skupu trafiło nieco ponad 16% wyprodukowanego w Polsce miodu. Pozostała ilość wyprodukowanego miodu trafiła do sprzedaży bezpośredniej – gdzie pszczelarze uzyskują najwyższe ceny. Od wielu lat, podobnie jak pozostałe kraje UE, Polska odnotowuje nadwyżkę importu miodu nad eksportem. Za 2010 rok deficyt ten sięgnął 8,9 tys. ton. Największe ilości miodu trafiają do Polski z Ukrainy, Chin i RFN.

Zdecydowanie zwiększył się popyt na miód pszczeli prosto z pasieki (sprzedaż bezpośrednia), a ceny miodu ustaliły się na wyższym poziomie. Średnia cena miodu w sprzedaży bezpośredniej w 2010 r. wynosiła 21,7 zł/kg. Pszczelarze sprzedawali jeden kilogram miodu rzepakowego i wielokwiatowego w cenie 16–17 zł/kg. Ceny miodów: akacjowego, lipowego, gryczanego i spadziowego ze spadzi liściastej wynosiły ok. 20 zł/kg lub nieznacznie powyżej. Najdroższe miody wrzosowe i spadziowe ze spadzi iglastej kosztowały odpowiednio 30 i 26,9 zł/kg.

W Ministerstwie opracowywane są **krajowe programy wsparcia pszczelarstwa** (finansowane po 50% z budżetu krajowego i UE) zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r. ustanawiającym wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych („rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku”) (Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2007, str.1 z późn. zm.) oraz rozporządzeniem Komisji (WE) Nr 917/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. **w sprawie szczegółowych zasad (...).**

Pierwszy program zrealizowano na lata 2004/05-2006/07 - budżet programu **11,7 mln** EUR.

Drugi program zrealizowano w latach 2007/08-2009/10 - budżet programu **13,3 mln** EUR.

Realizowany jest trzeci programu na lata 2010/11-2012/13 - budżet programu **15,1 mln** EUR.

W trzyletnim okresie realizacji programu w latach 2007/08-2009/10 uczestniczyli pszczelarze posiadający łącznie ponad 1 mln rodzin pszczelich z 1,1 mln zarejestrowanych przez Powiatowych Lekarzy Weterynarii. Wykorzystano ponad 90% dostępnych środków w budżecie Programu. Z tej kwoty, blisko 90% przeznaczono na refundacje leków warrobójczych i refundację zakupu pszczół.

W latach 2010/11 - 2012/13, zgodnie z *Warunkami ubiegania się o refundację kosztów poniesionych w ramach realizacji mechanizmu Wsparcie rynku produktów pszczelich*, opublikowanymi przez Agencję Rynku Rolnego, refundacji podlegają koszty netto (bez podatku VAT):

- ▶ szkoleń, kursów i konferencji pszczelarskich (refundacja 100%);
- ▶ zakupów leków warrobójczych (refundacja 100%);
- ▶ zakupu przyczep (lawet) do przewozu uli (refundacja do 60% ceny jednostkowej);
- ▶ analiz właściwości fizyko-chemicznych oraz analizy pyłkowej miodu (refundacja 100%);
- ▶ zakupu matek pszczelich o znanej wartości użytkowej, pakietów oraz odkładów pszczelich z takimi matkami (refundacja do 70% ceny jednostkowej);
- ▶ zakupu nowego sprzętu pszczelarskiego (refundacja do 60% ceny jednostkowej);
- ▶ zakupu sprzętu laboratoryjnego (refundacja do 60% ceny jednostkowej).

Pszczelarz, który jest samoistnym lub zależnym posiadaczem gospodarstwa, którego wielkość ekonomiczna stanowi równowartość lub więcej niż 4 ESU (Europejska Jednostka Wielkości Ekonomicznej)¹, nie może korzystać ze wsparcia na zakup sprzętu pszczelarskiego.

Rynek ryb

Podaż ryb i owoców morza na rynek krajowy w 2010 r. wyniosła 507 tys. ton i była nieznacznie wyższa niż w roku 2009. Istotne ograniczenie połowów krajowych (o 17%) zostało z nawiązką zrekompensowane przez zwiększony import surowców (o 5%) wpływając w niewielkim stopniu na spadek wielkości eksportu (o 2%).

Połowy ryb na Bałtyku wyniosły w 2010 roku 110 tys. ton i były ponad 16% niższe niż przed rokiem. Połowy szprotów obniżyły się o 30% przy jednoczesnym wzroście wyładunków gatunków najważniejszych z ekonomicznego punktu widzenia dla rynku krajowego tj. śledzi i dorszy. Na zmiany w wielkości połowów decydujący wpływ miał rotacyjny system połowów

1 Mając na uwadze art. 106 rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r., pomoc może być dostępna dla pszczelarzy, którzy nie kwalifikują się do wsparcia finansowego na modernizację gospodarstw rolnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 opracowanego, między innymi, na podstawie przepisów rozporządzenia Rady (WE) Nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

dorszy i rozpoczęcie kolejnego etapu złowienia statków. Poziom wykorzystania dostępnego limitu połowowego obniżył się ponownie i wyniósł około 60%. Niższe niż w roku 2009 były połowy ryb dalekomorskich (o 25%) tj. do 61 tys.ton. W sumie połowy morskie były niższe w 2010 roku o 45 tys.ton mniejsze niż w roku ubiegłym.

Niekorzystnie kształtowała się sytuacja w krajowym rybołówstwie śródlądowym. Niesprzyjające warunki pogodowe, nadmierne śnięcia ryb, straty podczas powodzi oraz problemy z jakością wód i choroby spowodowały, że produkcja i połowy ryb śródlądowych spadły do 48,4 tys. ton. Udział akwakultury w całkowitej produkcji ryb śródlądowych zmniejszył się o 1,1 p.p. – do 66%.

Najważniejsze dane o gospodarce rybnej w 2010 r. przedstawia syntetycznie [tabela 29](#).

Obroty handlu zagranicznego rybami, przetworami rybnymi i owocami morza przekroczyły w 2010 roku zarówno w imporcie jak i w eksporcie poziom 1 mld EUR i stały się jednym z ważniejszych towarów w obrotach handlu zagranicznego artykułami rolno – spożywczymi. Największy wpływ na wyniki handlu zagranicznego rybami miało ograniczenie połowów krajowych i w konsekwencji znaczny spadek tzw. eksportu burtowego, który został zrekomensowany wywozem innych grup produktów oraz rekordowymi cenami łososi na rynkach światowych.

W 2010 roku złowiono 58,8 tys. ton szprotów tj. o około 26 tys.ton mniej niż rok wcześniej. Kolejny rok z rzędu rosną połowy śledzi. Czynniki determinującymi wzrost połowów była przede wszystkim poprawa opłacalności

w wyniku około 10% wzrostu cen oferowanych rybakom oraz zwiększone zainteresowanie statków wyłączonych z połowów dorszy (w wyniku tzw. trójpołówki) innymi gatunkami ryb. **Tabela 30.**

Sprzedaż ryb słodkowodnych przeznaczonych do konsumpcji w 2010 roku przez gospodarstwa rybackie zmalała prawie o blisko 9% tj. do poziomu 34,2 tys. ton, z czego na rynek krajowy skierowano 28,1 tys. ton, a na eksport 6,1 tys. ton. Zaopatrzenie rynku krajowego uzupełniono importem ponad 90 tys. ton ryb słodkowodnych z czego 57,5 tys. ton stanowiły pangie.

Bilansowe spożycie ryb, przetworów rybnych i owoców morza wyniosło w 2010 roku 13,26 kg i było o 1% wyższe niż rok wcześniej. Wzrost konsumpcji dotyczył owoców morza przy stabilizacji popytu na ryby morskie i spadku spożycia ryb słodkowodnych. Połowa wszystkich konsumowanych ryb w Polsce przypada na trzy gatunki – mintaje, śledzie i pangie.

	2006	2007	2008	2009	2010
Połowy morskie	125,6	133,4	126,0	211,6	170,8
W tym bałtyckie	104,9	107,8	94,6	130,9	110,1
Dalekomorskie	20,7	25,6	31,5	80,7	60,7
Połowy słodkowodne i akwakultura	54,1	52,4	53,6	51,7	48,4
Razem połowy krajowe	179,7	185,8	179,6	263,3	219,2
Import	587,7	642,0	730,7	692,2	770,2
Eksport	296,8	345,6	387,9	452,3	482,8
Podaż ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy	470,6	482,2	522,4	503,2	506,6

Tabela 29. Bilans ryb i owoców morza w Polsce (tys. ton masy żywej ryb). Źródło: Rynek ryb – IERiGŻ

	2009	2010	2010/2009
Szproty	84625	58843	69,5
Śledzie	22528	24747	109,8
Dorsze	11178	12191	109,1
Stornie	9656	11228	116,3
Trocie, łososie atlantyckie	414	420	101,4

Tabela 30. Połowy bałtyckie ważniejszych gatunków ryb/tony). Źródło: Rynek ryb IERiGŻ

	2009	2010	2010/2009
Ryby mrożone	15 138	15 304	101,1
Filety świeże	8 357	10 516	125,8
Filety mrożone	24 719	26 031	105,3
Ryby wędzone	67 064	84 819	126,5
Konserwy i przerwy	47 691	58 034	121,7
Marynaty	58 195	77 630	133,4

Tabela 31. Wielkość produkcji przetwórstwa rybnego wg. wybranych grup wyrobów (tony)

Przetwórstwo

Dane o całkowitej produkcji dużych przetwórców rybnych wskazują na dobry stan przetwórstwa rybnego w Polsce w 2010 roku, można zatem przyjąć, że światowy kryzys gospodarczy nie miał negatywnego wpływu na rozwój tego przemysłu. Ogólna produkcja tych zakładów wzrosła o 40,2 tys. ton tj. o 14,2% w porównaniu do roku poprzedniego. Ilościowo w największym stopniu zwiększyła się produkcja marynat (o 33,4%) i ryb wędzonych (o 26,5%) w porównaniu z rokiem poprzednim. **Tabela 31.**

Wynik finansowy netto przetwórstwa ryb w roku 2010 był prawie o połowę niższy niż w roku poprzednim, ale nadal przekraczał poziom z lat wcześniejszych. Zmniejszenie kwoty zysku netto było wynikiem obniżenia przychodów ze sprzedaży (o 5,6%) mimo wyższego eksportu bezpośredniego realizowanego przez przetwórców (o 12,7%). Udział eksportu w przychodach ze sprzedaży produktów wzrósł w porównaniu z rokiem poprzednim o 8 p.p. do 59%

Od dwóch lat mniejsza jest aktywność inwestycyjna przetwórców ryb. Nakłady na inwestycje w roku 2009 były o ponad 1/3 niższe od średniej z lat 2004 – 2008, ale wzrosły w 2010 roku do prawie 200 mln złotych.

SPOŻYCIE ARTYKUŁÓW ŻYWNOŚCIOWYCH

W 2010 r. spożycie indywidualne wzrosło o 3,2% wobec 2,1% w roku 2009. Popyt konsumpcyjny kształtował się nadal w warunkach trudnych, chociaż poprawiających się stopniowo na przestrzeni roku. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw zwiększyło się w 2010 r. o 0,8%. Mimo to stopa bezrobocia wzrosła z 12,1% w grudniu 2009 do 12,3% w końcu 2010 r. Zwiększyło się przeciętne realne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw o 0,8%. Impulsem podtrzymującym spożycie indywidualne była waloryzacja świadczeń społecznych. Siła nabywcza emerytur i rent pracowniczych wzrosła o 3,6%. Wzmocnienie popytu konsumpcyjnego znalazło odzwierciedlenie we wzroście sprzedaży detalicznej, która w 2010 r. była o 3,1% większa w cenach stałych niż przed rokiem. Produkcja sprzedana artykułów spożywczych w roku 2010 wzrosła o 6,7%. Przyspieszeniu wzrostu gospodarczego towarzyszyła mniejsza niż 2009 dynamika cen towarów i usług konsumpcyjnych, która wyniosła średniorocznie 2,6%, wobec 3,5% przed rokiem. W relacji grudzień 2010 do grudnia 2009 r. ceny były wyższe o 3,1%, w tym żywność zdrożała o 4,5%

Pod wpływem wzrostu produkcji i spadku cen żywca wieprzowego ceny detaliczne artykułów mięsnych wykazywały w roku 2010 tendencję spadkową. W grudniu 2010 r. łączne ceny detaliczne mięsa, podrobów i przetworów mięsnych były o 1,2% niższe niż w grudniu 2009 r. Ceny mięsa wieprzowego obniżyły się o 3,5%, przy wzroście cen wołowiny i drobiu odpowiednio o 1,7 i 0,6%. Ceny detaliczne podrobów zmalały o 5,5%, przetworów mięsnych o 0,9%, w tym wędlin wysokogatunkowych o 1,5%, a konserw mięsnych i kiełbas po 1,0%. Ceny wędlin drobiowych zwiększyły się o 0,8%, a przetworów podrobowych z drobiu o 0,4%. Spadek średniego poziomu cen mięsa, podrobów i przetworów w 2010 r. w stosunku do 2009 roku wyniósł 1,4% przy wzroście cen towarów i usług konsumpcyjnych o 2,6%. Spadkowi cen mięsa i jego przetworów towarzyszył wzrost cen wszystkich pozostałych produktów białka zwierzęcego – ryb i przetworów rybnych (o 3,8%), jaj (o 5,4%), oraz artykułów mleczarskich (o 1,9%). W 2010 r. konsumenci płacili mniej za mięso wieprzowe (o 4,7%) i drobiowe (o 4%). Droższe niż w 2009 roku było mięso wołowe (o 3,7%) oraz przetwory mięsne i wędliny (o 0,4%).

Spadek cen detalicznych mięsa wieprzowego nie ożywił popytu wewnętrzznego. Według szacunków GUS w 2010 r. bilansowe spożycie wieprzowiny było podobne jak w roku 2009 i wyniosło 42,2 kg na mieszkańca. Konsumpcja wołowiny zmalała o 0,6 kg (z 3,6 do 3,0 kg) tj. o 17%, przy wzroście spożycia drobiu z 24 do 25 kg tj. o 4,2%. Zwiększające się ceny powodują, że konsumpcja mięsa i podrobów wyniosła w 2010 r. – 74,6 kg na mieszkańca i była o 0,4 kg tj. o 0,5% mniejsza niż w roku 2009.

Przewiduje się, że w roku 2011 w wyniku spadku produkcji trzody chlewnej bilansowe spożycie mięsa zmaleje do 42 kg tj. o 0,5%. Obniży się również konsumpcja mięsa wołowego (o 0,3%) i wyniesie 2,9 kg, przy wzroście konsumpcji drobiu o około 1 kg tj. o 4%. Wzrost spożycia drobiu zrekompensuje spadek spożycia mięsa czerwonego, a w rezultacie całkowite spożycie mięsa

i podrobów ukształtuje się na poziomie około 75 kg na mieszkańca i będzie o 0,4 kg tj. o 0,5% większe niż w roku 2010.

W 2010 roku kontynuowany był – zapoczątkowany w roku 2002 - spadkowy trend spożycia zbóż i przetworów zbożowych. Wyraźnie maleje – w tym okresie - konsumpcja mąki, pieczywa mieszanego, a wzrasta pieczywa cukierniczego (herbatników i ciastek). Zwiększające się ceny produktów zbożowych powodują, że pomimo niższego spożycia wydatki na te artykuły pozostają wysokie. W 2010 roku spadek spożycia produktów zbożowych objął wszystkie grupy gospodarstw domowych. Podobnie jak w poprzednich latach najczęściej przetworów zbożowych spożywano w gospodarstwach 1-2 osobowych (8- 9 kg/osobę), a najmniej w gospodarstwach 4 – osobowych (poniżej 6 kg/osobę). Więcej przetworów spiżowych spożywa się w gospodarstwach powyżej 5 osób. Przewiduje się, że w roku 2011 ze względu na utrzymujące się wysokie ceny mąki i pieczywa oraz ze względu na niskie ceny ziemniaków, kontynuowany będzie spadek spożycia przetworów zbożowych, jednak skala tego spadku będzie niższa niż w roku 2010. Spadać będzie spożycie pieczywa i mąki, przy wolniejszej redukcji spożycia ciastek i makaronu. W strukturze spożycia przetworów zbożowych w 2010 roku zmniejszyło się znaczenie pieczywa, a wzrósł udział ciastek, makaronów i mąki.

W 2010 roku kontynuowany był obserwowany od roku 2006 wzrostowy trend w spożyciu artykułów mleczarskich. Spożycie mleka łącznie z mlekiem przeznaczonym na przetwory (bez mleka przerobionego na masło) kształtowało się na poziomie 191 l w przeliczeniu na mieszkańca (wzrost o 2,1%). Wzrost spożycia był rezultatem wzrostu podaży i relatywnego potania artykułów mleczarskich. Zmalało natomiast spożycie masła o około 5%. O wzroście konsumpcji artykułów mleczarskich w roku 2010 zdecydował wzrost spożycia jogurtów (o 13,9%), napojów mlecznych (o 11,1%), serów twarogowych (o 5,8%) oraz mleka zagęszczanego i w proszku (o 20%). Zmniejszyła się konsumpcja śmietany i śmietanek (o 5,0%) oraz serów dojrzewających i topionych (o 2,5%)

Przewiduje się, że w roku 2011 utrzyma się wzrostowa tendencja spożycia artykułów mleczarskich. Ocenia się, że bilansowa produkcja mleka wyniesie 193 -194 l w przeliczeniu na mieszkańca i wzrośnie w porównaniu do roku 2010 o 1,0 do 1,5%.

Według bilansów GUS spożycie owoców w 2010 r. wyniosło 45 kg na 1 mieszkańca wobec 55,5 kg w roku 2009. Spożycie warzyw wyniosło 108 kg/osobę w roku 2010 wobec 116 kg w roku poprzednim. Ceny detaliczne owoców w 2010 roku wzrosły o 9,2%, a warzyw świeżych o 18,0% Ceny przetworów warzywnych wzrosły w porównaniu do roku poprzedniego o 3,2%. O podwyżkach cen zdecydowały głównie niekorzystne warunki agrometeorologiczne, niskie zbiory i małe zapasy warzyw gruntowych z roku poprzedniego. W strukturze spożycia warzyw świeżych wzrósł udział pomidorów i cebuli, zmniejszyła się zaś konsumpcja warzyw kalafiorowatych, buraków, kapusty i marchwi.

Szacuje się, że konsumpcja owoców i ich przetworów była w sezonie 2010/2011 o 5,0% niższa niż sezonie poprzednim. Najbardziej obniżyło się

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ziarno 4 zbóż na przetwory	119	117	114	112	111	110
Ziemniaki	126	121	121	118	116	112
Warzywa	110	109	115	115	115	108
Owoce	54,1	54,4	41	55	55	45
Mięso i podroby	71,2	74,3	77	75,3	75	74,3
w tym: mięso	66,8	70	72,2	71,2	71	X
Tłuszcze jadalne zwierzęce	6,6	6,1	6,4	6,4	6,1	X
Masło	4,2	4,3	4,2	4,3	4,7	4,4
Mleko	173	176	178	182	187	191
Jaja kurcze	215	214	209	205	206	207
Cukier	40,1	35,3	39,7	38,4	38,8	37

Tababela 32. Spożycie niektórych artykułów żywnościowych na 1 mieszkańca (w kg/litrach/sztukach). Źródło: IERiGZ – PIB 2011

spożycie gruszek, śliwek, wiśni, czereśni i jabłek. Nieznacznie mniejsza była konsumpcja owoców jagodowych, pitnych soków owocowych i owocowo – warzywnych, dżemów, marmolad oraz owoców suszonych. Wzrosło natomiast spożycie pozostałych owoców (ananasów, granatów, kiwi, fig, daktyli, itp.), owoców cytrusowych bananów oraz przetworów owocowych.

Prognozuje się, że w roku 2011 łączne spożycie owoców i ich przetworów może zwiększyć się w porównaniu do roku poprzedniego o 4-5%, Zakłada się również wyższy poziom spożycia i konsumpcji warzyw.

W roku 2010 utrzymała się zapoczątkowana w roku 2007 wzrostowa tendencja cen jaj. Wzrost ten wyniósł w 2010 roku 5,4% i był niższy niż przed rokiem (8,9%). Zdecydowanie szybciej rosła cena jaj w I półroczu 2010 (wzrost o 10%), niż w II (wzrost o 0,9%). Bilansowa konsumpcja jaj w 2010 roku wzrosła o 0,5% (do 207 sztuk na mieszkańca) w porównaniu z rokiem poprzednim. O wzroście konsumpcji w roku 2010, podobnie jak w 2009 zdecydowało zwiększenie zużycia w przemyśle spożywczym i gastronomii.

Przewiduje się, że w roku 2011 w związku ze spodziewanym spadkiem produkcji, konsumpcja jaj może ulec zmniejszeniu. *Tabela 32.*

Działania promocyjne i polityka wspierania jakości - program PDŻ – Poznaj Dobrą Żywność

Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych – administrowanie tymi mechanizmami powierzono Agencji Rynku Rolnego. Mechanizm ten stwarza szanse na pozyskanie znaczących środków finansowych, pozwalających przedsiębiorcom skuteczniej konkurować na rynku światowym. Działania te mają także na celu utrwalanie w świadomości konsumentów wizerunku wyjątkowych polskich produktów. Promocja produktów rolnych w ramach mechanizmu możliwa jest na rynku wewnętrznym UE, a także na rynkach pozaunijnych. W ramach prowadzonych w 2010 r. działań Agencja uczestniczyła w realizacji zarówno kontynuowanych, jak i rozpoczętych programów: „Rolnictwo ekologiczne”, „Mięso i jego produkty – tradycja i smak”, „Stół pełen smaków”, „Życie miodem słodzone”, „Stawiam na mleko i produkty mleczne”, „5 x dziennie warzywa i owoce”. *(Szczegółowe informacje na temat wydatkowanych środków znajdują się w rozdziale – Agencja Rynku Rolnego).*

Na konkurencyjnym światowym rynku żywnościowym jakość produktu stała się ważną cechą wyróżniającą. Produkty żywnościowe należą jednak do tej kategorii dóbr, których jakość ma charakter łańcuchowy, co oznacza, że każde ogniwo łańcucha żywnościowego wywiera wpływ na jakość produktu finalnego. Uzyskanie produktu końcowego dobrej jakości nie jest zatem możliwe bez zachowania tej jakości na każdym etapie produkcji, przetwórstwa, czy dystrybucji żywności. Jakość żywności to nie tylko wyróżnik o charakterze marketingowym, ale przede wszystkim integralny element oceny bezpieczeństwa żywności wiążący aspekty bezpieczeństwa zdrowotnego i zdrowia publicznego. Zapewnienie bezpieczeństwa żywności to nie tylko wdrożenie prawa żywnościowego, ale i aktywna kontrola jego przestrzegania w całym łańcuchu żywnościowym – od pola do stołu. Narastający proces intensyfikacji produkcji żywności będący skutkiem dynamicznie rosnącego zapotrzebowania konsumpcyjnego w powiązaniu ze wzrostem świadomości zdrowotnej społeczeństwa wywołuje potrzeby dostosowania standardów i norm bezpieczeństwa żywności. Jest to proces ciągły, bo produkty spożywcze muszą spełniać rosnące oczekiwania konsumenta. Dotyczą one w równym stopniu atrakcyjności handlowej, cenowej i sensorycznej, ale również bezpieczeństwa zdrowotnego. Potwierdzają to badania preferencji konsumentów prowadzone przez różnego

typu organizacje. Badania te wskazują, że preferowane są produkty o cechach atrakcyjności sensorycznej, ale i określonych walorach zdrowotnych. Konsumentom nie dostrzegają natomiast realnej możliwości wpływu na jakość spożywanej żywności. Prowadzi to do wniosków o konieczności podjęcia działań edukacyjnych, które przybliżą konsumentom przysługujące im prawa, natomiast producentom i dystrybutorom uświadomią odpowiedzialność za jakość i bezpieczeństwo wprowadzanej do obrotu żywności. Wyróżnienia producentów i produktów żywnościowych o sprawdzonych, wysokich, standardach jakościowych oraz dostarczenie konsumentowi tej informacji może być jednym ze sposobów motywowania do uczestnictwa w różnorodnych programach promocji dobrej jakościowo żywności. Programy realizujące te cele wdrożono w wielu krajach świata, w tym także w Unii Europejskiej. Na obszarze Unii Europejskiej istnieje około 400 takich programów. W Polsce wprowadzono również szereg możliwości dostarczenia konsumentowi informacji o spełnianiu przez produkt ostrzejszych wymogów jakościowych, które potwierdzone są przez niezależne organy lub organizacje kontrolne. Publicznymi standardami wyróżniania jakości w Polsce są – Program Poznaj Dobrą Żywność, Integrowana Produkcja, Certyfikat Jakości Q oraz znak zgodności z Polską Normą.

PROGRAM POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOŚĆ

Program Poznaj Dobrą Żywność to program, który od 2004 roku służy Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi do promocji artykułów rolno-spożywczych o wysokiej jakości. Program ma także na celu motywowanie producentów i przetwórców działających na rynku Unii Europejskiej do podnoszenia jakości produkowanych wyrobów, a przez to do zwiększania różnorodności żywności w Polsce i na całym obszarze UE. Oznaczenie produktu znakiem PDŻ, to również szansa na promocję produktów i firm zarówno w kraju, jak i za granicą, poprzez wzmocnienie prestiżu firm i renomy produktów.

Programu PDŻ to także pomoc dla konsumenta przy dokonywaniu wyborów produktów żywnościowych. Nadanie produktowi przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi prawa do oznaczenia go znakiem PDŻ to wyróżnienie produktu i producenta, a przez to potwierdzenie wysokiej i stabilnej jakości wyrobów. Znak ten to także informacja kierowana do konsumentów o zastosowaniu metod wytwarzania zapewniających bezpieczeństwo żywności na sklepowej półce.

Procedura Programu Poznaj Dobrą Żywność

O wyróżnienie znakiem Programu PDŻ mogą ubiegać się producenci i przetwórcy artykułów rolno-spożywczych, bez względu na ich wielkość i formę własności. Jednym z wymogów uczestnictwa w Programie jest prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Unii Europejskiej. Producent zainteresowany wyróżnieniem swojego produktu znakiem PDŻ może w dowolnym

momencie zwrócić się do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o wszczęcie postępowania, którego efektem jest nadanie Znak PDŻ. Do wyróżnienia można zgłosić dowolną liczbę produktów. Znak PDŻ przyznawany jest tylko tym wyrobom, które spełnią kryteria Programu PDŻ i otrzymają pozytywną rekomendację Kolegium Naukowego ds. jakości produktów żywnościowych Programu Poznaj Dobrą Żywność, powołanego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W skład Kolegium wchodzi specjaliści z dziedziny przetwórstwa żywności, żywienia, medycyny, hodowli roślin i zwierząt, a także prawa i ekonomii.

Znak PDŻ Poznaj Dobrą Żywność przyznawany jest następującym grupom produktów:

1. mięso i produkty mięsne;
2. mleko i produkty mleczne;
3. ryby, owoce morza i ich przetwory;
4. jaja i przetwory jajczarskie;
5. miody;
6. tłuszcze spożywcze;
7. przetwory zbożowe, strączkowe i okopowe;
8. owoce, warzywa, grzyby i ich przetwory;
9. wyroby cukiernicze i ciastkarskie;
10. zioła i przyprawy;
11. środki spożywcze specjalnego przeznaczenia żywieniowego;
12. wyroby mieszane i przetworzone na bazie wyżej wymienionych;
13. wody i napoje bezalkoholowe;
14. napoje alkoholowe;
15. inne.

W celu utrzymania stałego, oraz bardzo wysokiego poziomu jakości oznaczonych artykułów rolno-spożywczych, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi nadaje produktowi znak Poznaj Dobrą Żywność na okres 3 lat.

Program Poznaj Dobrą Żywność to również działalność promocyjna Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, mająca na celu popularyzację wiedzy o Programie i zasadach uczestnictwa w nim oraz o produktach oznaczonych znakiem PDŻ. Działania promocyjne Programu to także informowanie konsumentów o warunkach pozyskiwania surowców, technologiach wytwarzania i systemach nadzoru nad jakością i bezpieczeństwem żywności oraz zasadach prawidłowego znakowania produktów.

W ramach działań promocyjnych popularyzujących Program PDŻ Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi bierze m.in. czynny udział w licznych wy-

darzeniach wystawienniczo-targowych odbywających się na całym świecie. Program prezentowany był na największych imprezach wystawienniczo-targowych odbywających się w Czechach, Irlandii, Grecji, Hiszpanii, Niemczech, Chinach, Japonii, USA, Korei Płd., Izraelu, Wielkiej Brytanii, Kanadzie, Indonezji, na Słowacji, we Francji, na Węgrzech oraz w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Działania promocyjne Programu PDŻ obejmują również formy promocji służące zwiększeniu rozpoznawalności znaku i popularyzacji produktów nim oznaczonych, którymi są: promocje w sieciach handlowych, reklama w czasopiśmie oraz programach telewizyjnych i radiowych, a także masowe imprezy plenerowe.

Wnioski umożliwiające zgłoszenie produktu do Programu oraz wykaz niezbędnych do oceny załączników dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakładce Poznaj Dobrą Żywność, a szczegółowe informacje można uzyskać pod adresem:

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Program POZNAJ DOBRĄ ŻYWNOŚĆ
00-930 Warszawa
ul. Wspólna 30
tel.: 22 623 16 30; 22 623 18 10, 22 623 24 39; fax: 22 623 16 08
e-mail: pdz@minrol.gov.pl
Internet: www.minrol.gov.pl

PRODUKTY REGIONALNE I TRADYCYJNE

Regiony Polski są skarbnicą produktów, których historia ściśle przeplata się z tradycją i specyfiką obszarów ich wytwarzania. Wyroby te wyróżniają się na rynku niepowtarzalną, specyficzną jakością, którą zawdzięczają miejscu swego pochodzenia, nieprzemysłowym metodom upraw i hodowli, tradycyjnemu sposobowi produkcji oraz przestrzeganiu najwyższych standardów jakościowych.

Wytwarzanie, ochrona i promocja żywności wysokiej jakości odgrywają w państwach Unii Europejskiej coraz bardziej znaczącą rolę. Jednym z podstawowych sposobów realizacji polityki jakości w Unii Europejskiej jest wyróżnianie znakami potwierdzającymi wysoką jakość wyrobów rolno-spożywczych pochodzących z konkretnych regionów, jak też charakteryzujących się tradycyjną metodą produkcji. System ochrony produktów regionalnych i tradycyjnych opiera się na dwóch rozporządzeniach regulujących zasady ich rejestracji i ochrony. Są to rozporządzenie Rady nr 510/2006 w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów rolnych i środków spożywczych oraz rozporządzenie Rady nr 509/2006 w sprawie gwarantowanych tradycyjnych specjalności produktów rolnych i środków spożywczych. Do polskiego porządku prawnego rozporządzenia te zostały wdrożone ustawą z dnia 17 grudnia 2004 r o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych.

Do połowy lipca 2010 r. 17 polskich produktów zostało objętych ochroną w Unii Europejskiej. Wśród nich sery górskie związane z tradycją polskich Tatr: oscypek, bryndza podhalańska i redykołka, wyśmienite owoce: truskawka kaszubska i wiśnia nadwiślanka oraz wyroby piekarnicze: rogale świętomarcińskie, pieriekaczewnik i andruty kaliskie. Ze wspólnotowej ochrony korzystają także miody pitne półtorak, dwójniak, trójniak i czwórniak, których tradycja wytwarzania na ziemiach Polski sięga tysiąca lat.

Zarówno polscy producenci, jak też administracja lokalna zaczynają dostrzegać korzyści wynikające z rejestracji nazw regionalnych specjalności. Wyroby o zarejestrowanych nazwach wyróżniają się bowiem na rynku wyjątkową, specyficzną jakością, którą zawdzięczają miejscu swego pochodzenia lub tradycyjnemu sposobowi produkcji. Produkty te są wytwarzane w ściśle określonych warunkach klimatycznych i przy wykorzystaniu metod produkcji przekazywanych od wieków z pokolenia na pokolenie, którym zawdzięczają swój niepowtarzalny smak. Bardzo często nierozzerwalnie wiążą się z regionalną, ludową kulturą. Po rejestracji ich wyjątkowość potwierdzają specjalne unijne symbole, nazwy podlegają ochronie, a ich producenci mogą liczyć na wsparcie finansowe.

Możliwości promocji wyrobów tradycyjnych i regionalnych

System ochrony stwarza wielkie szanse dla polskich producentów i ich wyrobów, w których tkwi ogromny potencjał. Dowodem bogactwa naszej na-

rodowej kuchni i wyjątkowych produktów rolno-spożywczych jest narastająca liczba polskich wyrobów aplikujących do Komisji Europejskiej oraz stale wzrastająca popularność, jaką cieszy się krajowa Lista Produktów Tradycyjnych. Jednym z głównych celów powstania tej listy jest właśnie promocja regionalnych przysmaków na terenie kraju, po to, aby następnie móc je skutecznie promować na arenie międzynarodowej. Warunkiem znalezienia się wyrobu na Liście Produktów Tradycyjnych jest wykazanie co najmniej 25-letniej tradycji jego wytwarzania. Produkty ubiegające się o taki wpis powinny ponadto stanowić element tożsamości społeczności lokalnej i należeć do dziedzictwa kulturowego regionu, z którego pochodzą. Lista ta służy również pośrednio przygotowaniu producentów do rejestracji nazw wpisanych na nią produktów na szczeblu unijnym. Produktów wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych jest już ponad 750, a wnioski o wpis kolejnych nieprzerwanie napływają do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Nazwy produktów rejestrowane są jako Chronione Nazwy Pochodzenia, Chronione Oznaczenia Geograficzne i Gwarantowane Tradycyjne Specjalności.

Chroniona Nazwa Pochodzenia - gdy nazwa bezpośrednio lub pośrednio nawiązuje do regionu, konkretnego miejsca lub w wyjątkowych przypadkach kraju, gdzie dany wyrób jest produkowany, cały proces techniczny odbywa się na obszarze, do którego odnosi się nazwa produktu, a cechy charakterystyczne oraz jakość produktu wiążą się jednoznacznie ze specyfiką obszaru geograficznego, w którym jest on produkowany.

Chronione Oznaczenie Geograficzne - gdy nazwa produktu odnosi się do regionu, konkretnego miejsca, lub w wyjątkowych przypadkach kraju, gdzie dany wyrób jest produkowany. Produkt taki musi cieszyć się renomą, posiadać specyficzne cechy lub jakość wynikające bądź przypisywane pochodzeniu geograficznemu. Jakość produktu może wynikać z obszaru geograficznego (np.: klimat, roślinność, ukształtowanie terenu), lokalnego know – how producentów, lub innych czynników naturalnych lub ludzkich.

Gwarantowana Tradycyjna Specjalność – produkt może zostać zarejestrowany jako gwarantowana tradycyjna specjalność, gdy jego nazwa jest specyficzna sama w sobie lub wyraża specyficzny charakter produktu rolnego lub środka spożywczego, a sam produkt jest specyficzny, czyli posiada cechę lub zespół cech odróżniających go od innych produktów tej samej kategorii, oraz ma tradycyjny charakter, który wyrażony może być poprzez użycie tradycyjnych surowców, tradycyjnego składu lub tradycyjnej metody wytwarzania.

Ochrona nazw pochodzenia, oznaczeń geograficznych oraz tradycyjnych metod wytwarzania produktów tworzy nowe możliwości rozwoju dla wytwórców tradycyjnej i regionalnej żywności. Dzięki ochronie dziedzictwa kulinarnego powstają nowe, alternatywne źródła utrzymania na terenach wiejskich. Jest to szczególnie istotne na obszarach o niekorzystnych warunkach uprawy, które systematycznie się wyludniają i popadają w ekonomiczny niebyt.

INTEGROWANA PRODUKCJA ROLNICZA

Integrowana produkcja (IP) jest systemem gospodarowania, w którym producent prowadzi produkcję roślin z wykorzystaniem zrównoważonego postępu technicznego i biologicznego w uprawie, ochronie roślin i nawożenia, zwracając szczególną uwagę na ochronę środowiska i zdrowie ludzi. Integrowana produkcja umożliwia uzyskanie płodów rolnych o najwyższej wartości biologicznej i odżywczej, bezpiecznych dla zdrowia człowieka.

W Polsce integrowana produkcja została uregulowana przepisami ustawy o ochronie roślin z dnia 18 grudnia 2003 r. (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849 z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie integrowanej produkcji (Dz. U. z 2004 r. Nr 178, poz. 1834 z późn. zm.). Nadzór oraz certyfikacja IP zostały powierzone Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

W dniu 14 czerwca 2007 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi integrowana produkcja w rozumieniu art. 5 ust. 1 ustawy o ochronie roślin została uznana za krajowy system jakości żywności.

Producent rolny zainteresowany uzyskaniem urzędowego certyfikatu IP powinien zgłosić zamiar prowadzenia upraw do wojewódzkiego inspektora ochrony roślin i nasiennictwa. Na podstawie pierwszego zgłoszenia producent otrzymuje indywidualny numer oraz zostaje wpisany do ewidencji. Zobowiązuje to producenta do prowadzenia produkcji rolnej w oparciu o metodyki zatwierdzone przez Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa, które dostępne są na stronie internetowej Głównego Inspektoratu pod adresem: <http://www.piorin.gov.pl/>. Wszystkie czynności prowadzone w uprawach IP muszą być dokumentowane w **Notatniku integrowanej produkcji**, którego wzór jest określony w rozporządzeniu w sprawie integrowanej produkcji.

Przed zakończeniem produkcji producent składa wnioski o wydanie certyfikatu do jednostki terenowej Inspekcji właściwej ze względu na miejsce prowadzenia upraw. Certyfikat otrzymują producenci, u których przeprowadzone kontrole nie wykazały nieprawidłowości, złożyli prawidłowo wypełniony wniosek o certyfikat, posiadają ukończone szkolenie w zakresie IP, prowadzili produkcję i ochronę roślin według szczegółowych metodyk zatwierdzonych przez Głównego Inspektora oraz udokumentowali prowadzenie działań związanych z integrowaną produkcją w prawidłowo i na bieżąco wypełnionym Notatniku.

Producenci, którzy uzyskują urzędową certyfikację, mają prawo posługiwania się certyfikatem oraz oznaczania produktów zastrzeżonym znakiem (logo) integrowanej produkcji.

Przystąpienie do systemu IP pozwala producentom na refundację części kosztów poprzez wsparcie finansowe w ramach działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013.

Producenci, którzy uzyskali certyfikaty integrowanej produkcji, korzystający z działania „Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności” mogą przez okres 5 lat ubiegać się o zwrot kosztów, maksymalnie do wysokości 2750 zł rocznie, poniesionych na uzyskanie certyfikatu integrowanej produkcji i związanych z nim zaświadczeń o nieprzekroczeniu w roślinach i produktach roślinnych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków ochrony roślin, metali ciężkich, azotanów i innych pierwiastków oraz substancji szkodliwych. Zwrot dotyczy również poniesionych kosztów działań, których konieczność przeprowadzenia wynika bezpośrednio z metodyk integrowanej produkcji, a które dotyczą pobierania próbek gleby i liści, wykonywania analiz na zawartość składników pokarmowych oraz ustalania potrzeb nawozowych roślin. Ponadto producenci mogą ubiegać się o refundację składek poniesionych na rzecz grupy producentów oraz kosztów zakupu publikacji poświęconych prowadzeniu upraw zgodnie z zasadami integrowanej produkcji oraz pułapek feromonowych i lepowych.

Z kolei działanie „Działania informacyjne i promocyjne” gwarantuje wsparcie dla grup producentów realizujących projekty z zakresu informacji i promocji produktów wytworzonych w systemach jakości żywności. Wsparcie polega na refundacji 70% kosztów kwalifikowanych, faktycznie poniesionych na zaakceptowane działania promocyjne.

Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa w 2010 roku rozpoczęła siódmy rok sprawowania nadzoru nad systemem Integrowanej Produkcji. Zgłoszenia do przystąpienia do systemu IP wpłynęły od 1 405 producentów rolnych i dotyczyły one 1768 upraw, co świadczy, że niektórzy producenci deklarowali prowadzenie upraw więcej niż jednego gatunku roślin. Uprawy sadownicze i warzywnicze stanowiły odpowiednio 85,58% i 10,75% wszystkich upraw zgłoszonych do systemu, przy czym najliczniejsze były zgłoszenia upraw jabłek, stanowiące 60,86% wszystkich zgłoszeń.

Najwięcej upraw zarejestrowano w województwach: mazowieckim, lubelskim i łódzkim, co stanowi odpowiednio 35,7%, 17,6% i 11,6% wszystkich zgłoszeń.

W siódmym roku nadzoru Inspekcji nad Integrowaną Produkcją wydano 1068 certyfikatów z czego 747 – dla producentów jabłek (69,9 % wydanych certyfikatów). W 2010 roku nastąpił 27,7 % wzrost liczby wydanych certyfikatów w porównaniu z rokiem ubiegłym. Łącznie na owoce wydano 911 certyfikatów (85,3 %), a na warzywa 112 (10,5 %).

OCHRONA ROŚLINNYCH ZASOBÓW GENOWYCH W POLSCE

W obecnej chwili na świecie istnieje ponad 1 600 kolekcji zasobów genowych roślin użytkowych, w których przechowywanych jest ponad 7,4 miliona genotypów. Zgromadzone zasoby zgodnie z ustaleniami międzynarodowymi stanowią suwerenną własność państw. Racjonalne udostępnianie i wykorzystanie zgodnie z interesem stron tak ogromnej liczby obiektów wymaga współpracy międzynarodowej. W Polsce przechowywany jest jeden procent światowych zasobów genowych roślin.

Przystąpienie przez Polskę do Konwencji o Różnorodności Biologicznej oraz do Międzynarodowego Traktatu o Zasobach Genetycznych Roślin dla Wyżywienia i Rolnictwa potwierdza wolę i formalizuje obowiązek realizacji przez Polskę postanowień zawartych w tych dwóch międzynarodowych umowach dotyczących ochrony zasobów genowych roślin użytkowych o rzeczywistej – bezpośredniej lub potencjalnej wartości dla hodowli, badań naukowych oraz do innych celów ważnych dla gospodarki narodowej. Kolejną międzynarodową umową, do ratyfikacji której Polska się obecnie przygotowuje, jest Protokół o dostępie do zasobów genetycznych i podziale korzyści (tzw. Protokół z Nagoi –ABS). Jego zasięg jest znacznie szerszy niż zakres Traktatu i obejmuje wszystkie zasoby genetyczne roślin oraz zasoby genetyczne zwierząt, mikroorganizmów, pochodne tych zasobów oraz tradycyjną wiedzę lokalnych społeczności z nimi związaną.

Program ochrony zasobów genowych roślin użytkowych w Polsce jest realizowany pod auspicjami Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi przez szereg współpracujących ze sobą instytucji odpowiedzialnych za poszczególne kolekcje wiodące roślin użytkowych. **Kolekcje te tworzą polski bank genów, którego zadaniem jest zachowanie zasobów genowych ex situ roślin użytkowych.** Zgromadzone materiały udostępnia się do wykorzystania w hodowli i do innych celów praktycznych oraz naukowych. Merytorycznym koordynatorem programu ochrony zasobów genowych roślin użytkowych jest Krajowe Centrum Roślinnych Zasobów Genowych Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin (IHAR) w Radzikowie. Instytucje realizujące wraz z IHAR ten program to: instytuty branżowe, wyższe uczelnie, ogrody botaniczne i arboreta, parki krajobrazowe oraz spółki hodowlane.

Na zadania banku genów składają się:

- ▶ gromadzenie genotypów roślin zagrożonych erozją genetyczną,

- ▶ ocena zgromadzonych genotypów,
- ▶ długoterminowe przechowywanie w stanie żywym zebranych materiałów i udostępnianie ich hodowcom, pracownikom nauki i innym zainteresowanym,
- ▶ dokumentowanie zbiorów i upowszechnianie danych.

Po zakończeniu badań nad poszczególnymi obiektami kolekcji, materiały wraz z danymi są przekazywane do centralnej przechowalni. W przechowalni długoterminowej banku genów IHAR w Radzikowie znajduje się około 75 000 próbek nasion, reprezentujących 219 rodzajów botanicznych i 245 gatunków. **Tabela 33.**

W przypadku niektórych grup roślin, materiał genetyczny przechowywany jest także poza przechowalnią długoterminową IHAR. Kolekcje roślin sadowniczych oraz chmielu, ziemniaka i czosnku mają postać plantacji. Jest to związane z wegetatywnym sposobem rozmnażania tych roślin. W Oddziale IHAR w Boninie klony ziemniaka są także przechowywane *in vitro* w komorze klimatyzowanej, w temperaturze 8-10°C. Metodą należąca niewątpliwie do przyszłości jest metoda głębokiego zamrażania w ciekłym azocie. Techniki kriokonserwacji nabrały dużego znaczenia przy przechowywaniu izolowanych tkanek roślin drzewiastych np. opracowane zostały techniki kriogenicznego przechowywania zrazów jabłoni. Stosuje się je w Polskiej Akademii Nauk - Ogrodzie Botanicznym - Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej w Powsinie. Szacuje się, iż będzie możliwe przechowywanie nasion i tkanek w tych warunkach przez okres kilkuset lat. Głównymi użytkownikami banku genów są polscy hodowcy, którzy wykorzystują materiały do krzyżowań, w celu stworzenia nowych, ulepszonych odmian – odpornych na choroby, szkodniki, trudne warunki pogodowe. Ze zgromadzonych w banku genów materiałów korzystają też uczelnie oraz inne instytucje związane z nauką i oświatą. Kolekcje banku genów wspomagają użytkowników w realizacji nowych zadań, takich jak hodowla nowych odmian roślin uprawnych przystosowanych do zmieniających się warunków środowiskowych, poprzez udostępnianie szerokiej puli genetycznej roślin uprawnych. Hodowcy są zainteresowani posiadaniem odpowiedniej liczby genotypów, które niosą w sobie cechy potrzebne w bieżąco prowadzonych programach hodowlanych. Każde nowe zadanie powoduje potrzebę sięgnięcia do materiałów zgromadzonych w banku genów.

Czynna ochrona zasobów genetycznych roślin jest podstawą bezpieczeństwa żywnościowego kraju oraz różnorodności składników diety ludności. Przyczynia się również do zrównoważonego rozwoju obszarów rolniczych oraz

Grupa roślin	Liczba próbek	Procentowy udział
Zboża	28 762	36.8
Trawy	18 247	23.3
Warzywa	9 054	11.6
Motyłkowate drobnonasienne	7 002	8.9
Drzewa owocowe	4 500	5.7
Oleiste i przemysłowe	4 260	5.4
Lecznice i przyprawowe	1 510	2
Strączkowe	1 500	1.9
Ziemniaki	1 405	1.8
Krzewy owocowe	1 032	1.3
Ozdobne	1 018	1.3
RAZEM	78 290	100

Tabela 33. Stan zasobów genowych objętych programem, w poszczególnych kolekcjach

DZIAŁANIA PROMOCYJNE I POLITYKA WSPIERANIA JAKOŚCI

pozwała na zapobieganie skutkom zmian klimatycznych na poziomie regionalnym i krajowym. W ostatnim okresie znaczenie zasobów genetycznych szczególnie wzrasta ponieważ nastąpił rozwój technik hodowlanych pozwalający na efektywne wykorzystanie i przenoszenie genów pomiędzy gatunkami, co otwiera nowe perspektywy w ulepszaniu odmian roślin uprawnych. Zasoby genowych roślin mają obecnie realną wartość rynkową, stąd też kraje podejmują działania dla ochrony i wykorzystania istniejącej różnorodności biologicznej. Zachowanie bazy genetycznej produkcji roślinnej, zwierzęcej i rybackiej jest jednym z celów obowiązującej obecnie Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa.

Biopaliwa

Podstawowymi biokomponentami wykorzystywanymi w paliwach ciekłych i biopaliwach ciekłych są bioetanol oraz estry oleju rzepakowego. Obecnie do realizacji Narodowego Celu Wskaźnikowego wykorzystuje się coraz większe ilości biokomponentów wytwarzanych z krajowych surowców rolnych. Rynek ten stopniowo jest rozwijany, chociaż nie odbywa się to w tempie oczekiwanym przez środowisko producentów rolnych i wytwórców biokomponentów.

Rozwój tego rynku jest wpisany jako jeden z podstawowych elementów polityki klimatycznej Unii Europejskiej. Na mocy Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. *w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniającej i w następstwie uchylającej dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE*, jak wspomniano wyżej, państwa członkowskie a w tym i Polska zostały zobligowane do wprowadzenia do 2020 r. regulacji, które spowodują, że 10% energii stosowanej w transporcie będzie pochodziło ze źródeł odnawialnych. Za realizację tej polityki odpowiada Minister Gospodarki, ale dla osiągnięcia tego celu niezbędna jest ścisła współpraca i współdziałanie również z branżą rolniczą. Rolnictwo bowiem dysponuje bazą surowcową do produkcji biokomponentów i biopaliw.

W Polsce rynek biopaliw i biokomponentów jest uregulowany przepisami ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. *o biokomponentach i biopaliwach ciekłych*. Na mocy tej ustawy powstał *Wieloletni program promocji biopaliw lub innych paliw odnawialnych na lata 2008-2014*, który został przyjęty przez Radę Ministrów 24 lipca 2007 r. W ramach realizacji *Programu* przewidziano zastosowanie szeregu mechanizmów wspierających rozwój rynku biopaliwowego.

Resort rolnictwa, na podstawie okresowo przeprowadzanych analiz, krytycznie ocenia dotychczasowy rozwój rynku biopaliw i biokomponentów. Ocena ta wynika z obserwowanego braku realizacji celów gospodarczych i społecznych. Spowodowało to, że w oparciu o dostępne materiały obrazujące sytuację na tym rynku, z inicjatywy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Rada Ministrów dokonała kompleksowej oceny realizacji mechanizmów *Wieloletniego programu promocji biopaliw lub innych paliw odnawialnych na lata 2008-2014*. Efektem oceny jest decyzja Rady Ministrów zobowiązująca właściwych ministrów do przeprowadzenia analiz i przeglądu obowiązującego prawa. Zmiany będą wdrażane poprzez modyfikację odpowiednich aktów prawnych regulujących bądź mających wpływ na rynek biopaliw ciekłych i biokomponentów.

Obecnie obowiązujące przepisy nakładają na producentów paliw obowiązek stosowania biokomponentów w paliwach ciekłych i biopaliwach ciekłych w ilości wynikającej z Narodowego Celu Wskaźnikowego (NCW), który dla 2010 roku wynosił 5,75%, w 2011 r. - 6,20% a w 2012 – 6,65%. Wartość tego wskaźnika wzrasta liniowo tak aby w roku 2020 osiągnąć poziom 10%.

Zapotrzebowanie ilościowe na biokomponenty wynika zatem z wielkości NCW dla danego roku oraz ilości zużywanego paliwa wykorzystywane-

Rok	Benzyny	ON	Bioetanol	Estry	Zrealizowa- ny poziom NCW w %	Wymagany poziom NCW w %
2008	4 110	10 066	185,6	473,4	3,62	3,45
2009	4 125	10 387	232,2	632,5	4,61	4,60
2010	3 885	10 903	238,0	886,1	5,91	5,75

Tabela 34. Zużycie paliw płynnych i biokomponentów wprowadzonych do obrotu na terytorium RP w latach 2008 – 2010. Źródło: Skorygowane Zbiorcze Raporty Kwartalne Prezesa URE oraz obliczenia własne MRIRW (przy założeniu gęstości: benzyna – 748 kg/m³; bioetanol – 791kg/m³; ON – 833 kg/m³; ester – 880 kg/m³).

go w transporcie. W latach 2008-2010 NCW, był realizowany na wymaganym lub nieco wyższym poziomie, co ilustruje *tabela 34*.

Z powyższych danych wynika wzrost zużycia oleju napędowego, a tym samym estrów oraz równoczesne zmniejszenie ilości wprowadzonych do obrotu benzyn przy ustabilizowanym zużyciu bioetanolu.

Zakładając, że w 2011 r. 100% biokomponentów miałyby pochodzić

z krajowej produkcji, do ich wytworzenia należałoby przeznaczyć odpowiednio: na bioetanol - około 799 tys. ton zbóż oraz dla produkcji estrów - około 2 380 tys. ton rzepaku. Uwzględniając krajową produkcję zbóż szacowaną na poziomie 27,2 mln ton oraz zużycie krajowe na cele paszowe i żywnościowe, pokrycie krajowego zapotrzebowania na surowce do produkcji bioetanolu nie stanowiłoby problemu.

W przypadku upraw rzepaku, których produkcja szacowana jest na około 1,9 mln ton oraz zapotrzebowaniu na rzepak do celów spożywczych (ok. 1 mln t.), pokrycie zapotrzebowania na ten surowiec do celów biopaliwowych wymagałoby jego importu lub pokrycia części zapotrzebowania na estry z innych źródeł niż krajowe dostawy. W dalszej perspektywie rozwój upraw rzepaku w kraju będzie musiał następować przede wszystkim poprzez wzrost wydajności tej uprawy. W ocenie ekspertów przekroczenie powierzchni upraw rzepaku ponad 1-1,2 mln ha będzie trudne do osiągnięcia ze względu na uwarunkowania agro-klimatyczne kraju.

Z dostępnych danych wynika, że produkcja krajowa bioetanolu w ogólnej ilości tego biokomponentu wprowadzanej na rynek w ostatnich 3 latach stanowiła średnio 58%, natomiast w przypadku estrów udział ten wyniósł średnio 45%.

Biogaz rolniczy

Produkcja rolnicza może stanowić ważne źródło surowców dla produkcji energii odnawialnej. Mając na uwadze podstawowy cel rolnictwa, jakim jest zabezpieczenie potrzeb żywnościowych, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi szczególną wagę przykłada do wykorzystania do celów energetycznych w pierwszej kolejności:

- ▶ produktów ubocznych i pozostałości z rolnictwa;
- ▶ produktów ubocznych i pozostałości z przemysłu rolno-spożywczego;
- ▶ płynnych i stałych odchodów zwierzęcych;
- ▶ roślin energetycznych.

Najbardziej efektywnym sposobem wykorzystania tych substratów jest poddanie ich procesowi fermentacji metanowej w biogazowniach rolniczych.

Produkcja energii z biogazu rolniczego przynieść może wiele korzyści, m.in. dla obszarów wiejskich, w tym:

- ▶ poprawę bezpieczeństwa energetycznego,
- ▶ oparcie znaczącej części dostaw gazu oraz energii elektrycznej na wielu lokalnych wytwórniach biogazu,
- ▶ realizację zobowiązań międzynarodowych, określonych w przyjętych celach środowisko-klimatycznych, w oparciu o lokalnie dostępne surowce,
- ▶ wytwarzanie istotnych ilości energii z surowców nie konkurujących z rynkiem żywności, takich jak: produkty uboczne rolnictwa, płynne i stałe odchody zwierzęce oraz pozostałości przemysłu rolno-spożywczego nie wymagające termicznego przetworzenia lub utylizacji,
- ▶ wzrost przychodów rolniczych na skutek wykorzystania produktów, które dotychczas w większości nie miały cech towaru, oraz sprzedaży nadwyżki produkowanej energii,
- ▶ pozyskanie przyjaznych dla środowiska substancji pofermentacyjnych, możliwych do rolniczego wykorzystania,
- ▶ energetyczne wykorzystanie pozostałości i odpadów organicznych, które podlegając niekontrolowanym procesom gnilnym emitują do środowiska gazy określane jako cieplarniane.

Według badań Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego (ITP), realnie dostępny potencjał surowcowy produkcji biogazu, zawarty w produktach ubocznych rolnictwa i pozostałościach przemysłu rolno – spożywczego, wynosi odpowiednio rocznie:

- ▶ z produktów ubocznych produkcji rolnej – około 1 540 mln m³;
- ▶ z produktów ubocznych przetwórstwa rolno - spożywczego - około 100 mln m³.

Trwałe użytki zielone (TUZ) również mogą być istotnym źródłem surowca do produkcji biogazu. ITP szacuje, że z TUZ możemy pozyskać, co najmniej 2 300 tys. ton traw do wykorzystania energetycznego rocznie. Wielkości takie uzyskujemy przy założeniu, że są to uprawy nienawożone, oparte na naturalnej żyzności gleb, a pozyskiwana na cele energetyczne biomasa, jest wykorzystywana bez szkody dla produkcji pasz. Zasoby energii zawartej w runi trwałych użytków zielonych oraz możliwości wytwarzania z nich biogazu są zatem znaczne (łącznie około 1,1 - 1,7 mld m³/rok).

Ważnym surowcem do produkcji biogazu są również odchody zwierzęce. Szacuje się, że w gospodarstwach polskich powstaje rocznie 35-38 mln m³ gnojowicy, z której co najmniej 20 % może być wykorzystana do wytwarzania biogazu. Cennym substratem jest również obornik.

Potencjał energetyczny krajowego rolnictwa jest zatem duży i docelowo, po uzupełnieniu produkcją z upraw specjalnych, bez szkody dla produkcji żywności umożliwi pozyskanie surowców (substratów) niezbędnych do wytworzenia około 5 – 6 mld m³ biogazu, o czystości gazu ziemnego wysokometanowego, rocznie.

Dostrzegając potencjał krajowego rolnictwa, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi przygotował *Założenia programu rozwoju biogazowni rolniczych*

w Polsce, które stanowiły podstawę do przygotowania przez resort gospodarki *Kierunków rozwoju biogazowni rolniczych w Polsce na lata 2010-2020*. Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r. Przewiduje się, że w wyniku realizacji *Kierunków* nastąpi w najbliższych latach wzrost zainteresowania inwestycjami w biogazownie rolnicze.

Wśród mechanizmów przewidzianych w dokumencie zakłada się likwidację barier legislacyjnych ułatwiających prowadzenie procesu inwestycyjnego i prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych. Jeszcze przed przyjęciem przez Rząd *Kierunków* podjęte i zakończone zostały prace nad nowelizacją *Prawa energetycznego*. W wyniku dokonanych zmian wprowadzone zostało wsparcie dla biogazu rolniczego w postaci świadectwa pochodzenia na biogaz rolniczy oczyszczony do jakości gazu ziemnego i wprowadzony do sieci dystrybucyjnej, określono warunki przyłączania biogazowni rolniczych do sieci energetycznej oraz zwolniono producentów biogazu rolniczego z konieczności posiadania koncesji na wytwarzanie energii elektrycznej z biogazu – w jej miejsce wprowadzono konieczność wpisu do rejestru wytwórców biogazu rolniczego.

Aktualnie prowadzone są również zaawansowane prace nad zmianą aktów prawnych znajdujących się w gestii resortu rolnictwa, które ułatwią rolnicze wykorzystanie produktów pofermentacyjnych.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi szczególną wagę przywiązuje do rozwoju biogazowni rolniczych jako rozproszonych, niewielkich źródeł wytwarzania energii odnawialnej. Dlatego też w podejmowanych działaniach podkreśla konieczność objęcia szczególnym wsparciem niewielkich, rolniczych instalacji o mocy poniżej 500 kW. Wielkość instalacji determinuje nie tylko jej koszt, ale również zapotrzebowanie na surowiec. *Tabela 35.*

Powyższa tabela przedstawia informacje dotyczące zapotrzebowania na kiszonkę i areał niezbędny do jej produkcji, jak również na gnojowicę i ilość zwierząt niezbędną do jej wyprodukowania. Biogazownia działająca w modelu substratowym 70÷30 (70% kiszonki, 30% gnojowicy) o mocy elektrycznej 100 kW potrzebuje około 31 ha użytków rolnych do produkcji samej kiszonki, pomijając konieczność pokrycia zapotrzebowania paszowego zwierząt (176 sztuk dużych) produkujących odchody możliwe do wykorzystania w biogazowni. Dopiero taka ilość substratu pozwoli zapewnić produkcję adekwatną do mocy, czyli na poziomie 365 tys. m³ biogazu rolniczego. W działaniach informacyjnych kierowanych do potencjalnych inwestorów ministerstwo szczególną wagę przywiązuje do wskazania zalet wykorzystania biomasy pochodzenia rolniczego ze względu na jej skład, bezpieczny dla środowiska naturalnego oraz zdrowia i życia ludzi i zwierząt, rozwiązania krajów rozwiniętych w zakresie ilości i technologii pozyskiwania biogazu rolniczego oraz zwiększenie konkurencyjności gospodarstw rolnych i ich przychodów wynikające z oszczędności kosztów utylizacji czy składowania substratu, pozyskiwania zbywalnych świadectwa pochodzenia oraz sprzedaży nadwyżek energii elektrycznej do sieci. Jednocześnie ministerstwo informuje zainteresowanych, że każda decyzja inwestycyjna powinna być poprzedzona szczegółową analizą dostępności surowca zapewniającą

zachowanie efektu ekologicznego i ekonomicznego w całym cyklu produkcji biogazu, m.in. poprzez ocenę odległości, na jaką substrat oraz pozostałości pofermentacyjne będą transportowane.

Zainstalowana moc [kWe]	Zapotrzebowanie na biogaz [m ³]	kiszonka stanowi 100% substratu		kiszonka z stanowi 70% substratu, pozostałe 30% gnojowica			
		zapotrzebowanie na kiszonkę		zapotrzebowanie na kiszonkę		zapotrzebowanie na gnojowicę	
		ton	ha	ton	ha	ton	SD (sztuk dużych)
1000	3650000	21000	440	14700	308	40556	1763
500	1825000	10500	220	7350	154	20278	882
300	1095000	6300	132	4410	92	12167	529
200	730000	4200	88	2940	62	8111	353
100	365000	2100	44	1470	30	4056	176
50	182500	1050	22	735	15	2028	88
30	110606	636	13	445	9	1229	53
20	73000	420	8	294	6	811	35
10	36500	210	4	147	3	406	18
5	18250	105	2	74	1	203	9

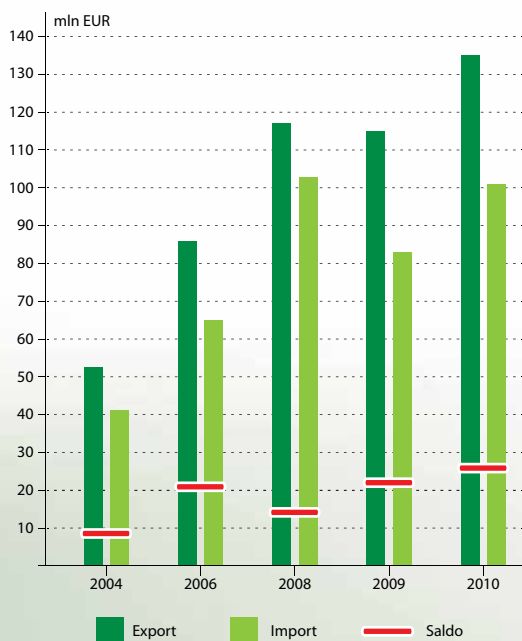
Tabela 35. Zapotrzebowanie na substrat do biogazowni rolniczej w zależności od proporcji substratu kiszonki do gnojowicy (zapotrzebowanie na powierzchnię uprawy i liczbę sztuk dużych zwierząt). Źródło: Obliczenia MRiRW na podstawie danych eksploatacyjnych (L. Czurzyński) oraz IBMER.

Handel zagraniczny

W 2010 roku nastąpiło wyraźne ożywienie obrotów w polskim handlu zagranicznym towarami rolno – spożywczymi. W ciągu całego 2010 roku utrzymywało się wysokie tempo wymiany handlowej z zagranicą. Eksport liczony w EUR, zwiększył się w porównaniu do roku 2009 o 19,7%, a import o roku o 19,9%. Obroty handlowe towarami rolno – spożywczymi w 2010 r. liczone w PLN wyniosły: eksport - 53,97 mld, a import 43,65 mld PLN (zwiększając się odpowiednio o 10,9 i 11,1%). Wzrost wartości obrotów wynikał przede wszystkim z większego wolumenu towarów i wyższych cen transakcyjnych. Na dynamikę polskiego eksportu korzystnie wpływało wychodzenie z recesji naszych głównych partnerów handlowych, chociaż dynamika popytu, w tym popytu na artykuły rolno – spożywcze była wciąż stosunkowo niska. Umacniający się złoty w 2010 roku osłabiał konkurencyjność naszych produktów na rynkach zagranicznych, i poprawiał równocześnie konkurencyjność towarów importowanych. Nadwyżka generowana w handlu żywnością – jak w latach ubiegłych – znacząco wpływa na poziom salda handlu zagranicznego ogółem. Wymiana handlowa – jak poprzednich lat - korzystnie oddziaływała na koniunkturę w wielu branżach przemysłu rolno – spożywczego.

Udział eksportu rolno – spożywczego w eksporcie ogółem obniżył się w niewielkim stopniu (z 11,5 do 11,2 w roku 2010). W podobnym przedziale zmniejszył się również udział importu rolno – spożywczego w imporcie ogółem (z 8,5 do 8,1 w roku 2010). Wysoka dynamika obrotów handlu zagranicznego w ostatnich latach wynikała przede wszystkim ze zmniejszenia barier administracyjno-celnych, aktywnego poszukiwania nowych rynków i otwarcia rynku wschodniego (w 2008 r.). W roku 2010 kontynuowane były zmiany w strukturze geograficznej handlu zagranicznego towarami rolno – spożywczymi w dążeniu do zwiększenia atrakcyjności wymiany handlowej i jako reakcja na kryzys ekonomiczny. UE pozostała największym rynkiem eksportowym towarów rolno – spożywczych i jednocześnie największym dostawcą tych towarów na polski rynek. W 2010 zaobserwowano wzrost znaczenia wymiany handlowej z krajami WNP i krajami rozwijającymi się, przy niewielkim obniżeniu się wymiany handlowej z UE. *Rycina 13.*

W porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego eksport rolno – spożywczy w 2010 r. zwiększył się o 19,7% tj. do poziomu

Rycina 13. Wyniki obrotów handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi (w mln EUR). Źródło: *Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi.*

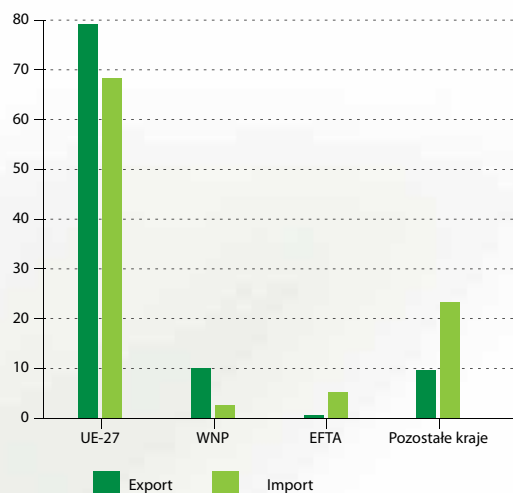
13,5 mld EUR, a import o wartości 10,9 mld EUR tj. wzrósł o 19,9%. Nadal utrzymuje się wysoki udział eksportu na rynki UE – 27 (79,3%) w strukturze obrotów, ale jest on niższy niż w roku poprzednim o 1,1 p.p. Udział starych krajów członkowskich zmniejszył się nieznacznie (o 1,3 p. p.), natomiast udział nowych krajów członkowskich obniżył się o 0,9 p. p. W porównaniu z poprzednim rokiem kiedy to zmniejszyła się sprzedaż do większości krajów UE, w roku 2010 problem ten dotyczył tylko kilku krajów (Holandia, Hiszpania, Włochy, Rumunia, kraje bałtyckie). Nie było większych zmian w sprzedaży do naszego największego odbiorcy w UE – Niemiec. Wzrost obrotów odnotowano w wymianie handlowej z Francją, Szwecją i Słowacją. Przy wciąż istniejących w roku 2010 ograniczeniach popytu na towary importowe postępuje reorientacja sprzedaży na rynki wschodnie, gdzie pozycję dominującą zajmuje Rosja. W konsekwencji zwiększył się (o 1,2 p.p.) udział WNP w polskim eksporcie. Na uwagę zasługuje dynamiczny wzrost eksportu na Białoruś, ale mimo wysokiej – około 80% - dynamiki tego eksportu, jej znaczenie pozostaje nadal niewielkie. *Tabela 36.*

Geograficzna struktura handlu towarami rolno-spożywczymi

W 2010 r. nadal zmieniała się struktura geograficzna handlu zagranicznego żywnością. Zwiększył się eksport do krajów UE (z 9,1 w 2009 do 10,7 mld EUR) w roku 2010. Mimo to zmniejszył się udział tego eksportu w ogólnej wartości sprzedaży towarów rolno – spożywczych. Przyczyną był większy wzrost dynamiki eksportu do większości innych krajów. Znaczący wzrost odnotowano w eksporcie do krajów WNP. Wartość sprzedanych na tym rynku towarów wyniosła w 2010 r. - 1,4 mld EUR i była wyższa niż w roku 2009 o 36%. W ślad za tym wzrósł udział WNP (z 9,0 do 10,2 p.p.) w strukturze geograficznej naszego eksportu. Duży był również wzrost eksportu produktów rolno – spożywczych do pozostałych krajów rozwiniętych (z 355 do 421 mln EUR) i krajów rozwijających się (o 23,9%). Wzrósł także eksport do krajów EFTA (z 102 do 110 mln EUR) tj. o blisko 8%. Na podobnym – jak w roku 2009 – poziomie utrzymał się eksport na rynki bałkańskie (odpowiednio 134 i 135 mln EUR). Po stronie importu zanotowano wzrost obrotów z większością ugrupowań. Większość towarów pochodziła z krajów UE. W polskim imporcie

Udział towarów rolno-spożywczych w:	2003	2004	2005	2006	2008	2009	2010
eksportem ogółem	8,4	8,8	10,0	9,8	10,1	11,5	11,2
importem ogółem	5,9	6,2	6,8	6,4	7,2	8,5	8,1

Tabela 36. Udział towarów rolno-spożywczych w ogólnych obrotach handlu zagranicznego Polski (w %). Źródło: *Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi.*

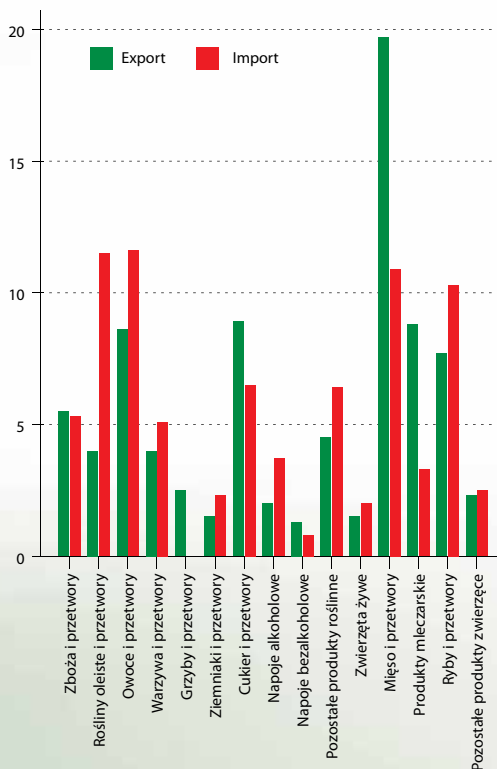
Rycina 14. Geograficzna struktura eksportu i importu towarów rolno-spożywczych w 2010 r. Źródło: *Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi.*

towarów rolno – spożywczych, podobnie jak w eksporcie, postępuje dywersyfikacja rynków zaopatrzenia. Maleje rola dużych partnerów, w tym UE, a wzrasta rola innych krajów rozwiniętych i rozwijających się, co dowodzi, że polscy importerzy poszukują tańszych rynków zaopatrzenia. *Rycina 14.*

Nadwyżka w całym handlu rolno – spożywczym w porównaniu z rokiem 2009 zwiększyła się o 420 mln EUR, przy czym największa poprawa wyników nastąpiła w handlu z UE, gdzie nadwyżka wyniosła 477 mln EUR i krajami WNP - o 291 mln EUR. Znacząco pogorszyło się saldo obrotów z krajami rozwijającymi się (o 150 mln EUR) i EFTA (o 175 mln EUR).

W I połowie 2011 roku wzrosły obroty handlu zagranicznego, tak po stronie importu jak i eksportu. Wzrost ten dotyczył wszystkich grup państw. Największy był wzrost eksportu do krajów EFTA, WNP i krajów rozwijających się. Po stronie importu najbardziej wzrosły obroty z krajami WNP, rozwijającymi się i UE. Państwa rozwinięte gospodarczo wciąż odczuwają skutki kryzysu ekonomicznego, co powoduje niską dynamikę, bądź stagnację popytu. Kontynuowane są również zapoczątkowane w roku 2010 tendencje zmian w strukturze geograficznej polskiego handlu zagranicznego.

Towarowa struktura handlu zagranicznego

Rycina 15. Struktura towarowa eksportu i importu towarów rolno-spożywczych w 2010 r. Źródło: Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi IERiGZ

W strukturze towarowej handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi wartość eksportu produktów pochodzenia zwierzęcego przekroczyła w 2010 r. 5,4 mld EUR i była o blisko 24% wyższa niż w roku 2009. Zwiększyły się wpływy ze sprzedaży większości towarów z tej grupy, za wyjątkiem żywych zwierząt (spadek o 35%). Największy był wzrost eksportu produktów mleczarskich – o blisko 30%. Duży był także wzrost eksportu ryb i przetworów rybnych – o 25,4%. Wzrost ten wynikał z rosnącego popytu na rynkach zagranicznych oraz – przede wszystkim – z korzystnych cen transakcyjnych. Wzrost konkurencyjności cenowej i rosnący popyt były przyczyną zwiększenia eksportu mięsa i jego przetworów o 32,7%. W strukturze towarowej obrotów handlu zagranicznego nadal dominowało mięso i przetwory mięsne, których udział w eksporcie rolno – spożywczym wzrósł z 17,7 do 19,7%.

Znacznie mniejszy był wzrost eksportu produktów roślinnych – o 13,7% (z 6,4 do 7,3 mld EUR). Wzrost eksportu oleistych i pochodnych, warzyw i przetworów, ziemniaków

i przetworów ziemniaczanych cukru i przetworów cukierniczych oraz tytoniu i alkoholi zrównoważył z nadwyżką spadek eksportu zbóż, owoców i przetworów, grzybów i przetworów, wód i napojów gazowanych oraz kawy, herbaty i kakao. Udział produktów roślinnych zmalał o 2,8 p.p. do 53,8%.

Głównym powodem zainteresowania polskimi produktami rolno – spożywczymi na rynkach zagranicznych jest ich cena, chociaż znaczenie mają również ich walory smakowe i zdrowotne. Rosnąca podaż na krajowym rynku powoduje, że eksport jest w wielu branżach ważnym, a nawet najważniejszym kanałem zbytu. Jednak utrzymanie eksportu w warunkach kryzysu światowego staje się coraz trudniejsze. Istotny wpływ na polski handel zagraniczny będzie miał kurs złotego do euro i do dolara USA.

Import produktów zwierzęcych zwiększył się o 21,9% do 3,2 mld EUR. Wzrost ten wynikał głównie ze zwiększenia przywozu ryb i przetworów (o 33,6%) oraz przetworów mleczarskich (o blisko 33%. Znacząco zmalał import żywych zwierząt (o blisko 30%) oraz mięsa i przetworów mięsnych – o prawie 40%. W nieco mniejszym stopniu – niż produktów zwierzęcych – wzrósł import produktów roślinnych. Wartość tego importu wyniosła w roku 2010 - 7,1 mld EUR i była wyższa niż w roku 2009 o 21,8%. Udział importu zwiększył się do 64,9 w roku 2010 tj. o 1 p.p. w porównaniu do roku poprzedniego. *Rycina 15.*

Handel zagraniczny wybranymi produktami zwierzęcymi

Wieprzowina i wołowina

Polski handel zagraniczny produktami z sektora wieprzowiny jest w dużym stopniu uzależniony od fazy cyklu produkcji wieprzowiny i ceny żywca w Polsce oraz kursu złotego w stosunku do euro. Istotny wpływ ma także poziom cen wieprzowiny w UE, w szczególności cen w krajach przodujących pod względem wolumenu produkcji i eksportu – szczególnie w Danii, Niemczech czy Holandii. Co do zasady, im wyższa cena w Polsce, a niższe ceny w państwach, z których przywożone jest mięso do Polski, tym większa presja na wzrost przywozu. Należy dodać, że ceny w Danii i Holandii są stale niższe niż w Polsce.

Według danych Ministerstwa Finansów saldo obrotu wieprzowiną (żywiec, mięso i przetwory wieprzowe, w ekwiwalencie mięsa) w 2008 r. było ujemne i wyniosło -108 tys. ton. W 2009 r. niekorzystny bilans się pogłębił i wyniósł -278,2 tys. ton.

W 2010 r. saldo uległo znaczącej poprawie w stosunku do 2009 r. Ujemne saldo w polskim handlu wieprzowiną w odniesieniu do poprzedniego roku zmniejszyło się o połowę i wyniosło -139,4 tys. ton. Do Polski sprowadzono 585 tys. ton żywca, mięsa, przetworów i tłuszczów wieprzowych (w ekwiwalencie mięsa), tj. o 4% mniej niż w roku poprzednim. Wywóz wieprzowiny wyniósł 446 tys. ton i był o 35% większy.

W 2009 r. eksport wołowiny jeszcze wzrósł i wyniósł 295 tys. ton, zaś import ukształtował się na poziomie 15 tys. ton. Dodatkowo saldo osiągnęło poziom 280 tys. ton, zaś w 2010 r. po raz kolejny zwiększyło się, wynosząc

318 tys. ton. Eksport wołowiny w ekwiwalencie ukształtował się na poziomie 340 tys. ton i był wyższy o 45 tys. ton (15,2%) w stosunku do 2009 r. (295 tys. ton), zaś import wyniósł w 2010 r. 22 tys. ton, czyli o 7 tys. ton (46,7%) więcej niż w 2009 r. (15 tys. ton).

Dodatni bilans handlu zagranicznego w obrocie mięsem wołowym w 2010 r. wyniósł 259,2 tys. ton.

Eksport ogółem mięsa wołowego świeżego i mrożonego w masie produktu (kod CN 0201 i 0202) wyniósł 273,5 tys. ton, z czego większość stanowił eksport do krajów UE. W porównaniu z 2009 r., Polska wyeksportowała o 41,6 tys. ton (+17,9%) mięsa wołowego więcej. Import ogółem bydła żywego (CN 0102) w 2010 r. wyniósł 7,6 tys. ton wagi żywej, tj. 19,8 tys. sztuk, co w stosunku do masy stanowi wzrost o 2,7 tys. ton (56,0%) w porównaniu z tym samym okresem 2009 r., natomiast w stosunku do liczby sztuk import wzrósł o 7,1 tys. sztuk (56,0%). Około 62,5% importu bydła żywego pochodziło z Litwy i Niemiec.

W 2010 r. Polska zaimportowała 14,2 tys. ton mięsa wołowego świeżego i mrożonego (kod CN 0201 i 0202), z czego 59 ton pochodziło z krajów trzecich. W porównaniu do 2009 r., import wzrósł o 4,9 tys. ton (52,7%). Najwięcej mięsa wołowego świeżego sprowadzono z Irlandii (2,6 tys. ton), a mrożonego z Czech (1,3 tys. ton), Wlk. Brytanii i Niemiec (po 1,0 tys. ton).

Zwierzęta żywe

W 2010 r. eksport bydła żywego (kod CN 0102) w porównaniu z tym samym okresem 2009 r., spadł o 12,1 tys. ton (21,6%) i wyniósł 44,1 tys. ton wagi żywej. W sztukach eksport wyniósł 405,9 tys. sztuk i był o 15,9 tys. sztuk (3,8%) niższy niż rok temu. Żywiec trafił przede wszystkim na rynek UE. Ponad 35,5% bydła żywego wywieziono do Holandii (ok. 143,9 tys. sztuk), a 32,7% do Włoch (ok. 132,8 tys. sztuk). Spośród krajów trzecich bydło eksportowano głównie do Chorwacji (24,6 tys. sztuk) oraz Bośni i Hercegowiny (ok. 22,3 tys. sztuk).

Drób i jaja

W całym 2010 r. polski eksport mięsa drobiowego wyniósł 401,3 tys. ton i był o 21,4% (85,7 tys. ton) wyższy w stosunku do roku 2009. Ponad 70% wolumenu trafiło na rynki krajów Unii Europejskiej, głównie do Niemiec, Republiki Czeskiej, Wielkiej Brytanii. W tym samym czasie nastąpił spadek importu o 16,34% (6,32 tys. ton) z 38,67 tys. ton do poziomu 32,35 tys. ton. Mięso sprowadzono głównie z Niemiec, Holandii, Słowacji, Wielkiej Brytanii. Saldo obrotów handlu zagranicznego mięsem drobiowym było dodatnie i wyniosło 368,9 tys. ton.

W 2010 r. eksport drobiu żywego wyniósł 10,5 tys. ton utrzymując zbliżony poziom do 2009 r. (10,2 tys. ton). Największy udział wśród kierunków eksportowych drobiu żywego, pod względem ilości ptaków wyeksportowanych, przypadł na Niemcy (7,8 tys. ton) i Ukrainę (1,4 tys. ton). Jednakże pod względem wartości eksportu w 2010 r. na pierwszym miejscu znajduje się Ukraina (47,8 mln zł), a następnie Niemcy (37,3 mln zł). Różnica wartości

eksportu pomiędzy tymi krajami wynika z masy jednostkowej. Na Ukrainę trafiają pisklęta o masie 0,04 kg/szt. w cenie 0,34 EUR/szt., a na rynek niemiecki ptaki do uboju o masie 3,35 kg/szt. w cenie 4 EUR/szt. Ponad 87% piskląt drobiu objętych dopłatami do eksportu (refundacjami) wywieziono na Ukrainę.

W 2010 r. import drobiu żywego wyniósł 42,4 tys. ton i był o 10,6 tys. ton (37,4%), wyższy niż w 2009 roku. Drób sprowadzono głównie z Niemiec (12,9 tys. ton), Słowacji (10,8 tys. ton) i Holandii (9,7 tys. ton).

W 2010 r. eksport ogółem wyniósł 161,2 tys. ton, a więc wzrósł o 11,5 tys. ton (7,7%) w porównaniu z tym samym okresem 2009 r. Wartość eksportu wyniosła 146,8 mln euro. Głównymi odbiorcami jaj były: Niemcy, Holandia, Republika Czeska, Rumunia.

W 2010 r. import w sektorze jaj wyniósł 22,2 tys. ton, a więc zmniejszył się o 7,1 tys. ton (24,2%), z poziomu 29,3 tys. ton w 2009 r. Jaja sprowadzono głównie z Niemiec, Holandii, Łotwy, Republiki Czeskiej i Francji – blisko 80% importu jaj. Ponad połowa importu jaj pochodzi z Niemiec i Holandii.

Dodatkowo saldo obrotu jajami ukształtowało się na poziomie 139 tys. ton.

Prognoza i szacunek obrotów w handlu zagranicznym na rok 2011

Spowolnienie gospodarcze, które dotknęło wiele krajów świata, w tym także kraje UE wydawało się tracić na dynamice. Jednak w roku 2011 utrzymuje się niekorzystna koniunktura gospodarcza, która wpływać będzie hamująco na popyt zagraniczny i rozwój eksportu. Sytuacja gospodarcza w krajach UE, które skupiają ogromną większość obrotów polskiego handlu zagranicznego, oprócz uwarunkowań wewnętrznych, decydować będzie o możliwościach wzrostu obrotów. Coraz większego znaczenia nabierają kraje WNP, które są tradycyjnymi importerami netto produktów żywnościowych. Jeżeli nie będzie przeszkód administracyjnych możliwa jest dalsza ekspansja polskich towarów na tych rynkach.

Według szacunków IERiGŻ wartość polskiego eksportu towarami rolno – spożywczymi może osiągnąć poziom 14,2 mld EUR w roku 2011 (wzrost o 5,4% w porównaniu z rokiem 2010), a import ukształtuje się na poziomie 11,8 mld EUR i będzie wyższy niż w roku poprzednim o 7,9%.

Obszary wiejskie

Obszary wiejskie w Polsce zajmują ponad 93,2% ogólnej powierzchni kraju i mieszka na nich 14,8 mln. osób, tj. 38,8% ludności kraju. Na 1 mieszkańca przypada 0,82 ha ogólnej powierzchni, w tym w miastach 0,09 ha i na wsi 1,97 ha.

Miejscowości wiejskich jest 53 tys., na jedną przypada średnio 278 osób; najbardziej zaludnione są miejscowości wiejskie w województwach: małopolskim (844 osób na 1 miejscowość), podkarpackim (746 osób) i śląskim (767 osób); najmniej ludności zamieszkuje miejscowości wiejskie w woj. podlaskim (124 osób), warmińsko-mazurskim (151 osób), zachodniopomorskim (171 osób) i łódzkim (181 osób). Rozproszona sieć osadnicza i mała liczba mieszkańców przypadająca na 1 miejscowość wiejską utrudniają rozwój obszarów wiejskich, podrażniają koszty budowy infrastruktury i często wykluczają podejmowanie działalności pozarolniczej. W ostatnich latach nastąpiło przyspieszenie procesu zmniejszenia liczby ludności utrzymującej się z rolnictwa. Ludność wiejska uzyskuje dochody z wielu źródeł, głównie z pracy najemnej. Znaczącą pozycję stanowi także ludność utrzymująca się z emerytur i rent, szczególnie w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Wykorzystując walory przyrodnicze i środowiskowe na obszarach wiejskich rozwija się turystyka wiejska i agroturystyka, a także zwiększa się rola obszarów wiejskich jako miejsce zamieszkania dla ludności pracującej w miastach lub pracujących w domu. Zwiększa się rola internetu pozwalająca na wykonywanie szeregu prac na odległość.

Rozwój turystyki i agroturystyki, a także podejmowanie działalności pozarolniczej wspierane jest ze środków publicznych w ramach programów współfinansowanych przez UE.

Ludność wiejska

Liczba ludności na obszarach wiejskich zwiększa się od 2001 r. i na koniec 2010 r. osiągnęła poziom 14,9 mln osób i była wyższa o 0,3 mln niż w roku 2000 i 0,2 mln większa niż w roku 2005 oraz o 46,5 tys. większa niż w roku 2009. Kobiety stanowiły na wsi 50,3% ludności wiejskiej, natomiast w miastach przewaga kobiet była większa – 52,6%.

Na 1 km² powierzchni mieszkają w Polsce 122 osoby, w miastach 109, na terenach wiejskich 51. Ludność zamieszkała w miastach jest starsza niż na wsi; średni wiek w miastach wynosi – 38,5 lat, a na obszarach wiejskich – 35,5 lat.

Osoby w wieku przedprodukcyjnym (do 18 lat) na wsi stanowiły 22,6% populacji, a w miastach 17,7%.

Prognoza GUS dotycząca ludności na obszarach wiejskich zakłada niewielki spadek liczby ludności do roku 2035. Będzie to efekt zmniejszającej się liczby urodzeń przy dodatnim saldzie migracji wewnętrznych. Migracje

są nierzadko efektem lepszego wykorzystania pracy w rolnictwie prowadząc do zmniejszenia przeludnienia agrarnego. Migracje niosą jednak zagrożenia wynikające z selekcyjnego charakteru tego mechanizmu. Decyzje migracyjne podejmowane są zazwyczaj przez osoby młode, lepiej wykształcone i przedsiębiorcze. Nie można jednak wykluczyć, że część z tych osób powróci z wyższymi kwalifikacjami, doświadczeniem i zasobami finansowymi. Może to wpłynąć korzystnie na poprawę warunków bytowych, czy zwiększenie inwestycji w gospodarstwach.

Kobiety wiejskie

W Polsce na wsi zamieszkuje 7,4 mln kobiet (w miastach 12,3 mln kobiet) w tym w wieku produkcyjnym 4,3 mln. Kobiety na wsi stanowią 50,2% ogółu ludności, przy czym występuje nieznaczna nadwyżka liczby mężczyzn nad liczbą kobiet w grupie do 55 roku życia, natomiast powyżej tej granicy mamy do czynienia ze znaczną przewagą liczebną kobiet nad mężczyznami. Według danych GUS na koniec czerwca 2010 r. współczynnik feminizacji w Polsce w miastach wynosił 111 natomiast na wsi 101. Na wsi aktywnych zawodowo jest 2725 tys. kobiet w tym pracujących 2215 tys. Wykonując zawód rolniczy, kobieta przeważnie jest partnerem mężczyzny w pracy w gospodarstwie rolnym lub w prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej. Praca w gospodarstwie domowym wciąż pozostaje domeną kobiet. Z danych statystycznych wynika jednak, że co piąte gospodarstwo rolne w Polsce jest kierowane przez kobietę.

Rola kobiet w rolnictwie wynika ze specyficznych funkcji, które realizuje rodzina rolnicza będąca jednocześnie wspólnotą konsumpcyjną i zespołem produkcyjnym oraz szczególnego powiązania gospodarstw domowych z rolniczym warształem pracy. Cechą charakterystyczną kobiet w rolnictwie jest różnorodność pełnionych ról zarówno rodzinnych jak i zawodowych, a wśród tych ostatnich niejednokrotnie łączenie pracy w gospodarstwie rolnym z dodatkową pracą zawodową lub prowadzeniem działalności pozarolniczej, a także praca na rzecz własnego środowiska.

Dla pozostania kobiet w rolnictwie ważne jest funkcjonowanie odpowiedniego systemu zabezpieczenia społecznego rolników. W Polsce wdrożony został taki system ubezpieczenia społecznego rolników, w którym współmałżonka rolnika definiuje się tak samo jak rolnika chyba, że ten małżonek nie pracuje w gospodarstwie rolnym ani w gospodarstwie domowym bezpośrednio związanym z tym gospodarstwem rolnym. Tego typu podejście systemowe pozwala na uzyskanie odpowiedniego zabezpieczenia w razie niezdolności do pracy wskutek choroby lub starości przez kobiety, które pracują wyłącznie w gospodarstwie domowym związanym z gospodarstwem rolnym.

Od lat dziewięćdziesiątych ub. stulecia wzrasta aktywność kobiet w działalności publicznej. Udział kobiet wśród radnych gmin wiejskich wzrósł z 9,2% w 1990r do 20,8% w 2006 r. (w tym samym okresie w gminach

miejskich wzrósł z 16,5% do 23,3%), a udział kobiet w ogólnej liczbie wójtów w 2006 r. wyniósł 8,2%. Odnotowuje się tendencję wzrostu aktywności kobiet na poziomie sołectw. Około 30% sołtysów to kobiety.

Kobiety wiejskie w Polsce aktywnie uczestniczą w przeobrażaniu własnego otoczenia. Aktywność społeczno-obywatelska kobiet jest bardzo zróżnicowana. Jest to formalne członkostwo w różnych organizacjach, a także aktywność nieformalna. Główną organizacją kobiecą na obszarach wiejskich pozostają Koła Gospodyń Wiejskich, ale coraz większy jest udział kobiet w działających na rzecz społeczności lokalnych stowarzyszeniach, fundacjach i samorządzie rolniczym.

Różnorodność pełnionych przez kobiety wiejskie ról daje im szczególne predyspozycje aby w istotny sposób przyczynić się do postępu i innowacji oraz wzrostu jakości życia na obszarach wiejskich.

Kobiety na obszarach wiejskich wykazują wyższe aspiracje edukacyjne, z dużym zaangażowaniem działają na rzecz lokalnego środowiska, a trudności na lokalnym rynku pracy częściej niż mężczyźni motywują je do szukania zatrudnienia poza rolnictwem lub założenia własnej firmy. Powyższe cechy predysponują kobiety wiejskie do przejęcia roli katalizatora przemian społeczno-kulturowych i przemian ekonomicznych na terenach wiejskich. Są różne przykłady przedsiębiorczości prowadzonej przez kobiety: działalność rękodzielnicza, rzemieślnicza, agroturystyka, przetwarzanie i sprzedaż produktów rolniczych. Taki charakter pracy jest atrakcyjny szczególnie dla kobiet, pozwala bowiem łączyć obowiązki zawodowe z pracą w domu i wychowaniem dzieci. Łączenie pracy w rolnictwie z pracą pozarolniczą umożliwia prowadzenie mniej dochodowych gospodarstw i zapobiega wyludnianiu się niektórych regionów, a tym samym ich ekonomicznej i społecznej degradacji.

Aktywność zawodowa i kapitał ludzki na wsi

Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej oraz współczynnik zatrudnienia są wyższe na wsi niż w miastach. Prowadzone przez GUS „Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności” (BAEL) jako podstawowe kryterium zaliczenia do aktywnych zawodowo traktowały fakt zatrudnienia przez określony czas w badanym okresie, z uwzględnieniem choroby, urlopu, przerwy w działalności gospodarczej lub bycie bezrobotnym lub aktywne poszukiwanie pracy. *Tabela 37.*

Wyższa aktywność ekonomiczna i współczynnik zatrudnienia na wsi wynika z faktu deklarowania pracy w gospodarstwie rolnym, nawet w wymiarze

	1995	2000	2005	2006	2008 IV kwartał	2009 IV kwartał
Współczynnik aktywności zawodowej ogółem	58,4	56,4	54,9	54,0	54,7	55,1
Miasta	57,2	55,8	54,2	53,5	54,5	54,5
Wieś	60,5	57,5	56,0	54,9	54,5	55,2
Współczynnik zatrudnienia ogółem	50,7	47,4	45,2	46,5	51,0	51,0
Miasta	49,3	46,3	44,1	45,8	50,7	50,3
Wieś	53,1	49,3	47,0	47,8	51,5	50,6

Tabela 37. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej (w %). Źródło: *Biuletyn Statystyczny 2010 GUS.*

1 godziny w tygodniu objętym badaniem, co jest już spełnieniem kryterium zaliczenia do grupy aktywnych i zatrudnionych.

Wg badania BAEL bezrobocie na wsi jest niższe niż w miastach, ale wykazuje podobnie jak w miastach tendencje wzrastające. **Tabela 38.**

Bezrobocie rośnie we wszystkich grupach i kategoriach wiekowych. W roku 2009 bezrobocie w grupie aktywnych zawodowo wzrastało na wsi z 7,8% w I do 8,2% w IV kwartale (w miastach od 8,5 do 8,6) Stopa bezrobocia według BAEL wyniosła w I kwartale 2010 - 10,6% i wzrosła w skali kwartału o 2,1%, a w skali roku o 2,3%. Wskaźnik ten był wyższy w mieście (10,7%) niż na wsi (10,4%). Stopa bezrobocia kobiet (10,7%) nadal przekraczała stopę bezrobocia wśród mężczyzn (10,6%), tak w mieście jak i na wsi.

Rolnictwo państw należących do UE jest zróżnicowane pod względem kwalifikacji i struktury wieku zatrudnionych. Analiza intensywności wsparcia działań finansowanych z EFRRiOW wskazuje, że na instrumenty Wsparcia Kapitału Ludzkiego w rolnictwie przeznaczają się stosunkowo niewielką ilość środków. W latach 2007-2013 średni WKŁ mierzony na poziomie wszystkich krajów UE wynosi niespełna 7%, a bezpośrednie wsparcie jest jeszcze mniejsze i wynosi 2%. Państwem o zdecydowanie najwyższej wartości wsparcia kapitału ludzkiego (WKŁ) jest Polska, gdzie na ten cel przeznaczają się 17% środków. W nowoprzyjętych państwach członkowskich na działania związane ze wzmacnianiem kapitału ludzkiego przeznaczono taką samą ilość środków finansowych jak w UE-15, średni Wskaźnik intensywności wsparcia kapitału ludzkiego w obu przypadkach wynosi około 6%. **Tabela 39.**

Spośród nowych członków UE stosunkowo duża część środków EFRRiOW na kapitał ludzki w rolnictwie wydawana jest na Litwie i Cyprze (odpowiednio 12 i 9%). W przypadku Litwy wynika to z problemów związanych ze starzeniem się populacji rolników i niekorzystną strukturą obszarową, w przypadku Cypru środki kierowane są na renty strukturalne i wsparcie młodych rolników (podobnie jak w Polsce).

	2002	2005	2006	2008 IV kw	2009 IV kw
Stopa bezrobocia	19,7	17,7	13,8	6,7	8,5
- miasta	21,3	18,7	14,4	6,9	8,6
Stopa bezrobocia- wieś	17,2	16,1	13,0	6,4	8,2

Tabela 38. Stopa bezrobocia wg badania BAEL (w % ludności aktywnej zawodowo). Źródło: *Biuletyn Statystyczny 2010* -. GUS.

	Kwalifikacje rolnicze w %	Wskaźnik intensywności wsparcia bezpośredniego	Wskaźnik intensywności wsparcia kapitału ludzkiego
UE – 15	21,8	2,0	6,5
UE – 27	20,0	2,1	6,0
w tym – Polska	38,5	2,2	17,0

Tabela 39. Kapitał ludzki w rolnictwie oraz Wskaźnik intensywności jego wsparcia. Źródło: *Uwarunkowania społeczne w rozwoju obszarów wiejskich po akcesji do UE – Synteza badań 2005-2009 IERiGŻ - PIB*, * Wskaźnik obejmuje kierowników gospodarstw rolnych z pełnym przygotowaniem rolniczym.

Infrastruktura na wsi

Obszary wiejskie charakteryzują się niższym niż w miastach wyposażeniem w podstawowe urządzenia infrastruktury technicznej, a równocześnie szybko wzrastającymi nakładami na ten cel.

Odpowiedni poziom wyposażenia obszarów wiejskich w infrastrukturę komunalną jest niewątpliwie bardzo ważny, a jednocześnie, ze względu na specyfikę, trudny do osiągnięcia, bowiem infrastruktura obszarów wiejskich, w odróżnieniu od infrastruktury miast jest:

- ▶ słabo skoncentrowana,
- ▶ mało intensywna,
- ▶ często nieciągła przestrzennie,
- ▶ kapitałochłonna (ze względu na duże odległości),
- ▶ mało zintegrowana.

Odpowiedni poziom wyposażenia obszarów wiejskich w infrastrukturę wodno-ściekową jest niewątpliwie bardzo ważny a jednocześnie, ze względu na specyfikę, trudny do osiągnięcia, bowiem infrastruktura obszarów wiejskich, w odróżnieniu od infrastruktury miast, jest słabo skoncentrowana, mało intensywna, często nieciągła przestrzennie, kapitałochłonna (ze względu na duże odległości) i mało zintegrowana.

Na koniec 2010 r. w Polsce istniało 222.323,78 km sieci wodociągowej, z czego w roku 2010 wykonano 6.079,79 km. Długość sieci kanalizacyjnej wynosiła 60.445,57 km, w 2010 r. wykonano 7.686,94 km. Najdłuższą sieć wodociągową posiada województwo mazowieckie (32 672,48 km sieci), najkrótszą województwo lubuskie (4 778,44 km). Z kolei województwo podkarpackie posiada najdłuższą sieć kanalizacyjną, wynoszącą 10.249,71 km, podczas gdy w województwie podlaskim znajduje się jedynie 1.195,83 km sieci kanalizacyjnej.

Biorąc pod uwagę różną wielkość województw w Polsce oraz regionalne uwarunkowania środowiskowe, długość sieci wodociągowych lub kanalizacyjnych nie pozwala stwierdzić jednoznacznie w jakim stopniu istniejąca infrastruktura zaspokaja potrzeby ludności na terenach wiejskich. Zdecydowanie lepszy obraz istniejącej sytuacji uzyskać można posługując się wskaźnikami (stopniami) zwodociągowania i skanalizowania terenów wiejskich.

Na koniec 2010 r. stopień zwodociągowania, liczony jako stosunek liczby budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej do liczby budynków mieszkalnych ogółem, wyrażony w procentach, wynosił 79,70%, natomiast stopień skanalizowania, wyrażony jako stosunek liczby budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacyjnej do liczby budynków mieszkalnych ogółem wynosił 25,29%.

Poniższa tabela przedstawia wskaźniki zwodociągowania i skanalizowania w podziale na województwa. *Tabela 40.*

Z powyższych danych wynika, że jedynie w czterech województwach (kujawsko-pomorskie, łódzkie, opolskie, wielkopolskie) wskaźnik zwodociągowania przekracza 90%, natomiast w województwie małopolskim procent zwodociągowania niewiele przekracza 60%. Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej. Najwyższy osiągnięty wskaźnik skanalizowania wynosi jedynie 43,66% (woj. podkarpackie), natomiast w pięciu województwach wskaźnik skanalizowania nie przekracza 20%.

Należy podkreślić, że na niski stopień dostępności do urządzeń komunalnych na obszarach wiejskich składa się wiele czynników. Każdy region Polski należy traktować indywidualnie, dostosowując przedsięwzięcia wodociągowo – kanalizacyjne do regionalnych uwarunkowań. Nie wszędzie

Województwo	Liczba budynków mieszkaln. ogółem	Wodociągi		Kanalizacja	
		Liczba budynków mieszkaln. podłącz. do wodociągu	Procent zwodociągowania	Liczba budynków mieszkaln. podłącz. do kanalizacji	Procent skanalizowania
	szt.	szt.	%	szt.	%
POLSKA	3.446.794	2.747.141	79,70	871.737	25,29
Dolnośląskie	186.837	157.313	84,20	54.986	29,43
kujawsko-pomorskie	178.570	161.718	90,56	47.681	26,70
Lubelskie	67.578	51.757	76,59	12.574	18,61
Lubuskie	78.325	69.891	89,23	18.364	23,45
Łódzkie	274.189	248.853	90,76	39.278	14,33
Małopolskie	440.692	270.239	61,32	102.818	23,33
Mazowieckie	538.194	420.296	78,09	95.341	17,71
Opolskie	122.605	115.424	94,14	37.674	30,73
Podkarpackie	312.228	206.958	66,28	136.333	43,66
Podlaskie	141.794	109.242	77,04	21.252	14,99
Pomorskie	160.567	132.836	82,73	65.058	40,52
Śląskie	276.705	226.037	81,69	70.576	25,51
Świętokrzyskie	203.830	164.444	80,68	33.151	16,26
warmińsko-mazurskie	113.842	92.897	81,60	28.318	24,87
Wielkopolskie	337.557	308.175	91,30	103.477	30,65
zachodniopomorskie	13.281	11.061	83,28	4.856	36,56

Tabela 40. Stopień zwodociągowania i skanalizowania obszarów wiejskich w podziale na województwa na koniec 2010 r. wg RRW-2 sprawozdania z realizacji inwestycji w zakresie wodociągów i sanitacji wsi w roku 2010 r.

bowiem zastosowanie infrastruktury sieciowej jest możliwe, ponadto nie zawsze jest najlepszym rozwiązaniem, zarówno ze względów technicznych jak i ekonomicznych.

Z przytoczonych wyżej danych widać wyraźną dysproporcję pomiędzy stanem dostępności do wodociągów zbiorowych i do kanalizacji. Stan taki wynika m.in. z faktu, że rozwój sieci wodociągowej stoi znacznie wyżej w hierarchii potrzeb ludności wiejskiej. Ponadto inwestycje z zakresu kanalizacji i oczyszczalni ścieków wymagają większych nakładów finansowych i postrzegane są przez część lokalnej społeczności jako dodatkowe obciążenie finansowe, a nie jako element podnoszący standard życia i ograniczający degradację środowiska naturalnego.

Uzupełnieniem kanalizacji zbiorczej są indywidualne przydomowe oczyszczalnie ścieków, których w 2010 roku oddano do eksploatacji 15 687 sztuk.

Na inwestycje z zakresu wodociągów i sanitacji wsi wydano ok. 4.754 mln zł. Najwięcej środków (1.998.024,1 tys. zł) pochodziło z funduszy Unii Europejskiej, w następnej kolejności były to środki samorządów (1.689.440,4 tys. zł), funduszy ochrony środowiska (624.626,6 tys. zł.), innych (256.961,1 tys. zł), mieszkańców (123.799,0 tys. zł), budżetu państwa (61.243,2 tys. zł). Ponadto inwestycje te były finansowane m.in. ze środków pochodzących z przedsiębiorstw wodociągowo – kanalizacyjnych, stowarzyszeń i spółek.

Potrzeby w zakresie rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich wciąż są bardzo duże. Wsparcia wymaga m.in. rozwój infrastruktury informacyjnej. *Tabela 41.*

Postęp jaki uzyskano od roku 2005 r. w zakresie rozwoju internetyzacji jest znaczący, ale wciąż nie nadąża za potrzebami i wymaga większej aktywności oraz zaangażowania samorządów terytorialnych.

Rozwój przedsiębiorczości i agroturystyka na terenach wiejskich

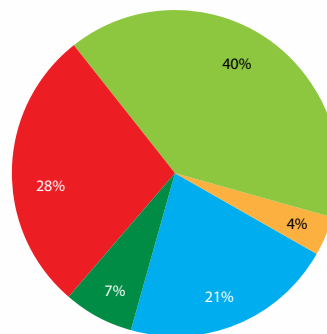
Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się istotny wzrost liczby podmiotów gospodarczych działających na obszarach wiejskich. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2009 roku, w rejestrze REGON wpisanych było 3,7 mln osób prawnych, jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, z czego 25% (tj. 935,3 tys.) zarejestrowało działalność gospodarczą na obszarach wiejskich. W stosunku do 2001 roku liczba podmiotów gospodarki narodowej, zarejestrowanych na obszarach wiejskich wzrosła o ponad 230 tys. (tj. o 24,5%). Jednocześnie wskaźnik przedsiębiorczości – obliczany jako liczba podmiotów na 1000 mieszkańców, jest nadal prawie dwukrotnie niższy niż w miastach (63 na wsi, 121 w miastach).

Z przestrzennej analizy podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich wynikają duże dysproporcje w skali kraju. Najwięcej podmiotów wpisanych do rejestru REGON znajduje się w województwach: mazowieckim (13,3%), małopolskim i wielkopolskim (po 11,5%), najmniej zaś w województwach podlaskim (2,4%), lubuskim (2,6%) i warmińsko-mazurskim (3,2%).

Ze względu na prowadzony rodzaj działalności w 2009 r. na wsi największy udział stanowiły podmioty zajmujące się: handlem, naprawą pojazdów samochodowych, transportem i gospodarką magazynową, zakwaterowaniem i gastronomią, informacją i komunikacją (40%) oraz przemysłem i budownictwem (28%).

Rycina 16.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej według form prawnych na obszarach wiejskich największy odsetek stanowiły osoby fizyczne prowadzące

- Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- Przemysł i budownictwo
- Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja
- Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości
- Pozostałe usługi

Rycina 16. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON według rodzajów działalności w 2009 r. Źródło: GUS, *Studia i Analizy Statystyczne. Obszary Wiejskie w Polsce, Warszawa 2011*

	Miasto		Wieś	
	2005	2007	2005	2007
Użytkownicy Internetu	49,6	59,7	29,5	39,3
- w ciągu ostatnich 3 m-cy	42,0	51,7	23,3	31,2
Osoby nigdy nie korzystające z Internetu	50,4	40,3	70,5	60,7

Tabela 41. Użytkownicy Internetu według miejsca zamieszkania w latach 2005-2007 (w %). Źródło – IERiGŻ - PIB

działalność gospodarczą (81,6%), następnie spółki (8,7%) oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne (3,5%).

Ponad 96% podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich w 2009 r. należało do sektora prywatnego.

O rosnącym znaczeniu działalności pozarolniczej, podejmowanej na obszarach wiejskich świadczy również fakt, iż w 2009 r. do rejestru REGON wpisano 97,8 tys. nowych podmiotów gospodarki narodowej, co stanowiło 28% ogółu nowo zarejestrowanych podmiotów w kraju. W porównaniu do roku poprzedniego nastąpił wzrost o 6 tys. nowo zarejestrowanych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich.

Zagadnienie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich poruszane jest w wielu dokumentach strategicznych i programowych, zarówno krajowych jak i wspólnotowych. Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 wskazuje m.in., że „Obszary wiejskie powinny stać się dla mieszkańców Polski konkurencyjnym miejscem do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej”. W Strategii podkreślono także, że polityka państwa wobec obszarów wiejskich musi uwzględniać zarówno rolniczy jak i pozarolniczy charakter wsi.

Odzwierciedleniem polityki państwa w zakresie rozwoju obszarów wiejskich są liczne działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości m.in. w zakresie podnoszenia kwalifikacji, ułatwienia dostępu do rynku pracy oraz możliwość uzyskania wsparcia finansowego. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 wspieranie przedsiębiorczości i konkurencyjności gospodarczej odbywa się poprzez następujące działania: Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej (Działanie 123), Działania informacyjne i promocyjne (Działanie 133), Grupy producentów rolnych (Działanie 142), Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (Działanie 311) oraz Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw (Działanie 312). Łączna wartość środków przeznaczona na wsparcie przedsiębiorczości w ramach PROW 2007-2013 stanowi ponad 10 mld zł.

W ostatnich kilkunastu latach obserwowany jest dynamiczny rozwój turystyki wiejskiej, w tym również agroturystyki, jako formy aktywnego wypoczynku na terenach wiejskich, która uważana jest za istotny czynnik wielofunkcyjnych przekształceń na wsi.

Wypoczynkowa oferta produktów agroturystycznych obejmuje dość często różnego rodzaju dodatkowe usługi i zajęcia rekreacyjne i kulturalne, takie jak: jazda konna i hipoterapia, przejażdżki i kuligi, wycieczki piesze i rowerowe, wędkowanie, zbieranie runa leśnego, wynajem łódek i innego sprzętu, zwiedzanie okolicznych atrakcji, a także uczestniczenie w różnego rodzaju imprezach lokalnych: uroczystościach, świętach i festiwalach ludowych.

Statystyka publiczna podaje, że w 2010 roku w całej Polsce na zasoby kwater agroturystycznych składało się 7,6 tys. obiektów liczących łącznie 81,8 tys. miejsc noclegowych (dane dotyczą kwater zarejestrowanych w prowadzonej przez gminy ewidencji tzw. innych obiektów, w których są świadczony usługi hotelarskie). *Tabela 42.*

Z danych statystycznych wynika, że przeważają kwatery całoroczne, stanowiące 76% całych zasobów. Średnio jeden obiekt liczył 10 miejsc noclegowych i 5 pokoi. Pod względem wielkości bazy przodują dwa województwa: małopolskie i podkarpackie, które dość wyraźnie wyprzedzają pomorskie, warmińsko-mazurskie i dolnośląskie. Polskie gospodarstwa agroturystyczne oferują głównie (w 70-80%) zakwaterowanie w pokojach (kwaterach) gościnnych, w znacznie mniejszym stopniu w samodzielnych mieszkaniach i domach oraz na polach namiotowych. A więc zupełnie inaczej niż w krajach zachodnich, gdzie dominującą formą są mieszkania i domy wakacyjne.

Ważną rolę w rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, odgrywają działania podejmowane przez szereg instytucji na rzecz rozwoju turystyki i rozwoju wsi. Wśród nich najważniejszą rolę odgrywa Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”(1996 r.) - organizacja non profit o zasięgu krajowym, która zrzesza 45 lokalnych i regionalnych stowarzyszeń. Federacja jest właścicielem systemu kategoryzacji Wiejskiej Bazy Noclegowej. Wsparcia dla rozwoju turystyki wiejskiej udzielają także: Centrum Doradztwa Rolniczego, Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego, stowarzyszenia zrzeszające właścicieli gospodarstw agroturystycznych, w tym Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna (1991 r.) oraz Lokalne i Regionalne Organizacje Turystyczne (LOT, ROT), Lokalne Grupy Działania (LGD), a także Sekretariaty Regionalne Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Branża turystyki wiejskiej ma swoje targi AGROTRAVEL, organizowane w Kielcach.

Turystyka wiejska w tym agroturystyka, ma duże szanse rozwoju w Polsce. Jako jedyny kraj w Europie Środkowo - Wschodniej, zachowała ona bowiem w strukturze rolnictwa dominującą pozycję indywidualnego gospodarstwa wiejskiego (małego i średniego) oraz duże bogactwo materialnych zasobów kultury, autentycznego ludowego folkloru, zwyczajów i obyczajów utrwalanych i przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Ponadto dysponuje ona coraz szerszą ofertą, dostosowaną do potrzeb szerokiego grona odbiorców. Sprzyja temu rozwój markowych produktów turystyki wiejskiej (wspierany przez liczne instytucje oraz samorządy województw) oraz rozwój produktów regionalnych i tradycyjnych.

Lata	Kwatery agroturystyczne	
	obiekty	Miejsca noclegowe w tys.
2000	5 790	51,6
2002	6060	53,2
2005	6550	64,1
2006	7450	72,2
2007	8790	87,1
2009*	5473	57,1
2010**	7692	82,7

Tabela 42. Baza agroturystyczna w Polsce w 2000-2010 roku.
Źródło: Turystyka wiejska w 2010 roku i założenia jej rozwoju, Instytut Turystyki, Warszawa 2010; Turystyka w 2009 r. Główny Urząd Statystyczny 2010;

* Od 2009 r. urzędy miast i gmin zobowiązane zostały do przekazywania informacji o obiektach noclegowych w formie elektronicznej za pośrednictwem aplikacji pod nazwą Ewidencja Obiektów Turystycznych. Należy jednak zaznaczyć, że część gmin, szczególnie typowo turystycznych posiadających na swoim terenie po kilkadziesiąt podmiotów nie zakończyła jeszcze rejestracji danych posiadanych w wersji papierowej, stąd też prezentowane informacje mogą być zaniżone.

** dane GUS, stan na 31.12.2010 r.

Wsparcie sektora rolnictwa i rybołówstwa

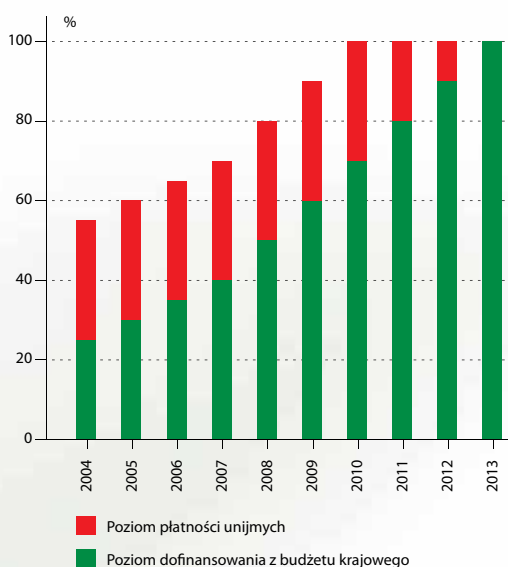
Płatności bezpośrednie

Polska, tak jak większość nowych państw członkowskich UE, stosuje system jednolitej płatności obszarowej (z ang. *Single Area Payment Scheme* - SAPS), w ramach którego wypłacana jest jednolita płatność obszarowa, a także krajowe uzupełniające płatności bezpośrednie (z ang. *Complementary National Direct Payments* - CNDP) w wysokości do 30% płatności stosowanych w krajach UE – 15 na dzień 30 kwietnia 2004 r., które realizowane są w formie uzupełniającej płatności podstawowej, płatności niezwiązanej do chmielu, płatności związanej i niezwiązanej z produkcją w sektorze skrobi ziemniaczanej, płatności niezwiązanej do tytoniu oraz płatności zwierzęcej.

Ponadto, polscy rolnicy mogą liczyć na inne płatności, tj.: płatność cukrową, płatności do pomidorów, płatności do owoców miękkich, a od roku 2010 także wsparcie specjalne w postaci: płatności do krów, płatności do owiec, oraz specjalnej płatności do roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych.

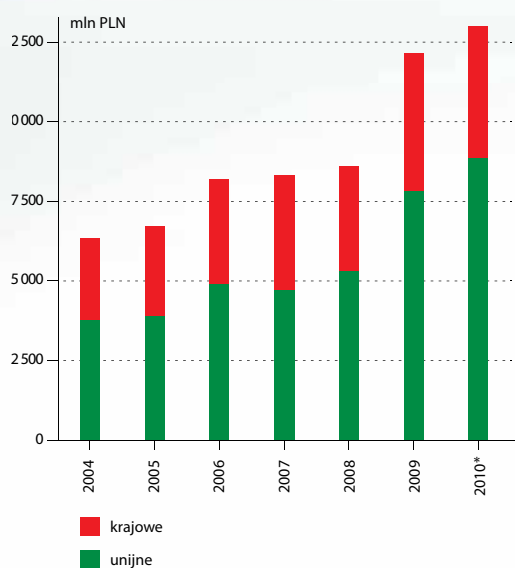
Poziom wypłacanych płatności wzrasta z roku na rok, zgodnie z wynegocjowanym harmonogramem dochodzenia do poziomu płatności stosowanego w krajach UE-15 na dzień 30 kwietnia 2004 r. (zasada *phasing-in*). W związku z czym ich poziom wzrasta corocznie do momentu osiągnięcia wartości 100% (w 2013 r.). Maksymalny poziom wsparcia ze środków krajowych i unijnych w poszczególnych latach przedstawia poniższy wykres. *Rycina 17.*

Należy jednocześnie zwrócić uwagę na fakt, że płatności uzupełniające z budżetu krajowego są corocznie realizowane w maksymalnej dopuszczalnej prawem wspólnotowym wysokości. Również w 2010 r. podejście to było kontynuowane i wsparcie w ramach płatności bezpośrednich wyniosło 100% poziomu wsparcia

Rycina 17. Całkowity poziom wsparcia bezpośredniego w latach 2004-2013

WSPARCIE SEKTORA ROLNICTWA I RYBOŁÓSTWA

Rycina 18. Wysokość wsparcia bezpośredniego w latach 2004 - 2010 w podziale na środki krajowe i unijne.
* Płatności wypłacone przez ARiMR wg. stanu na dzień 01 lipca 2011 r

uzyskiwanego przez rolników w UE-15 (70% z budżetu UE + 30% krajowe płatności uzupełniające). Planowane jest utrzymanie tego podejścia również w latach 2011 – 2013, co oznacza dla polskich rolników również w tym okresie 100% poziomu wsparcia uzyskiwanego przez rolników w UE-15.

Od początku członkostwa w Unii Europejskiej polscy rolnicy otrzymali łącznie ponad **64 mld zł**, zarówno płatności finansowanych z budżetu UE, jak i płatności uzupełniających z budżetu krajowego, w tym **ponad 12,5 mld zł** w roku 2010.

Informacje o wysokości środków przekazanych rolnikom w ramach wsparcia bezpośredniego w latach 2004 – 2010 przedstawia *rycina 18*.

Jednocześnie należy podkreślić, że z uwagi na fakt, iż płatności bezpośrednie w znacznej części pochodzą z budżetu Unii Europejskiej, pierwotnie są one ustalane w euro, czyli w walucie wspólnotowej. Przeliczenie stawki

płatności na PLN odbywa się na podstawie kursów wymiany ogłaszanych w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Terminem operacyjnym dla kursu wymiany jest ostatni kurs ustalony przez Europejski Bank Centralny przed dniem 1 października roku, dla którego pomoc została przyznana. Stawki poszczególnych rodzajów płatności przedstawia *tabela 43*.

Rodzaj płatności	Jednostka	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Jednolita płatność obszarowa (SAPS)	PLN/ha	210,53	225	276,28	301,54	339,31	506,98	562,09
Uzupełniająca płatność podstawowa - sektor I	PLN/ha	292,78	282,35	313,45	294,91	269,32	356,47	327,28
Płatności do chmielu	związana PLN/ha	1013,81	870,02	962,75	452,76	407,60	507,54	-
	niezwiązana PLN/ha	-	-	-	526,01	591,50	861,32	1420,07
Płatność zwierzęca	PLN/ha	-	-	-	438,76	379,55	502,62	439,03
Płatność cukrowa	PLN/t	-	-	33,26	37,15	39,45	53,47	50,42
Płatność do owoców miękkich	PLN/ha	-	-	-	-	1358,68	1691,80	1593,87
Płatność do pomidorów	PLN/t	-	-	-	-	133,65	166,82	157,16
Płatność energetyczna	PLN/ha	-	217,32 ¹⁾	276,28 ¹⁾	169,79 ²⁾	152,85	190,33	-
Specjalna płatność obszarowa	PLN/ha	-	-	-	-	-	-	207,28
Płatność do krów	PLN/szt	-	-	-	-	-	-	346,43
Płatność do owiec	PLN/szt	-	-	-	-	-	-	105,91

Tabela 43. Stawki płatności bezpośrednich realizowanych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w latach 2004 - 2010

¹⁾ W latach 2005 - 2006 płatność energetyczna realizowana była ze środków krajowych (wierzba i róża bezkolcowa)

²⁾ W związku z przekroczeniem powierzchni referencyjnej w 2007 r. zastosowano współczynnik redukcji 0,70

WSPARCIE OBSZARÓW WIEJSKICH

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 (PROW)

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 był ukierunkowany na aspekty społeczne, ekonomiczne i środowiskowe rozwoju obszarów wiejskich i uzupełniał działania podejmowane w ramach polityki spójności oraz Wspólnej Polityki Rolnej realizując cele strategiczne:

1. Poprawa konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej (działania: Renty strukturalne, Wspieranie gospodarstw niskotowarowych oraz Grupy producentów rolnych).
2. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich (działania Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt, Zalesienie gruntów rolnych oraz Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej).

Dodatkowo w ramach PROW zarezerwowano środki (ponad 20% całości budżetu) na: uzupełnienie płatności bezpośrednich, realizację projektów zgłoszonych w ramach programu przedakcesyjnego SAPARD oraz pomoc techniczną.

Całkowity budżet PROW wynosił 3 592,4 mln euro (w tym 2 866 mln euro z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej) i został wykorzystany w 99,98%. *Tabela 44.*

SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004-2006”

Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004 – 2006” był dokumentem określającym zakres i formę wsparcia obszarów wiejskich w Polsce w okresie programowania 2004-2006, realizującego cele Polityki Spójności UE.

Program stanowił jeden z elementów realizacji strategii rozwoju społeczno – gospodarczego, określonej w Narodowym Planie Rozwoju na lata 2004-2006 (NPR).

Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich na lata 2004 – 2006”, finanso-

	Liczba złożonych wniosków	Liczba decyzji przyznających pomoc	Kwota zrealizowanej płatności w mln zł
Renty strukturalne	58341	54014	2083,7
Wspieranie gospodarstw niskotowarowych	172728	157656	1316,6
Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)	2052698	2007334	3708,3
Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych	75500	70600	814,9
Zalesianie gruntów rolnych	10513	9006	384,5
Dostosowanie gospodarstw do standardów UE	72591	71385	2415,2
Grupy producentów rolnych	103	100	24,2
Pomoc techniczna	110	96	108,3
Uzupełnienie płatności obszarowych	4249786	4208344	2866,9
Projekty w ramach rozporządzenia nr 1268/1999	1829	1218	467,7
Ogółem	6694199	6579753	14190,3

Tabela 44. Realizacja Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich wg stanu na 31.12.2008 r.

WSPARCIE SEKTORA ROLNICTWA I RYBOŁÓSTWA

wany był ze środków Unii Europejskiej pochodzących z Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR), w połączeniu z krajowymi środkami publicznymi (budżet państwa, środki samorządowe) i środkami własnymi beneficjentów.

W latach 2004-2006 Polska wieś w ramach tego Programu otrzymała wsparcie w wysokości 1 787 812 868 euro, z czego 1 192 689 238 euro stanowiły środki Unii Europejskiej, a 595 123 630 euro krajowe środki publiczne.

Wnioski na realizację Programu składane były od II półrocza 2004 r. do II kwartału 2007 r. (poza pomocą techniczną oraz działaniami wdrażanymi przez samorządy województw). Od początku uruchomienia Programu wpłynęło 80 710 wniosków o dofinansowanie na kwotę 11,6 mld zł, co stanowi 176,12% limitu finansowego na lata 2004-2006. Podpisano 50 319 umów na kwotę około 6,8 mld zł, co stanowi 99,87% limitu. **Tabela 45.**

Od początku uruchomienia Programu najwięcej środków przekazano na wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych i poprawę przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych. Zrealizowane w ramach wsparcia inwestycji w gospodarstwach zadania w ponad 88% dotyczyły zakupów wyposażenia i sprzętu ruchomego. W zakresie „Poprawy przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych” dokonywano głównie poprawy i kontroli warunków zdrowotnych (26%), poprawy i kontroli jakości (22%) i stosowania nowych technologii (18%).

	Limit środków na lata 2004-2006 w mln zł.	Wnioski złożone		Zawarte umowy		Zrealizowane płatności	
		liczba	kwota w mln zł	liczba	kwota w mln zł	kwota w mln zł	wykorzystano limit %
Inwestycje w gospodarstwach rolnych	2183,3	42582	4573,4	24230	2490,9	2418,5	110,77
Ułatwianie startu młodym rolnikom	709,9	18858	942,9	14151	707,6	707,6	99,67
Szkolenia	75,2	660	309,6	182	78,2	73,5	97,77
Wsparcie doradztwa rolniczego	164,5	56	214,7	33	167,8	161,8	98,30
Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	1962,3	1646	2928,4	1114	1801,6	1702,3	86,75
Przywracanie potencjału produkcji leśnej	51,7	57	82,3	39	52,1	51,6	99,80
Scalanie gruntów ¹	67,2	46	129,3	32	64,5	62,8	93,49
Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego ¹	327,2	3425	687,0	2036	404,6	395,9	121,00
Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa	315,2	7170	524,8	4106	296,8	282,0	89,48
Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi 1/	371,2	308	606,5	255	375,6	373,0	100,49
Rozwój i ulepszenie infrastruktury technicznej w rolnictwie	161,1	4953	261,0	3394	153,8	146,7	91,04
Pilotażowy Program LEADER+	114,3	435	151,8	316	118,6	115,5	101,04
Wpieranie systemu zarządzania i wdrażania Projektu	54,2	220	79,5	180	50,6	44,8	82,65
Rozwój instytucjonalny	34,2	143	131,5	133	55,3	50,7	148,24
Informowanie i promocja Programu	8,8	151	22,2	118	9,4	5,6	63,63
OGÓŁEM:	6600,3 ²	80710	11644,9	50319	6827,4	6592,3	99,87

Tabela 45. Realizacja SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów Wiejskich, 2004-2006”. Źródło: Instytucje Wdrażające.

¹Poszczególne kwoty przedstawiane w ramach działań Scalanie gruntów, Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego oraz Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi, dotyczą jedynie środków wspólnotowych. Kwoty te nie uwzględniają środków współfinansowania krajowego, dlatego też wykorzystanie limitu środków przedstawiono jako procent wykorzystania unijnej części alokacji dla wymienionych działań.

²Limity finansowe obowiązujące od 16 czerwca 2009 r. do 30 czerwca 2009 r. zostały przeliczone wg kursu 4,4910 (kurs EBC z przedostatniego dnia roboczego Komisji Europejskiej miesiąca poprzedzającego miesiąc, dla którego dokonuje się wyliczenia limitu alokacji środków wspólnotowych).

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013)

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

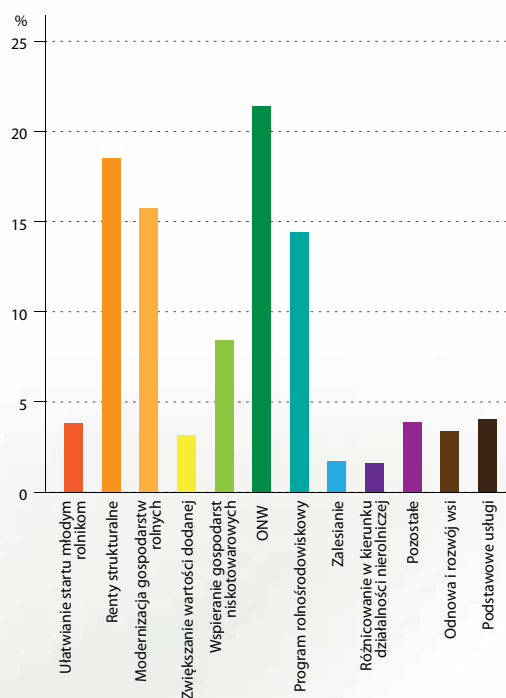
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007-2013) jest dokumentem określającym zakres i formę wsparcia obszarów wiejskich w Polsce w kolejnym okresie programowania, to jest w latach 2007-2013. Duża część przewidzianych w Programie działań jest kontynuacją instrumentów wdrażanych w latach 2004-2006 w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, realizującego w Polsce tzw. działania towarzyszące Wspólnej Polityce Rolnej oraz Sektorowego Programu Operacyjnego „*Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004 – 2006*”, realizującego cele Polityki Spójności UE.

PROW 2007-2013 został przyjęty w dniu 24 lipca 2007 roku na posiedzeniu Komitetu ds. Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisji Europejskiej. Zaś w dniu 7 września 2007 r. decyzją Komisji Wspólnot Europejskich nr CCI2007PL06RPO001 został zatwierdzony do realizacji.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 jest finansowany zarówno z budżetu UE (Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich - EFRROW), jak i z krajowych środków publicznych. Łączna kwota dofinansowania ze środków publicznych w ramach Programu to ok. 17,4 mld euro. Alokacja środków z budżetu UE wynosi ponad 13,2 mld euro. Udział krajowych środków publicznych wyniesie ok. 4 mld euro. Faktycznie do rozdysponowania jest około 14 mld euro, ponieważ blisko 3 mld stanowią zobowiązania z lat 2004-2006 podjęte w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006.

Przeprowadzono nabory wniosków w działaniach ze wszystkich osi, jak również w ramach „Pomocy technicznej”. *Rycina 19, Tabela 46.*

Według danych na dzień **12 sierpnia 2011 roku**, od początku realizacji Programu dokonane zostały płatności na kwotę około

Rycina 19. Płatności ze środków publicznych wypłacone beneficjentom działań wdrażanych w ramach PROW 2007-2013 – stan na dzień 12 sierpnia 2011 r. Źródło: Opracowano w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich MRiRW na podstawie sprawozdań miesięcznych ARiMR.

WSPARCIE SEKTORA ROLNICTWA I RYBOŁÓSTWA

	Liczba złożonych wniosków	Liczba wydanych decyzji (zawartych umów)	Zrealizowane płatności w mln zł.
Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie	346	69	8,58
Ułatwianie startu młodym rolnikom	29 279	16 977	966,70
Renty strukturalne	28 528	19 429	4 692,01
Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów	23 539	17 628	14,43
Modernizacja gospodarstw rolnych	77 911	36 403	3 978,80
Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej	2 614	1 088	803,48
Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa 1/	445	326	118,49
Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych	3 108	1 626	22,08
Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	18 075	14 548	4,55
Działania informacyjne i promocyjne	11	4	0,23
Wspieranie gospodarstw niskotowarowych - zobowiązania z lat 2004-2006	-	-	2 128,56
Grupy producentów rolnych	598	578	188,40
Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (kampania 2007, 2008, 2009, 2010)	3 726 032	2 952 466	5 415,37
Program rolnośrodowiskowy	482 051	357 380	3 642,80
Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne	13 993	8 370	434,62
Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych	276	153	28,92
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	16 704	8 710	410,21
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	15 523	4 745	238,59
Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	2 887	2 148	1 022,76
Odnowa i rozwój wsi	6 615	4 424	847,66
Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju	22 068	7 228	115,68
Wdrażanie projektów współpracy	259	138	0,42
Funkcjonowanie lokalnej grupy działania	1 018	995	127,81
Pomoc Techniczna	1 101	691	120,31
RAZEM	4 472 981	3 456 124	25 331,48

Tabela 46. Obsługa wniosków złożonych w ramach PROW 2007-2013. Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (stan na dzień 12.08.2011 r.)

25,33 mld zł, w tym 19,32 mld zł pochodzi ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), co stanowi **36,23%** alokacji środków EFRROW przeznaczonych na realizację PROW 2007-2013. Najwięcej płatności zrealizowano w ramach działania „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)” (około **21,38%** wszystkich zrealizowanych płatności), „Renty strukturalne” (około **18,52%** wszystkich zrealizowanych płatności), „Modernizacja gospodarstw rolnych” (około **15,71%** wszystkich zrealizowanych płatności) oraz „Program rolnośrodowiskowy” (około **14,38%** wszystkich zrealizowanych płatności).

Ocena PROW 2007-2013

Zgodnie z przepisami unijnymi wszystkie państwa członkowskie UE w roku 2010 zostały zobligowane do przeprowadzenia oceny średniookresowej programów rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007 – 2013.

Celem oceny przeprowadzonej w Polsce było podsumowanie przebiegu wdrażania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) na koniec 2009 r. oraz przedstawienie i ocena wyników realizacji poszczególnych działań jak też programu jako całości.

Badanie składało się z czterech modułów badawczych, a w trakcie jego realizacji wykonawca wykorzystał 15 metod badawczych i analitycznych. Badanie realizowane było przez 39 osobowy zespół badawczy, wspierany przez 31 ekspertów zewnętrznych.

Jednym z elementów badania, na który warto zwrócić uwagę, była ocena spodziewanego oddziaływania społeczno-ekonomicznego PROW 2007-2013. Analizie poddano następujące wskaźniki oddziaływania społeczno-ekonomicznego: wzrost gospodarczy, tworzenie miejsc pracy i wydajność pracy.

Z uwagi na niski stopień wdrożenia Programu na koniec 2009 r., jego dotychczasowe efekty makroekonomiczne wykonawca ocenił jako niewielkie, zwłaszcza przed 2009 r. Pomimo tego, oszacował, że w latach 2007-2009

za sprawą PROW 2007-2013 poziom PKB wzrósł o 0,22%, a liczba osób zatrudnionych o 0,28%. Tym samym, wartości docelowe wpływu Programu na owe wskaźniki zostały już w latach 2007-2009 zrealizowane w stopniu sięgającym 50%.

W kolejnych latach (tj. w okresie 2010-2015) wartości docelowe tych wskaźników, zdaniem wykonawcy oceny, zostaną przekroczone w sposób istotny. Przewidywany wpływ PROW 2007-2013 na wzrost gospodarczy wyniesie 1,5%, na wzrost zatrudnienia zaś ok. 1,7%.

RYBOŁÓSTWO

Polski sektor rybołówstwa korzystał ze wsparcia finansowego w ramach zakończonego 30 czerwca 2009 r. Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006 oraz Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013” (PO RYBY 2007–2013), który został przyjęty przez KE w październiku 2008 r. Agencją płatniczą dla obu programów jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”

Wejście Polski do struktur Unii Europejskiej umożliwiło kontynuację procesu modernizacji branży przetwórstwa rybnego przy pomocy Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”.

W programie tym w ramach działania 3.4.: **„Przetwórstwo i rynek rybny” wydzielono 4 operacje:**

- 3.4.1. Zwiększenie zdolności produkcyjnych (budowa zakładów przetwórczych lub inwestycje w istniejących zakładach przetwórczych).
- 3.4.2. Modernizacja istniejących zakładów przetwórczych bez zwiększenia zdolności produkcyjnych.
- 3.4.3. Budowa obiektów hurtowej sprzedaży produktów rybnych.
- 3.4.4. Modernizacja istniejących obiektów hurtowej sprzedaży produktów rybnych.

Pomoc finansowa na realizację projektów w zakresie przetwórstwa ryb i handlu produktami rybnymi udzielana była wnioskodawcy w wysokości do 40% kosztów kwalifikowalnych projektu. W przypadku projektów, które dotyczyły urządzeń zmniejszających negatywne oddziaływanie na środowisko lub technik mających na celu zmniejszenie negatywnego oddziaływanie na środowisko wsparcie finansowe mogło wynieść nawet do 70% kwalifikowanych kosztów projektu. Przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem rybnym oraz sprzedażą hurtową ryb i produktów rybnych od początku funkcjonowania SPO należały do grupy uczestników rynku rybnego, które najefektywniej wykorzystywały unijne środki. W całym okresie programowania firmy

należące do sektora rybnego z całego kraju złożyły 304 wnioski o dofinansowanie na łączną kwotę 386 mln zł. W wyniku weryfikacji złożonych wniosków podpisano 233 umowy na łączną kwotę dofinansowania 247 mln zł. W rezultacie zrealizowanych projektów ARiMR wypłaciła beneficjentom ponad 234 mln zł. Limit finansowy przeznaczony na to działanie został wykorzystany w 93%. Najwięcej projektów, bo aż 75 na łączną kwotę dofinansowania 97,7 mln zł, zrealizowano w województwie pomorskim, z czego udział własny beneficjentów wyniósł 139,4 mln zł. Na drugim miejscu, pod względem ilości zrealizowanych projektów, znalazło się województwo zachodniopomorskie, gdzie zrealizowano 58 projektów na łączną kwotę 71,9 mln zł przy udziale środków własnych beneficjentów w wysokości 106,9 mln zł. Największy projekt został zrealizowany w województwie zachodniopomorskim. Zrealizował go beneficjent z Koszalina, a sam projekt polegał na zakupie budynku produkcyjnego i dostosowaniu go do uruchomienia przetwórstwa rybnego. Łączny koszt realizacji tego projektu opiewał na kwotę 57 mln zł, z czego kwota dofinansowania wyniosła 22,8 mln zł. Zrealizowane projekty inwestycyjne były bardzo różne, poczynawszy od zakupu środków transportu zewnętrznego i wewnętrznego poprzez zakup całych linii technologicznych: linii produkcji konserw, instalacji do podsuszania i podwędzania ryb, linii do pakowania produktów rybnych, instalacji do zamrażania i rozmrażania ryb, ciągu technologicznego do zagospodarowania odpadów poprodukcyjnych, a także wytwarzania produktów z ryb do bezpośredniego spożycia. W ramach zakupów i montażu wyposażenia dodatkowego, przedsiębiorcy zaopatrywali się m.in. w wagi elektroniczne, myjki wysokociśnieniowe, instalacje armatury wodnej, gazowej, grzewczej. Do istotnych inwestycji należały także działania na rzecz poprawy oddziaływania zakładów na środowisko naturalne. Tego typu projekty były premiowane dodatkowymi środkami – beneficjent otrzymywał zwrot zamiast standardowych 40%, aż 70% kosztów kwalifikowalnych.

Przykłady najczęściej realizowanych inwestycji

Spśród zrealizowanych projektów 136 dotyczyło zakupu maszyn i wyposażenia zakładów przetwórczych w nowoczesny sprzęt produkcyjny (maszyny pakujące, wózki widłowe, maszyny do patroszenia, doposażenie linii produkcyjnych), 57 projektów obejmowało zakup środków transportu (wewnętrznego jak i zewnętrznego), 38 projektów polegało na wykonaniu prac budowlanych (remont budynków, budowa magazynów, zaplecza sanitarnego, budowa chłodni), 25 zrealizowanych projektów przyczyniło się do ochrony środowiska i redukcji negatywnego oddziaływania na środowisko (zmniejszenie zużycia energii i paliw kopalnych, redukcja zużycia CO₂, budowa oczyszczalni ścieków, montaż instalacji solarnych). W efekcie zwiększyły się zdolności produkcyjne w 48 firmach, w 73 zakładach zmodernizowano infrastrukturę bez zwiększania mocy produkcyjnych.

Powstało 5 nowych hurtowni rybnych, a 19 zmodernizowano. Z danych szacunkowych Morskiego Instytutu Rybackiego wynika, że wielkość produk-

cji finalnej w przetwórstwie rybnym wzrosła z 301,9 tys. ton w 2004 r. do 380 tys. ton w 2009 roku. Przy czym wartość produkcji finalnej, która w 2004 r. wynosiła 2,850 mld zł, a w roku 2009 zł osiągnęła 4,374 mld zł. Pod koniec 2009 r. w rejestrze Głównego Inspektoratu Weterynarii (GIW) znajdowało się 248 zakładów przetwórczych uprawnionych do handlu produktami rybnymi na obszarze UE. Dodatkowo zwiększyła się także liczba zakładów dopuszczonych do sprzedaży bezpośredniej na rynki lokalne w kraju. W końcu 2009 r. w rejestrze GIW znajdowało się już 211 podmiotów gospodarczych, dla porównania w 2006 r. było to 56 podmiotów.

Kontynuacja tego trendu modernizacji i unowocześniania łańcucha produkcji i obrotu realizowana jest w ramach działania 2.5 „Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu w zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”.

Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”

Obecnie pomoc dla branży kontynuowana jest w PO „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” w osi priorytetowej 2 jako środek 2.5 „Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu”. W nowej perspektywie finansowej na środek ten przeznaczono 438 mln zł. Co najmniej 50% z tej kwoty przeznaczone zostało dla mikro i małych przedsiębiorstw. Dla tych podmiotów wzrósł też procent dofinansowania do zrealizowanej inwestycji z 40% jak to było w SPO do 60%.

Kontynuacja modernizacji sektora przetwórczego w ramach Programu Operacyjnego odbywa się poprzez realizację następujących celów: wzrost potencjału przemysłu przetwórczego produktów rybnych i obrotu tymi produktami, zmniejszenia negatywnego oddziaływania zakładów przetwórstwa produktów rybnych lub obrotu tymi produktami na środowisko, poprawy jakości i konkurencyjności przetwarzanych i wprowadzanych do obrotu produktów rybnych, utrzymania lub wzrostu poziomu zatrudnienia w przemyśle przetwórczym produktów rybnych i obrotu tymi produktami.

Najczęściej realizowane projekty w ramach tego środka:

- ▶ budowa nowych lub remont starych budynków bezpośrednio związanych z procesami przetwórstwa produktów rybnych lub obrotem tymi produktami,

- ▶ zakup lub wymiana urządzeń bezpośrednio związanych z procesem przetwórstwa lub obrotem tymi produktami,
- ▶ zakup środków transportu zewnętrznego – samochody chłodnie czy wewnętrzny – wózki widłowe,
- ▶ budowa lub remont zaplecza socjalnego dla pracowników.

Przykłady realizowanych projektów inwestycyjnych:

- ▶ wyposażenie wędzarni, wyposażenie linii przetwórczej do sałatek rybnych,
- ▶ rozbudowa powierzchni magazynowej do przechowywania ryb,
- ▶ budowa chłodni składowej,
- ▶ zakup linii technologicznej,
- ▶ wyposażenie w tunel mroźniczy,
- ▶ budowa podoczyszczalni ścieków.

W ramach tego środka wspomagany jest również obrót produktami rybnymi w celu dostarczenia na rynek żywności wysokiej jakości i zapewnienie bezpieczeństwa produktów. W tym celu ARiMR przyznaje pomoc na budowę, modernizację i inwestycje w wyposażenie hurtowni wprowadzających do obrotu produkty rybne.

W ramach środka 2.5 złożono 362 wnioski o dofinansowanie na kwotę 993 mln zł, co stanowi aż 238% limitu przeznaczanego na środek 2.5. W związku z tak ogromnym zainteresowaniem nabór w ramach tego środka został zamknięty. Do końca lipca 2011 r. podpisano 216 umów na kwotę ok. 338 mln zł. W trakcie weryfikacji 141 wniosków na kwotę 589 mln. zł zostało zweryfikowanych negatywnie i wnioski te zostały odrzucone.

Dzięki postępowi technologicznemu w ostatnich latach, wzrastającym oczekiwaniom konsumentów oraz procesowi dostosowywania do norm UE, polskie przetwórstwo rybne staje się nowoczesną i konkurencyjną gałęzią przemysłu spożywczego, a środki płynące z funduszy unijnych są główną siłą sprawczą tego, że modernizacja i unowocześnienie tej gałęzi przemysłu jest możliwa w tak krótkim czasie.

Dyskusja nad kształtem Wspólnej Polityki Rolnej po 2013

W dniu 18 listopada 2010 r. Komisja Europejska przyjęła Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „WPR do 2020 r.: sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi” (dokument KOM(2010)672). Publikacja tego dokumentu rozpoczęła formalny proces międzyinstytucjonalnych konsultacji, dotyczących reformy Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), na podstawie których Komisja przygotowuje stosowne propozycje legislacyjne.

Na podstawie dotychczasowej dyskusji nt. kształtu WPR po 2013 r., prowadzonej na forum UE (Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów, szerokiej debaty publicznej przeprowadzonej przez KE w pierwszej połowie 2010 r.), w ww. dokumencie określono wyzwania stojące przed reformą w zakresie: bezpieczeństwa żywnościowego, środowiska naturalnego i zmian klimatu, oraz w zakresie równowagi terytorialnej. Odpowiedzią na tak sformułowane wyzwania mają być stosowne cele oraz właściwe instrumenty zreformowanej WPR.

Komunikat zarysowuje także możliwe warianty zmian WPR. We wszystkich rozważanych wariantach zakłada się rewizję obecnych instrumentów WPR. Jednocześnie Komisja jasno stwierdza, że WPR ma pozostać silną, opartą na dwóch filarach, polityką wspólnotową, która sprosta wyzwaniom stojącym przed unijnym rolnictwem i obszarami wiejskimi oraz przyczyni się do realizacji Strategii Europa 2020 w zakresie inteligentnego wzrostu, zrównoważonego rozwoju i włączenia społecznego.

Odpowiedzią Polski na powyższy Komunikat jest Stanowisko Rządu RP przyjęte przez Komitet ds. Europejskich w dniu 4 lutego 2011 r. W Stanowisku tym postuluje się przede wszystkim: utrzymanie co najmniej obecnego budżetu wspólnotowego WPR, uproszczenie tej polityki, zmianę kryteriów alokacji środków na płatności bezpośrednie pomiędzy państwami członkowskimi (odejście od obecnych kryteriów, powiązanych z historyczną produkcją), możliwość kontynuacji systemu jednolitej płatności obszarowej (SAPS) oraz utrzymanie dotychczasowych zasad alokacji w odniesieniu do II filara WPR.

Komunikat Komisji dyskutowany był przede wszystkim na posiedzeniach Rady UE ds. Rolnictwa i Rybołówstwa w dniach 29-30 listopada 2010 r., 13-14 grudnia 2010 r., 24 stycznia 2011 r. oraz 17 marca 2011 r., kiedy odbyła się ostateczna dyskusja nad projektem Konkluzji Rady w tym zakre-

się, przygotowanym przez prezydencję węgierską. Zdecydowana większość państw członkowskich poparła ten dokument, choć nie udało się osiągnąć w tej sprawie jedności. Tym samym przyjęty dokument uzyskał status Konkluzji prezydencji. Na wniosek Polski wprowadzony został w nim zapis o stopniowym odchodzeniu od kryteriów historycznych w podziale płatności bezpośrednich. W Konkluzjach znalazły się również inne zapisy, spójne ze Stanowiskiem Rządu RP do Komunikatu Komisji, m.in. w zakresie uproszczenia WPR, przedłużenia funkcjonowania systemu SAPS po roku 2014 czy poprawy funkcjonowania łańcucha dostaw żywności. Trzeba podkreślić, że Konkluzje postulują utrzymanie silnej WPR – z budżetem adekwatnym do celów tej polityki i stanowią znaczący krok w dyskusji nt. systemu płatności bezpośrednich po 2013 r., w której Polska konsekwentnie domaga się wyznaczenia przyszłych alokacji finansowych na podstawie kryteriów obiektywnych, odzwierciedlających aktualne cele WPR.

W dniu 25 maja 2011 r. Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi Parlamentu Europejskiego (PE) przyjęła w głosowaniu Projekt rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie WPR do 2020 r.: sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi, który jest reakcją na Komunikat KE WPR do 2020 r. W dniu 23 czerwca br. projekt rezolucji został przyjęty na sesji plenarnej PE. W rezolucji postuluje się kontynuację silnej i zrównoważonej WPR oraz utrzymanie co najmniej obecnego poziomu budżetu, utrzymanie 2-filarowej struktury tej polityki oraz konieczność uproszczenia WPR. Rezolucja w wielu obszarach jest zbieżna ze Stanowiskiem Rządu RP do Komunikatu Komisji.

Przejawem aktywności Polski na forum UE w zakresie kształtu WPR po 2013 r. jest nie tylko prezentowanie polskiego stanowiska na posiedzeniach Rady UE ds. Rolnictwa i Rybołówstwa oraz liczne kontakty dwustronne Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Marka Sawickiego, z państwami członkowskimi, ale także udział Ministra w wielu konferencjach międzynarodowych poświęconych temu zagadnieniu i organizowanie takich konferencji w Polsce.

W dniu 16 czerwca 2011 r. w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja wysokiego szczebla: „Płatności bezpośrednie w ramach WPR 2020”, zorganizowana przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Na zaproszenie Ministra Rolnictwa w konferencji udział wzięli przedstawiciele administracji rządowych państw członkowskich UE, Parlamentu Europejskiego oraz Komisji Europejskiej. Zaproszeni zostali również reprezentanci Parlamentu RP, przedstawiciele środowisk naukowych, związków i organizacji rolniczych zrzeszonych w COPA-COGECA, a także administracji państwowej, współpracującej z MRiRW w zakresie WPR. Celem dyskusji było porównanie i przybliżenie stanowisk państw członkowskich wobec przyszłego kształtu płatności bezpośrednich w ramach WPR po 2013 r.

Dyskusja potwierdziła różnorodność stanowisk państw członkowskich, które przedstawiały rozmaite podejścia i argumenty w zakresie wyznaczenia obiektywnych kryteriów podziału płatności bezpośrednich. Wskazywano na wykorzystanie powierzchni użytków rolnych, jako wyłącznego lub

przynajmniej podstawowego kryterium podziału tych płatności. Konferencja umożliwiła lepsze poznanie i przybliżenie stanowisk zarówno państw członkowskich, jak również pozostałych stron procesu decyzyjnego - Komisji Europejskiej, która będzie autorem propozycji legislacyjnych, oraz Parlamentu Europejskiego, który od czasu wejścia w życie Traktatu z Lizbony współdecyduje, wraz z Radą UE, o przyjęciu rozwiązań prawnych w zakresie Wspólnej Polityki Rolnej.

W dniu 1 lipca 2011 r., na okres sześciu miesięcy, Polska objęła Przewodnictwo w Unii Europejskiej. W Programie polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej określone zostały trzy strategiczne priorytety: Integracja europejska, jako źródło wzrostu, Bezpieczna Europa - żywność, energia, obronność oraz Europa korzystająca na otwartości. Kwestie rolnictwa i obszarów wiejskich, w związku z kluczową rolą, jaką odgrywają w zapewnieniu obywatelom europejskim bezpieczeństwa żywnościowego, ujęte zostały w ramach priorytetu Bezpieczna Europa - żywność, energia, obronność. Jedną z najistotniejszych dla Polski kwestii będzie reforma Wspólnej Polityki Rolnej. Na październik br. przewidziano publikację przez Komisję pakietu propozycji legislacyjnych w zakresie m.in. systemu płatności bezpośrednich, rozwoju obszarów wiejskich oraz regulacji rynków. Zadaniem Polski jest rozpoczęcie dyskusji nad przedstawionymi propozycjami Komisji i stworzenie podstaw do wypracowania wspólnego stanowiska przez państwa członkowskie oraz prowadzenia skutecznych negocjacji pomiędzy Radą i Parlamentem Europejskim przez kolejne państwa trio, czyli Danię i Cypr. Zreformowana WPR powinna wejść w życie z dniem 1 stycznia 2014 roku.

Kluczową sprawą dla polskiej prezydencji jest określenie podstaw dla osiągnięcia porozumienia w sprawie nowego systemu płatności bezpośrednich, który oparty byłby na obiektywnych, a nie jak dotychczas, na historycznych kryteriach. Równie istotna jest praca nad porozumieniem dotyczącym silnego II filara. Kolejnymi ważnymi kwestiami, na które zwróci uwagę polska prezydencja, będzie rozwój odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich, przyszłość rynku mleka i przetworów mlecznych, prace nad pakietem legislacyjnym dotyczącym polityki jakości produktów rolnych oraz uproszczenie WPR.

50 lat Wspólnej Polityki Rolnej

W dniu 12 października 2011 roku Komisja Europejska opublikowała projekty aktów legislacyjnych dla Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) na lata 2014-2020, które zmodyfikują dotychczasowe zasady unijnego wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich. Propozycje Komisji są efektem wielomiesięcznych konsultacji na forum UE, a o ich ostatecznym kształcie, zgodnie z postanowieniami Traktatu Lizbońskiego, wspólnie zadecydują: Rada oraz Parlament Europejski. Polska po raz pierwszy będzie uczestniczyć w tak całościowych i przekrojowych zmianach tej ważnej unijnej polityki, która w 2012 roku będzie liczyć już pięćdziesiąt lat.

Zgodnie z założeniami Komisji przyszła Wspólna Polityka Rolna powinna „sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi”. Spoglądając retrospektywnie na WPR wiele wskazuje na to, iż w swoich założeniach polityka ta niewiele straciła na aktualności – ewolucji natomiast uległy instrumenty, którymi się posługuje.

Początki Wspólnej Polityki Rolnej

WPR powstała na mocy Traktatu Rzymskiego (1957r.), który włączył rolnictwo do tzw. wspólnego rynku sześciu państw Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej ustanowionej przez Belgię, Francję, Holandię, Luksemburg, Włochy i RFN (EWG w 1993 roku stała się Wspólnotą Europejską, a później Unią Europejską). Kraje te, poprzez tworzenie wspólnych instytucji ekonomicznych, politycznych i prawnych oczekiwały równomiernego rozwoju gospodarczego, spójności ekonomicznej oraz wzrostu stopy życiowej swoich obywateli. Przesłanką tych dążeń była konieczność zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa i wzrostu, fundamentem zaś stało się m.in. rolnictwo i Wspólna Polityka Rolna, która oficjalnie zaczęła funkcjonować od 1962 roku (po odpowiednim okresie przejściowym zgodnie z art. 40 Traktatu Rzymskiego).

W Europie zniszczonej działaniami wojennymi panowała powszechna zgoda na traktowanie rolnictwa jako szczególnego działu gospodarki. Zapisane w art. 39 Traktatu cele WPR zakładały zwiększenie produktywności, zapewnienie bezpieczeństwa dostaw żywności po przystępnych dla konsumentów cenach, stabilizowanie rynków oraz zagwarantowanie godziwego poziomu życia rolniczej społeczności. Realizacja tych celów oparta została o trzy nadrzędne zasady: ujednoczenie rynku, preferencję wspólnotową i solidarność finansową. Jednocześnie w Traktacie zaznaczono, że WPR powinna uwzględniać specyficzną strukturę społeczną rolnictwa, regionalne różnice strukturalne i naturalne oraz związki rolnictwa z całą gospodarką.

Dawna WPR

Kraje EWG wprowadziły wysokie ceny administracyjne oraz ochronę celną. W ten sposób zapewniono rolnikom wsparcie dochodów i zachęcono ich do zwiększania produkcji – z czasem Wspólnota osiągnęła samowystarczalność żywnościową. Dość szybko jednak pojawił się problem z nadprodukcją, a konsumenci zaczęli krytykować wysoki poziom cen na rynku wewnętrznym. Nadwyżki żywności „usuwano” z rynku poprzez zakupy interwencyjne, magazynowanie i eksport produktów rolno-żywnościowych. Pociągnęło to za sobą wzrost wydatków na subsydia eksportowe (wyrównywały one eksporterom różnice między cenami na rynku wewnętrznym, a niższymi cenami na rynku światowym). Rosły koszty budżetowe, co z kolei wywołało niezadowolenie podatników. Co więcej, dotowanie eksportu spotkało się też z ostrą krytyką na forum międzynarodowym dotyczącą zakłócania konkurencji na globalnym rynku. Wspólna Polityka Rolna wymagała reformy.

Trudna ścieżka reform

Odpowiedzią Wspólnoty (rozszerzonej już o kolejne kraje: Wielką Brytanię, Irlandię i Danię) na sytuację kryzysową i rosnącą krytykę publiczną było stopniowe ograniczanie nadwyżek produkcyjnych (wprowadzenie kwot mlecznych-1983 r., zamrożenie wspieranych cen rolnych-1984 r., dobrowolne odłogowanie). Tak ukierunkowane zmiany w WPR miały doprowadzić również do redukcji kosztów budżetowych. Trudności sprawiały jednak utrzymujące się dysproporcje w poziomie dochodów, które w latach 80-tych u rolników były o połowę niższe, niż dochody uzyskiwane w pozarolniczych sektorach gospodarki.

Aby umożliwić ówczesnej Wspólnocie przystąpienie w 1994 roku do „Porozumienia w Sprawie Rolnictwa” Rundy Urugwajskiej GATT, w ramach reformy przeprowadzonej przez komisarza McSharry’ego w połowie lat 90-tych zredukowano istotnie (w latach 1995-1999) wysokość cen wsparcia rekompensując je płatnościami (ang. compensatory payments) uzależnionymi głównie od wysokości produkcji bydła i zbóż, jednak w ramach limitów odpowiadających historycznej produkcji.

W ramach kolejnej reformy, tzw. Agendy 2000 położono też nacisk na rolnictwo przyjazne dla środowiska i wprowadzono programy strukturalne dla sektora rolnego i rozwoju wsi, które dały początek polityce rozwoju obszarów wiejskich.

Reorientacja i nowe priorytety

Wspólna Polityka Rolna w obecnym kształcie jest wynikiem całościowych reform (Agendy 2000 z 1999 roku i późniejszego jej przeglądu z 2003 roku - „reformy z Luksemburga”), które odwołują się do koncepcji tzw. europejskie-

go modelu rolnictwa (Traktat z Amsterdamu). Położono nacisk na wzrost konkurencyjności europejskiego rolnictwa. Redukowane w dalszym ciągu wsparcie cenowe zastąpiono tym razem płatnościami bezpośrednimi oddzielonymi (ang. decoupled) od produkcji rolnej - w formie jednolitej w regionie stawki powierzchniowej lub w formie kwoty odpowiadającej wsparciu uzyskiwanemu w gospodarstwie w okresie historycznym. Nowe państwa członkowskie miały możliwość zastosowania jednolitej płatności obszarowej SAPS (ang. Single Area Payment Scheme). Wypłacenie tych płatności oddzielonych od produkcji uzależniono jednocześnie od respektowania przez rolnika szeregu wspólnotowych wymogów oraz tzw. dobrej kultury rolnej w ramach tzw. zasady wzajemnej zgodności (ang. cross-compliance). Utworzono „drugi filar” WPR wspierający rozwój obszarów wiejskich i wielofunkcyjność działalności rolniczej.

Współczesna WPR

Wspólna Polityka Rolna, która funkcjonuje w Polsce już osiem lat, znacznie się różni od polityki, jaką pamiętają państwa członkowskie o dłuższym stażu we Wspólnocie. Zmieniły się uwarunkowania zewnętrzne, pojawiły się nowe wyzwania środowiskowe, ekonomiczne i społeczne. Współczesna WPR ma kluczowe znaczenie już nie tylko w zapewnieniu obywatelom UE bezpieczeństwa żywnościowego. Służy ona budowie zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich sprzyjając stabilnemu i harmonijnemu rozwojowi Europy i poszczególnych państw członkowskich, szczególnie w kontekście klimatu, energii oraz budowy spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej. WPR dba o dobra publiczne, i jednocześnie sprzyja wzrostowi gospodarczemu. Zapewnia ona silną pozycję konkurencyjną UE na globalnym rynku, spełniając przy tym oczekiwania milionów konsumentów i respektując warunki konkurencji w handlu międzynarodowym.

Prace nad kształtem WPR na lata 2014-2020

W ciągu 50 lat funkcjonowania Wspólna Polityka Rolna ewoluowała, by stać się polityką żywo reagującą na uwarunkowania i wychodzącą na przeciw potrzebom i oczekiwaniom społeczeństwa UE. Rozszerzenie zakresu celów WPR o nowe wspólnotowe wyzwania, przy zachowaniu większości dotychczas realizowanych zadań wymaga innowacyjnych rozwiązań, szczególnie w warunkach ograniczonych środków finansowych.

Polska, obejmując w lipcu 2011 roku po raz pierwszy Przewodnictwo w Radzie UE, podjęła prace nad przedłożonymi przez Komisję w dniu 12 października br. projektami legislacyjnymi dotyczącymi Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2014-2020 w niełatwych okolicznościach. Formalne negocjacje rozpoczęły się w warunkach silnych oddziaływań zewnętrznych o charakterze globalnym (naciski na liberalizację handlu, presja na ożywienie wzrostu

gospodarczego, konieczność zwiększenia globalnego bezpieczeństwa żywnościowego, zachowanie równowagi środowiskowej) i trudności wewnętrznych związanych z recesją gospodarczą i problemami finansowymi. Polskiej prezydencji zależało, aby prace te przebiegały w atmosferze odpowiedzialnej i pogłębionej refleksji, sprzyjającej osiągnięciu kompromisu.

Podczas Polskiej Prezydencji...

...aktywność MRiRW skupiona była przede wszystkim na sprawnym uruchomieniu prac nad pakietem WPR2020 na wszystkich poziomach Rady. Propozycje Komisji zawierają nowe instrumenty, które odbiegają od tych, które obecnie funkcjonują w UE, co wymaga debaty na poziomie politycznym oraz dokładnych analiz w zakresie możliwości ich implementacji, jak i oceny skutków ekonomicznych i społecznych na poziomie eksperckim. Służy temu przeprowadzona przez polską Prezydencję (na grupach roboczych Rady) pierwsza analiza techniczna projektów rozporządzeń. Z kolei na szczepku ministrów odbyły się debaty na temat płatności bezpośrednich oraz rozwoju obszarów wiejskich. Co ważne, Polska Prezydencja zainicjowała również cykl otwartych europejskich debat z udziałem przedstawicieli Parlamentu Europejskiego oraz organizacjami rolniczymi, pozarządowymi i środowiskiem naukowym, intensyfikując współpracę między Radą i PE już od początku trwania procesu decyzyjnego w zakresie reformy WPR - obie instytucje muszą dojść do porozumienia i przyjąć ostateczne wersje aktów legislacyjnych.

W najbliższym czasie

W roku 2012 intensywne prace nad projektami legislacyjnymi KE będą kontynuowane. Rok ten może okazać się przełomowy dla przyszłości Wspólnej Polityki Rolnej, jeśli zapadną ostateczne decyzje w sprawie budżetu UE oraz kształtu WPR na lata 2014-2020. Tak jak dotychczas, Polska będzie brała aktywny udział w negocjacjach, dążąc do tego aby WPR po 2013 r. była wciąż polityką w pełni wspólnotową, sprawiedliwą i uproszczoną. WPR nadal powinna zapewniać rozwój europejskiego rolnictwa i obszarów wiejskich, integrując UE oraz poprawiając jej konkurencyjność międzynarodową - przy zachowaniu zasad zrównoważonego wzrostu. Zreformowana WPR ma wejść w życie w 2014 roku.

Instytucje rolnicze

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Agencja Restrukturyzacji
i Modernizacji Rolnictwa

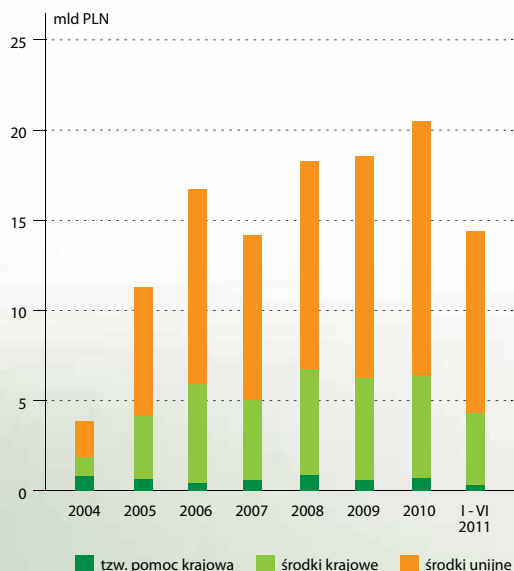
Działa od 17 lat, a już wyrosła na największą i najsprawniejszą agencję płatniczą w Unii Europejskiej, która wypłaciła rolnikom, rybakom, przetwórcom żywności i innym beneficjentom ponad 130 miliardów złotych do końca czerwca 2011 r i kwota ta rośnie z upływem każdego dnia roboczego o co najmniej 115 milionów złotych.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa została utworzona na podstawie ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. (Dz. U. nr 12 poz. 22 z 1994 r.) w celu wspierania rozwoju i modernizacji rolnictwa oraz obszarów wiejskich. W pierwszym okresie funkcjonowania ARiMR udzielała głównie ze środków krajowych wsparcia w postaci dopłat do oprocentowania kredytów inwestycyjnych oraz obrotowych. Po wejściu Polski do struktur UE zakres działalności Agencji uległ istotnemu rozszerzeniu, obejmując obsługę

instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i Funduszy Strukturalnych. Także znacząco wzrasta pomoc dla sektora rolnego i rybackiego, bo jeśli przez pierwsze dziesięć lat działalności Agencja wypłaciła beneficjentom łącznie 18,4 mld zł, to takie kwoty w ostatnich latach są wypłacane w ciągu jednego roku. *Rycina 20.*

Od 2007 r.- wraz z rozpoczęciem w UE nowej perspektywy finansowej - Agencja odpowiada za dwa najważniejsze programy realizujące cele wspólnotowej polityki rozwoju obszarów wiejskich oraz polityki rybołówstwa w Polsce, tj. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”. Pełni funkcje:

- ▶ agencji płatniczej dla instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej (PROW, płatności bezpośrednie);

Rycina 20. Roczne wypłaty środków przez ARiMR w latach 2004-2011 w mld zł (wg stanu na 30.06.2011 r.)

- ▶ podmiotu wdrażającego Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013;
- ▶ instytucji pośredniczącej dla Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”
- ▶ instytucji obsługującej instrumenty pomocy krajowej.

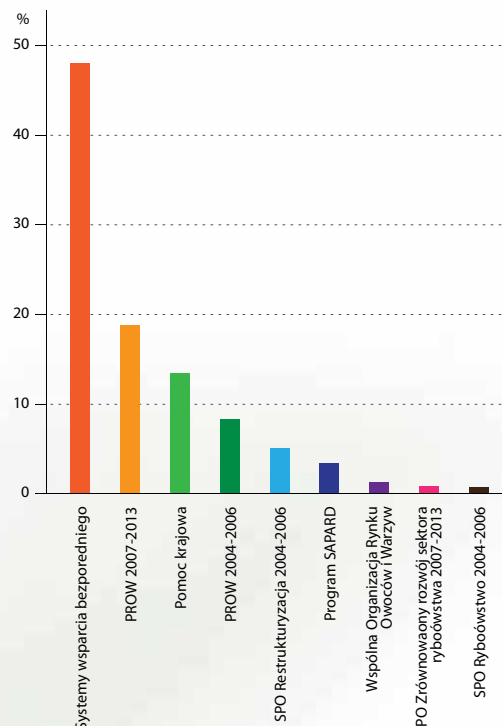
Agencja od początku działalności na realizację programów pomocy dla rolnictwa i obszarów wiejskich do 30 czerwca br wypłaciła beneficjentom 130,7 mld zł, w tym:

Systemy wsparcia bezpośredniego	62,80 mld zł
PROW 2007-2013	24,59 mld zł
Pomoc krajowa	17,57 mld zł
PROW 2004-2006	10,88 mld zł
SPO Restrukturyzacja 2004-2006	6,56 mld zł
Program SAPARD	4,51 mld zł
Wspólna Organizacja Rynku Owoców i Warzyw	1,69 mld zł
PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa 2007-2013	1,08 mld zł
SPO Rybołówstwo 2004-2006	1,00 mld zł
Wspólna Polityka Rybacka	0,001 mld zł

Rycina 21.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wspiera rozwój polskiego rolnictwa, gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich, a także przeznaczają duże kwoty na restrukturyzację i unowocześnianie sektora rybackiego. ARiMR obsługuje najliczniejsze grono beneficjentów w całej Unii Europejskiej. Posiada w swojej elektronicznej bazie ewidencję ponad 33 milionów działek, do większości których rokrocznie nalicza i wypłaca dopłaty obszarowe. A czyni to wyjątkowo sprawnie. W ostatnich latach ponad 95 procent wnioskodawców – a jest ich najwięcej w UE - otrzymywało wypłaty dopłat bezpośrednich do końca marca (tj. trzy miesiące przed obowiązkowym terminem) i pod tym względem nasz kraj należy do europejskich liderów.

Najsprawniej również spośród wszystkich państw Wspólnoty ARiMR wdraża Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. A jest to najważniejsze źródło wspierania finansowego inwestycji, poprawiających tak istotne sprawy, jak min. konkurencyjność gospodarstw i zakładów

Rycina 21. Struktura procentowa wypłaconych środków od początku działalności ARiMR do końca czerwca b.r.

przetwórczych, powstawanie nowych miejsc pracy na terenach wiejskich, rozwój ekologicznych i zgodnych z ochroną środowiska metod gospodarowania, ale także rozwijanie szeroko rozumianej infrastruktury wiejskiej np. budowa dróg, wodociągów, kanalizacji, rozbudowa bazy turystycznej czy modernizacja obiektów kultury.

Wdrażany od trzech lat Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nabrzeży obszarów rybackich 2007-2013” cieszy się także dużym zainteresowaniem armatorów statków, rybaków, samorządów, placówek naukowych oraz firm, które zajmują się przetwórstwem i obrotem rybami. Na realizację tego Programu przewidziano ok. 1 miliarda euro, a na działania realizowane przez ARiMR przypada 616 mln euro.

Bardzo skutecznie funkcjonuje także stworzony przez Agencję system wsparcia rolników z budżetu krajowego. W ramach takiej pomocy ARiMR spłaca za rolników znaczną część oprocentowania zaciąganych przez nich kredytów. Dzięki temu dziesiątki tysięcy rolników skorzystało w ciągu roku z takiego wsparcia, a łączna kwota udzielonych im kredytów inwestycyjnych wyniosła 2,4 mld zł. Ważnym elementem pomocy oferowanej przez ARiMR są także dopłaty do oprocentowania tzw. kredytów klęskowych, czyli przeznaczonych na wznowienie produkcji w gospodarstwach zniszczonych w wyniku działania klęsk żywiołowych. Wysokość oprocentowania takiego kredytu płacona przez rolnika wynosi jedynie 0,1%, w przypadku, gdy jego gospodarstwo posiadało stosowne ubezpieczenie. Resztę należnego bankowi oprocentowania zapłaci za rolnika ARiMR. Suma takich kredytów osiągnęła w ubiegłym roku kwotę blisko 500 mln zł. Obecnie Agencja obsługuje blisko 300 tysięcy takich kredytów. Z budżetu krajowego wspierane są również przez ARiMR koszty utylizacji padłych zwierząt gospodarskich takich jak: bydło, owce, kozy, świnie i konie.

Więcej szczegółów o wszystkich formach pomocy - zarówno z programów unijnych jak i środków krajowych - można znaleźć na stronie internetowej ARiMR: www.arimr.gov.pl. Zapraszamy także do Oddziałów Regionalnych i Biur Powiatowych, gdzie eksperci udzielą informacji o możliwościach wsparcia oferowanego przez ARiMR. Zachęcamy też do korzystania z bezpłatnej infolinii: 0 800 380 084 – czynnej 7 dni od godz. 7-21-tej.

Agencja Rynku Rolnego

**Agencja
Rynku
Rolnego**

Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, Agencja Rynku Rolnego funkcjonuje zgodnie z prawodawstwem unijnym i krajowym, jako akredytowana agencja płatnicza administrująca mechanizmami wspólnej polityki rolnej (WPR). Źródłem finansowania działań ARR jest budżet unijny i krajowy, a także fundusze promocji produktów rolno-spożywczych. Działania ARR przyczyniają się do stabilizacji sytuacji na rynku rolno-żywnościowym oraz

do wzrostu konkurencyjności produktów rolno-spożywczych i skierowane są do producentów rolnych, przetwórców, eksporterów, a także w coraz szerszym wymiarze, do konsumentów. W 2010 r. w strukturze wydatków Agencji 59% stanowiły wypłaty dla producentów rolnych, na wsparcie konsumentów ARR przeznaczyła 21% ogółu środków finansowych, a do przedsiębiorców działających w sferze przetwórstwa rolno-spożywczego i handlu zagranicznego jego produktami trafiło 20% środków finansowych.

ARR obejmuje działalnością ponad 50 mechanizmów wsparcia skierowanych do uczestników rynków rolnych. Wśród ww. mechanizmów wsparcia 18 z nich nie wiąże się bezpośrednio z wypłatami środków dla beneficjentów. Agencja rozwija i doskonali działania wspierające spożycie dobrej polskiej żywności, które są skierowane bezpośrednio do konsumentów. ARR zarządza także programami („Szkłanka mleka” i „Owoce w szkole”), mającymi na celu kształtowanie właściwych postaw żywieniowych wśród dzieci i młodzieży. Agencja kontynuuje działania promujące polskie produkty rolno-spożywcze – regionalne, tradycyjne, ekologiczne oraz objęte systemami jakości. Dzięki wsparciu ARR, grupy i organizacje branżowe mogą prowadzić skuteczne kampanie promocyjne i informacyjne nie tylko na terenie UE, a także w krajach trzecich.

W ramach ustawowych kompetencji Agencja Rynku Rolnego:

- ▶ wypłaca środki finansowe uczestnikom poszczególnych mechanizmów WPR i krajowych,
- ▶ wydaje indywidualne rozstrzygnięcia skierowane do beneficjentów tych mechanizmów,
- ▶ prowadzi działalność kontrolną w zakresie potwierdzenia uprawnień do wypłaconych środków finansowych,
- ▶ przekazuje KE informacje dotyczące realizowanych mechanizmów WPR,
- ▶ informuje uczestników mechanizmów o decyzjach podjętych na szczeblu Wspólnoty w odniesieniu do realizowanych przez ARR mechanizmów WPR (m.in. poprzez prowadzone działania informacyjne i wydawnicze),
- ▶ gromadzi, analizuje, przetwarza i udostępnia informacje dotyczące rynków produktów rolnych i żywnościowych w Polsce oraz zagranicą, a także przygotowuje prognozy sytuacji na tych rynkach.

Wsparcie udzielone przez ARR na rzecz beneficjentów od akcesji Polski do UE do końca I półrocza 2011 r. wyniosło ponad 10,9 mld zł (w tym 1,6 mld zł stanowiła wartość gotowych artykułów spożywczych przekazanych na pomoc żywnościową, a 0,1 mld zł wydatki z funduszy promocji produktów rolno-spożywczych).

W 2010 r. wsparcie udzielone przez ARR wyniosło ponad 1,6 mld zł (z czego na realizację mechanizmów finansowanych z budżetu krajowego Agencja wypłaciła 0,7 mld zł, w ramach prefinansowania z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) – 0,5 mld zł, a około 0,4 mld zł stanowiła wartość gotowych artykułów spożywczych przekazanych dla najuboższej ludności UE).

Wsparcie finansowe kierowane do beneficjentów to wymierny, ale nie jedyny efekt realizowanych przez ARR zadań. Wypłacie środków finansowych towarzyszy szerokie spektrum działań o charakterze administracyj-

nym, związanych m.in. z kwotowaniem produkcji mleka, prowadzeniem kontroli technicznych, przyznawaniem autoryzacji dla magazynów i zakładów przetwórczych, wydawaniem decyzji i pozwoleń, a także monitorowaniem i kontrolą procesu produkcji oraz przetwórstwa rolno-spożywczego.

Podmioty uczestniczące w mechanizmach administrowanych przez ARR zobowiązane są do zarejestrowania się w Centralnym Rejestrze Przedsiębiorców prowadzonym przez Agencję. Od akcesji Polski do UE do końca czerwca 2011 r. zarejestrowano 579 tys. beneficjentów. Liczba rozstrzygnięć administracyjnych i umów sporządzonych w Centrali i OT ARR w 2010 r. wyniosła ponad 392 tys. wobec 362 tys. w 2009 r.

Działania ARR w 2010 r. w podziale na grupy obejmowały:

1. Interwencyjny zakup produktów rolnych oraz ich przetworów – z tytułu zakupów, przechowywania i transportu zbóż w 2010 r. wydatkowano 170,7 mln zł. Agencja kontynuowała zakupy interwencyjne jęczmienia i pszenicy ze zbiorów w 2009 r., przejmując w sezonie gospodarczym 2009/2010 na zapasy 366 tys. ton zbóż, w tym 99,8% stanowił jęczmień. Zapasy interwencyjne zbóż zgromadzone w sezonie gospodarczym 2008/2009 rozdysponowano w 2010 r. w ramach realizacji mechanizmu „Dostarczanie nadwyżek żywności najuboższej ludności Unii Europejskiej”. W okresie luty-czerwiec 2010 r. z magazynów interwencyjnych zlokalizowanych na terenie Polski wydano na ten cel 79,2 tys. ton jęczmienia i 1,4 tys. ton pszenicy.

W 2010 r., w związku z wysokim poziomem cen rynkowych w porównaniu do cen interwencyjnych odtłuszczonego mleka w proszku (OMP) i masła, unijni przedsiębiorcy w okresie prowadzenia interwencji nie byli zainteresowani sprzedażą tych produktów na zapasy interwencyjne UE. ARR z tytułu przechowywania ww. produktów mlecznych, zakupionych w 2009 r., wydatkowała 4,8 mln zł. Od maja do końca września 2010 r. ARR przekazała z magazynów interwencyjnych część zakupionego w 2009 r. OMP (tj. blisko 18 tys. ton) i 1,9 tys. ton masła w ramach pomocy żywnościowej. W zamian za odebrane zapasy przedsiębiorcy byli zobowiązani dostarczyć gotowe artykuły spożywcze do organizacji charytatywnych. Ponadto przeprowadzono kontrole spełniania warunków autoryzacji magazynów i zakładów produkcyjnych.

2. Wspieranie konsumpcji – z każdym rokiem zwiększa się aktywność ARR skierowana na działania prospołeczne, mające na celu m.in. wzrost spożycia wybranych produktów rolno-spożywczych oraz kształtowanie poprawnego modelu konsumpcji wśród dzieci i młodzieży.

Program „Szlak mleka” – podstawowym założeniem programu jest promowanie zasad zdrowego odżywiania oraz wzrost spożycia mleka i jego przetworów wśród dzieci oraz młodzieży szkolnej. Agencja w 2010 r. zrealizowała dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w szkołach podstawowych (finansowane z budżetu krajowego) w kwocie 102,9 mln zł oraz dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych (finansowane z budżetu unijnego) w wysokości 46 mln zł. Ponadto dofinansowanie programu z Funduszu Promocji Mleka (administrowanego przez Agencję) wyniosło 4,6 mln zł. Dzieci i uczniowie spożyli w 2010 r. w ramach programu 62 tys. ton mleka i jego przetworów.

Systematycznie rośnie wśród uczniów zainteresowanie programem „Szlanka mleka”. W roku szkolnym 2009/2010 z programu „Szlanka mleka” skorzystało ponad 2,4 mln dzieci i uczniów, tj. o blisko 31 tys. więcej niż w poprzednim roku szkolnym oraz 3,8 razy więcej niż w roku szkolnym 2004/2005 (pierwszy rok realizacji programu). Uczęszczali oni do ponad 14,6 tys. placówek oświatowych, których było o 3% więcej niż w roku szkolnym 2008/2009 oraz blisko 3,4 razy więcej niż w roku szkolnym 2004/2005.

Program „Owoce w szkole” – celem programu uruchomionego od roku szkolnego 2009/2010 jest kształtowanie nawyków żywieniowych dzieci poprzez zwiększenie udziału owoców i warzyw w ich codziennej diecie, a także propagowanie zdrowego odżywiania poprzez działania edukacyjne realizowane w szkołach podstawowych. W ramach programu uczniowie klas I-III szkół podstawowych mogą bezpłatnie spożywać dostarczane owoce (jabłka, gruszki, truskawki) oraz warzywa (marchew, paprykę słodką, rzodkiewki), a także soki owocowe, warzywne lub owocowo-warzywne. Z każdym semestrem rośnie liczba dzieci i szkół podstawowych uczestniczących w programie „Owoce w szkole”. W II semestrze roku szkolnego 2010/2011 umowy z 99 zatwierdzonymi dostawcami podpisało 8,6 tys. szkół podstawowych (o blisko 6% więcej niż w I semestrze ww. roku szkolnego), a 5 szkół samodzielnie pozyskiwało i udostępniało owoce oraz warzywa. Liczba dzieci spożywających owoce i warzywa w programie w II semestrze roku szkolnego 2010/2011 wynosiła 792 tys. Stanowiły one blisko 68% grupy docelowej uczniów objętych programem. Na realizację programu „Owoce w szkole” w 2010 r. Agencja wypłaciła 31,9 mln zł, z tego 23,9 mln zł pochodziło ze środków UE, a blisko 8 mln zł z budżetu państwa.

Dostarczanie nadwyżek żywności najuboższej ludności Unii Europejskiej – poprzez organizacje charytatywne, takie jak: Federacja Polskich Banków Żywności, Caritas Polska, Polski Czerwony Krzyż czy Polski Komitet Pomocy Społecznej, ARR co roku realizuje mechanizm dostarczania żywności osobom najbardziej potrzebującym. W ramach realizacji programu Agencja przejęła w 2010 r. towary (zboża, OMP, masło i cukier) pochodzące z zapasów interwencyjnych UE. Przedsiębiorcy biorący udział w działaniach Agencji w 2010 r. dostarczyli 38,5 mln litrów mleka UHT i 93 tys. ton gotowych artykułów spożywczych do 4 mln osób potrzebujących. Zrealizowano 10 tys. dostaw żywności do 149 magazynów zlokalizowanych na terenie całej Polski, skąd żywność była dystrybuowana do osób najuboższych za pośrednictwem 7,7 tys. lokalnych organizacji charytatywnych. ARR w ramach pomocy najuboższym w 2010 r. poniosła wydatki (zaliczki wypłacone przedsiębiorcom na zakup artykułów spożywczych na rynku, koszty transportu gotowych artykułów spożywczych do magazynów organizacji charytatywnych oraz koszty administracyjne organizacji charytatywnych) na poziomie 77,5 mln zł. W 2010 r. Agencja w ramach pomocy żywnościowej przekazała osobom najuboższym gotowe artykuły spożywcze o wartości 390 mln zł.

W ramach realizacji programów pomocy najuboższej ludności UE, w latach 2004-2010 osoby potrzebujące otrzymały 600 tys. ton gotowych artykułów spożywczych.

3. Programy/mechanizmy wsparcia producentów

Dopłaty do materiału siewnego – ARR od 2007 r. prowadzi działania mające na celu zwiększenie ilości stosowanego materiału siewnego wysokiej jakości w gospodarstwach rolnych poprzez rekompensowanie rolnikom części kosztów zakupu materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany. Agencja udziela wsparcia finansowego w ramach pomocy *de minimis* w rolnictwie, tj. pomocy, której wysokość nie powoduje zaburzeń funkcjonowania Jednolitego Rynku Europejskiego. W 2010 r. 56 tys. producentów rolnych uzyskało z ARR dopłaty do materiału siewnego. Wydatki na wsparcie finansowe do zakupu wysokojakościowego materiału siewnego wyniosły 77,1 mln zł w ramach pomocy *de minimis* w rolnictwie (o 28% więcej niż wsparcie udzielone w poprzednim roku). Wsparcie finansowe ARR wpływa na wzrost zainteresowania rolników stosowaniem w uprawach kwalifikowanego materiału siewnego. W porównaniu do liczby złożonych w Agencji wniosków w 2009 r., ich liczba w 2010 r. wzrosła o 31%.

W związku z wystąpieniem w 2010 r. powodzi na znacznej części terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, Rada Ministrów podjęła uchwałę nr 87/2010 z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawie ustanowienia programu pomocy dla rodzin rolniczych, w których gospodarstwach rolnych lub działach specjalnych produkcji rolnej powstały szkody spowodowane przez powódź, obsunięcie się ziemi lub huragan.

Rolnicy, którzy w okresie od 15 lipca 2010 r. do 1 czerwca 2011 r. zakupili i zużyli do siewu lub sadzenia materiał siewny kategorii elitarny lub kwalifikowany i złożyli w ARR wnioski o przyznanie płatności, mają możliwość otrzymania z Agencji w 2011 r. pomocy finansowej. Dopłaty te nie mają charakteru pomocy *de minimis* w rolnictwie.

Szczególne środki wspierania rynku mleczarskiego – w ramach przyznanych Polsce szczególnych środków wspierania rynku mleczarskiego Agencja, przed wyznaczonym terminem 30 czerwca 2010 r., wypłaciła 83 mln zł dla ponad 91,6 tys. krajowych producentów mleka, którzy w wyniku kryzysu finansowo-gospodarczego ponieśli znaczące straty.

Wsparcie rynku produktów pszczelich – w 2010 r. w ramach Krajowego Programu Wsparcia Pszczelarstwa ARR wypłaciła podmiotom uprawnionym, tj. związkom, stowarzyszeniom, zrzeszeniom i spółdzielniom pszczelarskim 16,4 mln zł. Najwięcej środków wydatkowano na zakup pszczół oraz leków przeciwko warrozie (91% ogółu wypłaconych środków). Dofinansowywano również przeprowadzanie szkoleń, wykonywanie analiz miodu, zakup sprzętu laboratoryjnego, a także najem lawet do przewozu uli.

Restrukturyzacja przemysłu cukrowniczego - pomoc restrukturyzacyjna była finansowana z Tymczasowego Funduszu Restrukturyzacji utworzonego ze składek restrukturyzacyjnych wpłacanych przez producentów cukru i izoglukozy prowadzących produkcję na terenie UE. Producenci cukru i izoglukozy wpłacili należne składki restrukturyzacyjne, które od akcesji wyniosły 2,5 mld zł i zostały przekazane przez ARR do budżetu państwa. System restrukturyzacji przewidywał pomoc restrukturyzacyjną dla producentów cukru, którzy zobligowani byli do przekazania części otrzymanej pomocy

dla plantatorów buraków cukrowych, a także dla podmiotów świadczących usługi na rzecz plantatorów za pomocą wyspecjalizowanych maszyn rolniczych. ARR w czerwcu 2009 r. dokonała wypłaty pomocy restrukturyzacyjnej na rzecz producentów cukru, w wysokości 1,29 mld zł. Producenci cukru przekazali należną część pomocy na rzecz 26,6 tys. plantatorów (477 mln zł) i 94 usługodawców.

Dywersyfikacja przemysłu cukrowniczego – w 2010 r. w ramach realizacji zadań wynikających z Krajowego Programu Restrukturyzacji (KPR) Agencja wypłaciła ogółem 30,6 mln zł, w tym na działania polegające na dofinansowaniu zakupu maszyn i urządzeń w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” (30,4 mln zł) oraz na wsparcie inwestycji związanych z przetwórstwem produktów rolnych na cele energetyczne (0,2 mln zł). Termin zakończenia inwestycji objętych KPR upływa 30 września 2011 r., a środki finansowe w ramach pomocy na rzecz dywersyfikacji mogą być wypłacane do 30 września 2012 r.

4. Wspieranie eksportu – w ramach administrowania obrotem towarowym z zagranicą w 2010 r. ARR wydała łącznie 3,8 tys. pozwoleń na wywóz i przywóz produktów rolno-spożywczych, w tym najwięcej na rynkach wołowiny i cielęciny (1,9 tys.), drobiu i jaj (0,7 tys.) oraz zbóż (0,3 tys.). Eksporterom towarów do krajów trzecich wypłacono refundacje wywozowe na łączną kwotę 44,9 mln zł do 58,8 tys. ton produktów rolno-spożywczych. Najwięcej środków finansowych wypłacono do wywozu mięsa czerwonego – 25,8 mln zł, mleka i przetworów mlecznych – 12,6 mln zł oraz w zakresie produktów przetworzonych non-aneks I – 2,9 mln zł. Najważniejszymi rynkami zbytu w wywozie produktów rolno-spożywczych objętych refundacjami były kraje WNP, (głównie Rosja i Ukraina). Polscy eksporterzy lokowali również swoje produkty m.in. na rynkach krajów Ameryki Północnej, Afryki i Azji.

5. Płatności dla producentów surowca tytoniowego i plantatorów ziemniaków skrobiowych – zgodnie z przyjętym przez Polskę systemem krajowych uzupełniających płatności bezpośrednich ARR realizowała w 2010 r. płatności związane i niezwiązane z produkcją w sektorze skrobi ziemniaczanej oraz tytoniu. Producenci rolni otrzymali z tego tytułu największe wsparcie od akcesji, wynoszące w 2010 r. – 507,5 mln zł, z tego producenci surowca tytoniowego 471,3 mln zł, a plantatorzy ziemniaków skrobiowych 36,2 mln zł. Było to o ponad 43% więcej niż w poprzednim roku.

6. Dopłaty do produkcji i przetwórstwa – ARR w 2010 r. udzieliła producentom skrobi 9,1 mln zł dopłat do 99 tys. ton wyprodukowanej skrobi ziemniaczanej w ramach kwotowania jej produkcji, 0,5 mln zł dopłat do produkcji 3,6 tys. ton suszu paszowego oraz 0,4 mln zł dopłat do przetwórstwa blisko 1 tys. ton włókna lnianego i konopnego.

7. Systemy limitowania produkcji – działania Agencji w zakresie przyznawania producentom praw do produkcji w ramach limitów oraz monitorowania ich wykorzystania realizowane są na rynkach mleka i skrobi ziemniaczanej. Kwoty produkcyjne na rynku cukru przydziela MRiRW. Producenci skrobi ziemniaczanej, których udział w systemie kwotowania jest dobrowolny, otrzymują wsparcie w postaci dopłat do produkcji.

ARR zarządza systemem kwotowania produkcji mleka, w którego ramach obecnie obsługuje 186 tys. dostawców hurtowych i bezpośrednich i prowadzi szereg działań dotyczących m.in.: rejestracji wniosków i wydawania decyzji o przyznaniu lub cofnięciu kwot indywidualnych mleka, monitoringu wielkości skupu przez dostawców w danym roku kwotowym oraz stopnia wykorzystania limitów produkcyjnych, obsługi transferów i konwersji kwot indywidualnych, monitoringu liczby dostawców hurtowych i bezpośrednich, kontroli ilości mleka wprowadzonego do obrotu w danym roku kwotowym, monitoringu zawartości tłuszczu w skupionym mleku, rejestracji podmiotów skupujących mleko oraz podziału krajowej rezerwy krajowej ilości referencyjnej. W ramach powyższego ARR w 2010 r. wydała około 150 tys. decyzji administracyjnych.

Wykorzystanie kwoty krajowej w roku kwotowym 2009/2010 wyniosło 95%, w tym wykorzystanie krajowej kwoty dostaw ukształtowało się na poziomie 95,6%, zaś krajowej kwoty sprzedaży bezpośredniej – 58,3%.

8. Działania administracyjne w ramach monitoringu i kontroli produkcji, przetwórstwa oraz wymiany towarowej z zagranicą

Oprócz wypłaty beneficjentom mechanizmów WPR i krajowych środków finansowych oraz działań związanych z limitowaniem (kwotowaniem) wielkości produkcji niektórych artykułów rolno-spożywczych, do zadań Agencji należy prowadzenie działań niezwiązanych bezpośrednio z wypłatami, niezbędnych dla poprawnego funkcjonowania mechanizmów oraz działań monitorujących, wymaganych przez przepisy unijne w odniesieniu do niektórych rynków. Należą do nich:

- ▶ administrowanie rozdysponowywaniem owoców i warzyw nieprzeznaczonych do sprzedaży,
- ▶ administrowanie mechanizmami wymiany towarowej z zagranicą,
- ▶ administrowanie potencjałem produkcyjnym winorośli i wina w Polsce,
- ▶ wystawianie certyfikatów jakości masła i OMP przeznaczonych do wykorzystania w ramach mechanizmów WPR w innych państwach członkowskich UE,
- ▶ monitorowanie produkcji cukru i izoglukozy,
- ▶ monitorowanie i kontrolowanie wykorzystania pozakwotowego cukru i pozakwotowej izoglukozy w ramach dostaw do regionów peryferyjnych Wspólnoty oraz wywozu poza UE,
- ▶ monitorowanie i kontrolowanie wykorzystania cukru przemysłowego,
- ▶ monitorowanie i kontrolowanie rafinacji cukru surowego trzcinowego,
- ▶ sprawowanie nadzoru nad przetwarzaniem roślin energetycznych, które były objęte płatnościami do ich uprawy, na końcowe produkty energetyczne, tj. biopaliwa ciekłe, energię elektryczną lub ciepło,
- ▶ monitorowanie rynku biokomponentów i biopaliw ciekłych wytwarzanych przez rolników na własny użytek, w tym prowadzenie rejestru wytwórców i rejestru rolników oraz przeprowadzanie kontroli podmiotów wpisanych do ww. rejestrów,
- ▶ monitorowanie działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania biogazu rolniczego lub wytwarzania energii elektrycznej z biogazu rolniczego,

- ▶ wydawanie zezwoleń na wykorzystanie kazeiny i kazeinianów do produkcji serów.

Kolejnymi działaniami, którymi administruje Agencja są: w ramach handlu zagranicznego na rynku cukru - wywóz cukru pozakwotowego (od października 2009 r.) i przywóz cukru do rafinacji (od czerwca 2010 r.) oraz monitorowanie produkcji biogazu rolniczego. W grudniu 2010 r. przedsiębiorstwa energetyczne wykonujące działalność gospodarczą w zakresie wytwarzania biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego mogły wystąpić do ARR z wnioskiem o wpis do rejestru. Na koniec I półrocza 2011 r. w rejestrze ujętych zostało 11 biogazowni rolniczych, należących do 6 przedsiębiorstw energetycznych.

9. Działania promocyjne i informacyjne

Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych – mechanizm ten administrowany przez ARR stwarza szanse na pozyskanie środków finansowych, pozwalających przedsiębiorcom skuteczniej konkurować na rynku światowym. Wdrażane branżowe programy promocyjno-informacyjne mają także na celu utrwalanie w świadomości konsumentów zalet polskich produktów. Promocja produktów rolnych w ramach unijnego mechanizmu możliwa jest na rynku wewnętrznym UE, a także na rynkach pozaunijnych. W ramach prowadzonych działań w 2010 r. Agencja uczestniczyła w realizacji zarówno kontynuowanych, jak i rozpoczętych branżowych kampanii promocyjno-informacyjnych, tj.: „Stół pełen smaków”, „Stawiam na mleko i produkty mleczne”, „Europejski stół - tradycja, nowoczesność, jakość”, „5 x dziennie warzywa i owoce” oraz „Ekologia”. Agencja w 2010 r. na realizację ww. programów wydatkowała 17,4 mln zł.

Od 2011 r. ARR realizuje działania w ramach „Kampanii informacyjnej na temat mięsa wieprzowego (świeżego, schłodzonego lub mrożonego) produkowanego zgodnie z krajowym systemem jakości Pork Quality System (PQS)”. Ponadto w czerwcu 2011 r. Komisja Europejska zaakceptowała dla Polski kolejne trzy programy promocyjno-informacyjne: „Pokochaj olej rzepakowy”, „Nowa jakość w drobiarstwie” i „5 porcji warzyw, owoców lub soku” o łącznym budżecie 9,5 mln euro.

Obsługa funduszy promocji produktów rolno-spożywczych – na podstawie ustawy o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych, od 1 lipca 2009 r. Agencja administruje 9 odrębnymi funduszami promocji produktów rolno-spożywczych, tj.: mleka, mięsa wieprzowego, mięsa wołowego, mięsa końskiego, mięsa owczego, mięsa drobiowego, ziarna zbóż i przetworów zbożowych, owoców i warzyw oraz ryb. Działania prowadzone w ramach funduszy mają na celu stymulowanie wzrostu spożycia i promocję produktów rolno-spożywczych zarówno na rynkach krajowych, jak i zagranicznych. Poszczególne fundusze promocji zasilane są z wpłat kwartalnych od około 8 tys. podmiotów wytwarzających, skupujących i przetwarzających produkty rolne. W 2010 r. uruchomiono 150 projektów promocyjnych i informacyjnych, finansowanych lub współfinansowanych ze środków funduszy promocji, wydatkując na ten cel 22 mln zł.

Działania promocyjne i informacyjne w ramach PROW 2007-2013 – Agencja uczestniczy w zadaniach delegowanych w ramach działań promocyjnych i informacyjnych w zakresie PROW 2007-2013, pełniąc funkcję podmiotu wdrażającego. ARR przyjmuje i rozpatruje wnioski dotyczące działań promujących produkty wytwarzane w ramach systemów żywności wysokiej jakości, takich jak: „Wspólnotowy system certyfikacji produktów regionalnych i tradycyjnych” (obejmujący „System Chronionych Nazw Pochodzenia” i „Chronionych Oznaczeń Geograficznych” oraz „System Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności”), „Rolnictwo ekologiczne”, „Integrowana Produkcja” oraz „Jakość i Tradycja”, Beneficjenci mogą ubiegać się w ramach ww. działań o zwrot nawet do 70% kosztów poniesionych na realizację kampanii promocyjnych.

Inne zagadnienia funkcjonowania ARR

Działające w ramach struktury organizacyjnej Agencji służby kontroli technicznych zlokalizowane na terenie całej Polski, pozwalają zapewnić odpowiedni poziom weryfikacji uprawnień beneficjentów do otrzymania środków finansowych. Służby te dokonują czynności sprawdzających i weryfikacyjnych w siedzibie beneficjenta bądź w miejscach, gdzie odbywa się proces produkcji lub przetwórstwa. Od akcesji Polski do UE do końca czerwca 2011 r. kontrolerzy ARR przeprowadzili blisko 147 tys. kontroli, w tym 17,4 tys. w 2010 r.

ARR prowadziła działania informacyjne umożliwiające szeroki dostęp do informacji o mechanizmach administrowanych przez ARR i warunkach uczestnictwa w tych mechanizmach oraz o sytuacji na rynku rolno-żywnościowym. Działania te służą jak najlepszemu przygotowaniu beneficjentów do wykorzystania środków unijnych i krajowych. Ponadto Agencja gromadzi, przetwarza oraz udostępnia dane rynkowe dotyczące produktów rolnych i żywnościowych, m.in. za pośrednictwem wydawnictw (broszur i Biuletynu Informacyjnego ARR), a także raportów rynkowych oraz opracowań analityczno-prognostycznych prezentujących sytuację podaży-popytu na rynku rolnym.

Agencja Rynku Rolnego jest aktywnym i zauważalnym partnerem w ramach międzynarodowych projektów i przedsięwzięć o charakterze współpracy międzyinstytucjonalnej. Realizuje programy pomocy dla krajów trzecich (m.in. dostarczanie wiedzy eksperckiej dla instytucji sektora rolnego Chorwacji, Serbii, Mołdowy i Ukrainy) oraz podejmuje szereg działań mających na celu wsparcie polskich przedsiębiorców branży rolno-spożywczej w ich działalności związanej z zagraniczną wymianą handlową. Pozyskiwane przez Agencję informacje na temat możliwości rozwoju współpracy handlowej i inwestycyjnej z podmiotami z innych państw, w tym na temat preferencyjnych warunków eksportu, są na bieżąco przekazywane polskim przedsiębiorcom za pośrednictwem serwisu internetowego ARR www.arr.gov.pl (zakładka „Informacje dotyczące wsparcia wymiany handlowej z zagranicą”) oraz dystrybuowane do związków, zrzeszeń i stowarzyszeń producentów i przetwórców za pośrednictwem poczty elektronicznej (eksporter@arr.gov.pl).

Istotną rolę w działalności informacyjnej Agencji pełni Telefoniczny Punkt Informacyjny (tel. 22-661-72-72).

Jednocześnie, aby zapewnić najwyższy poziom realizacji zadań, Agencja Rynku Rolnego wdrożyła i certyfikowała System Zarządzania Jakością w oparciu o normę PN-EN ISO 9001. W 2010 r. w Agencji przeprowadzono audyt nadzoru Systemu Zarządzania Jakością, w wyniku którego rozszerzono certyfikację ARR na wszystkie biura w Centrali oraz Oddziały Terenowe. Pod koniec 2010 r. Agencja dokonała także certyfikacji Systemu Przeciwdziałania Zagrożeniom Korupcyjnym (SPZK) i w grudniu 2010 r. otrzymała certyfikat potwierdzający jego wdrożenie, przyznany przez Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A. W rezultacie uzyskania obydwu certyfikatów, w ARR dokonano integracji obydwu systemów w jeden System Zarządzania. System stosowany w ARR usprawnia współpracę na każdym szczeblu organizacyjnym, sprzyja redukcji obciążeń administracyjnych nakładanych na beneficjentów oraz podniesieniu jakości wykonywanych zadań.

W 2010 r. w ARR przeprowadzone zostały działania kontrolne m.in. przez: Komisję Europejską, Europejski Trybunał Obrachunkowy, Najwyższą Izbę Kontroli, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Kontrole krajowe i audyty unijne potwierdziły rzetelną, sprawną, terminową i prawidłową realizację zadań powierzonych Agencji oraz stosowanie wysokich standardów obsługi beneficjentów

Agencja Nieruchomości Rolnych

Agencja Nieruchomości Rolnych od 20 lat jest instytucją reprezentującą Skarb Państwa w stosunku do mienia państwowego w rolnictwie. Do połowy lipca 2003 r. działała pod nazwą Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, którą powołano w październiku 1991 r. Nieruchomości przejęte przez Agencję, głównie po zlikwidowanych państwowych gospodarstwach rolnych oraz z Państwowego Funduszu Ziemi, tworzą Zasób Własności Rolnej Skarbu Państwa (ZWRSP).

Agencja działa na zasadach samofinansowania, czyli nie otrzymuje dotacji budżetowych na swoje utrzymanie i funkcjonowanie. Koszty przejmowania do Zasobu nieruchomości Skarbu Państwa, ich restrukturyzacji, przygotowania do rozdysponowania (np. prac geodezyjnych, zakładania ksiąg wieczystych, ogłoszeń o przetargach), zabezpieczenia obiektów zabytkowych, utrzymywania majątku nieprodukcyjnego (np. dużej części mieszkań) itp., a także swego utrzymania Agencja w całości pokrywa z przychodów uzyskiwanych z działalności statutowej. Co więcej, począwszy od 2005 r., Agencja odprowadza do budżetu państwa kwotę wynikającą z różnicy między wpływami uzyskanymi z gospodarowania mieniem Zasobu w danym roku obrotowym a środkami wydatkowanymi na realizację ustawowych zadań. Od 2005 r. do końca czerwca 2011 r. wpłaty Agencji z tego tytułu

do budżetu państwa wyniosły ponad 6 mld zł. Ponadto ANR zobowiązana została do przeznaczania przychodów ze sprzedaży nieruchomości zasobu na Fundusz Rekompensacyjny, z którego realizowane są rekompensaty dla Zabuzan z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej. Od 2006 r. do końca pierwszego półrocza 2011 r. ANR wpłaciła na Fundusz Rekompensacyjny ponad 2,7 mld zł. Łącznie, od 2005 r. do końca czerwca 2011 r., wpłaty do budżetu państwa i na Fundusz Rekompensacyjny wyniosły 8,7 mld zł.

Wykonując zapisy ustawowe i wynikające z innych przepisów, Agencja realizuje zadania w zakresie:

1. tworzenia oraz poprawy struktury obszarowej gospodarstw rodzinnych;
2. tworzenia warunków sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu potencjału produkcyjnego Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa;
3. restrukturyzacji oraz prywatyzacji mienia Skarbu Państwa użytkowanego na cele rolnicze;
4. obrotu nieruchomościami i innymi składnikami majątku Skarbu Państwa użytkowymi na cele rolne;
5. administrowania zasobami majątkowymi Skarbu Państwa przeznaczonymi na cele rolne;
6. zabezpieczenia majątku Skarbu Państwa;
7. inicjowania prac urzędzeniowo-rolnych na gruntach Skarbu Państwa oraz popierania organizowania na gruntach Skarbu Państwa prywatnych gospodarstw rolnych.

Agencja przejęła do Zasobu 4,7 mln ha gruntów. Poza gruntami do Zasobu przejęty został także (głównie z ppgr) inny majątek o wartości księgowej 8,6 mld zł oraz zobowiązania byłych ppgr w stosunku do około 30 tys. podmiotów, w łącznej kwocie blisko 2 mld zł. Zobowiązania te zostały w całości uregulowane z wpływów z prywatyzacji. Z danych na koniec czerwca 2011 r. wynika, że w Zasobie WRSP pozostawało około 2,043 mln ha gruntów.

W rzeczowej strukturze przejętego przez Agencję majątku trwałego wymienić trzeba: 336,2 tys. mieszkań wraz z towarzyszącą infrastrukturą (kotłownie, hydrofornie, oczyszczalnie ścieków itp.), obiekty przemysłu rolno-przetwórczego, handlowe i usługowe, w tym m.in.: 858 gorzelnii, winiarni i browarów, 269 masarni i rzeźni, 898 suszarni zbóż i zielonek, 717 mieszalni pasz, 31 młynów i kaszarni, 75 chłodni, a także 415 sklepów, 147 hoteli, zajazdów, restauracji i barów, 672 obiekty o charakterze socjalnym, kulturalnym i sportowym.

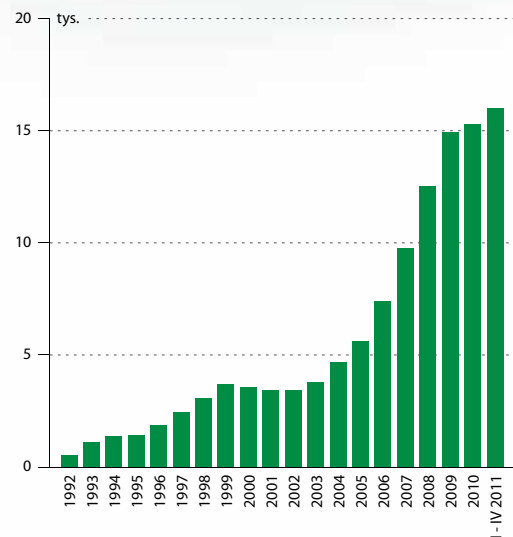
Podstawowymi kierunkami rozdysponowywania nieruchomości Skarbu Państwa przejętych do Zasobu WRSP są sprzedaż i dzierżawa. Realizowane są one głównie w formie przetargów nieograniczonych lub ograniczonych. Łącznie od początku działalności do końca czerwca 2011 r. przeprowadzono ponad milion przetargów na sprzedaż gruntów. W tym okresie Agencja sprzedała ponad 2 mln ha, głównie w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, pomorskim, dolnośląskim i lubuskim, co wynika z rozkładu terytorialnego nieruchomości Zasobu WRSP.

Należy zauważyć, że w transakcjach sprzedaży gruntów rolnych organizowanych przez Agencję, po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r., nastąpił szybki wzrost cen (por. Rys. 1). Największy odnotowano w roku 2007 (o 33% w relacji r/r). Jednak od 3 lat dynamika wzrostu cen gruntów rolnych Zasobu spada, a w ostatnim roku w porównaniu do poprzedniego nastąpił wzrost jedynie o 1,3%. **Rycina 22.**

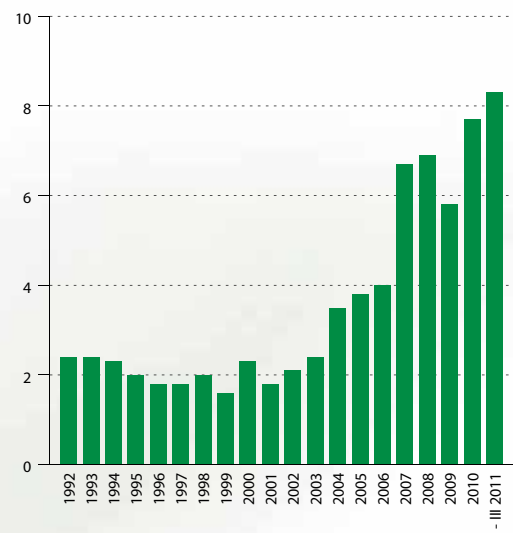
Niezależnie od sprzedaży, Agencja do końca 2010 r. trwale rozdysponowała ponad 563 tys. ha, w tym m.in. przekazała: 152,16 tys. ha – Lasom Państwowym, 52,08 tys. ha – jednostkom samorządu terytorialnego, ok. 84,65 tys. ha – kościelnym osobom prawnym różnych wyznań, 172,34 tys. ha – regionalnym zarządom gospodarki wodnej (grunty pod jeziorami o wodach płynących), blisko 23,77 tys. ha – aportami do spółek. Innym uprawnionym podmiotom oraz w pozostałych formach (przekształcenie prawa użytkowania wieczystego w prawo własności, scalanie i wymiana gruntów, zniesienie współwłasności itp.) rozdysponowano łącznie 78,39 tys. ha.

Inną formą rozdysponowania nieruchomości Zasobu jest dzierżawa. W dzierżawie jest obecnie 1,550 mln ha, czyli 75% powierzchni Zasobu. Najwięcej wydzierżawionej powierzchni znajduje się na terenie działania oddziałów terenowych ANR we: Wrocławiu, Szczecinie, Poznaniu i Olsztynie. Jednak w procesie rozdysponowania gruntów znaczenie dzierżawy systematycznie maleje. Potwierdza to fakt, że w całym ubiegłym roku wydzierżawiono jedynie 17 tys. ha, a w pierwszym półroczu tego roku tylko 5 939 ha.

W większości umów dzierżawy czynsz wyrażony jest w decytonach (dt) pszenicy za hektar. W pierwszym kwartale 2011 r. osiągnął on wysokość 8,3 dt/ha dla nowo zawieranych umów. W 2010 r. średni czynsz dzierżawny wyniósł 7,7 dt pszenicy za 1 ha i był na poziomie wyraźnie wyższym niż w roku 2009, gdy wynosił on 5,8 dt za 1 ha oraz niewiele wyższym niż w latach 2007 i 2008 odpowiednio – 6,7 dt/ha i 6,9 dt/ha. Dla porównania: czynsz uzyskiwany z takich samych umów w roku 2006 wyniósł 4,0 dt/ha,

Rycina 22. Ceny gruntów ANR za 1 ha w PLN.
Źródło: dane ANR

Rycina 23. Średni czynsz dzierżawy od gruntów rolnych dla umów zawieranych przez ANR w latach 1992 - I-III 2011 w dt pszenicy za 1 ha. Źródło: dane ANR

a w latach 2005 i 2004 – odpowiednio 3,8 dt/ha i 3,5 dt/ha. Natomiast średni czynsz dzierżawny dla wszystkich trwających umów pozostaje na niskim poziomie i wynosi ok. 2,9 dt/ha (por. Rys. 2). *Rycina 23.*

Agencja Nieruchomości Rolnych oprócz gruntów rolnych w swojej ofercie posiada ok. 100 tys. ha gruntów o charakterze nierolnym (terenów inwestycyjnych i obiektów zabytkowych), w tym ok. 69 tys. ha zlokalizowanych w granicach administracyjnych miast. Są to działki przeznaczone pod zabudowę przemysłową, handlowo-usługową, mieszkaniową oraz sportowo-rekreacyjną. Charakteryzują się one atrakcyjną lokalizacją, uregulowanym stanem prawnym oraz jasnymi procedurami nabywania. W 2010 r. Agencja sprzedała ponad 1,6 tys. ha takich gruntów, za łączną kwotę 287 mln zł.

ANR sprawuje nadzór nad działalnością 49 spółek hodowli roślin i zwierząt o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej. Spółki te prowadzą hodowlę twórczą i zachowawczą oraz gromadzą najcenniejszy materiał genetyczny roślin i zwierząt decydujący o postępie biologicznym. Spółki te odgrywają wiodącą rolę w hodowli roślin, mają bowiem 50,8% udziałów wśród odmian roślin rolniczych i 60,5% wśród odmian roślin warzywnych pochodzących z krajowej hodowli, wpisanych do Rejestru Odmian. Natomiast spółki hodowli zwierząt prowadzą głównie hodowlę bydła, a w mniejszym stopniu trzody chlewnej i owiec. Stadniny Koni i Stada Ogierów poza główną działalnością, jaką jest hodowla koni, zajmują się również hodowlą bydła i produkcją mleka. Dzięki temu zachowują bezpieczeństwo ekonomiczne i mają środki finansowe na prowadzenie hodowli. Spółki ANR dysponują zasobem genetycznym w postaci rodzimych ras zwierząt dostosowanych do miejscowych warunków glebowych i klimatycznych.

Agencja, jak już wcześniej wspomniano, jest instytucją zadaniową. Jej głównym zadaniem jest prywatyzacja majątku państwowego w rolnictwie, a do czasu zakończenia tego procesu racjonalne gospodarowanie powierzonym mieniem. Mimo że Agencja trwale już rozdysponowała ponad 50 proc. powierzchni nieruchomości Skarbu Państwa przejętych do Zasobu, to nadal jest ważnym narzędziem wspierania polityki rolnej, np.: w kształtowaniu ustroju rolnego, i realizowania ważnych celów publicznych. Należy przy tym zwrócić uwagę, że wobec zmniejszania się dostępnej powierzchni Zasobu główny akcent przesunął się z „udostępniania gruntów” pod rozmaite cele na „wspomaganie finansowe” realizacji tych celów. To z kolei wymusza intensyfikację sprzedaży gruntów Zasobu.

W ostatnich 2 latach wszelkie działania ANR były podporządkowane przyspieszeniu procesu prywatyzacji majątku Zasobu. W latach 2009–2010 w ANR przeprowadzono wiele uregulowań wewnętrznych zapewniających zwiększenie efektywności i przejrzystości działania oraz przyspieszenie realizacji zadań Agencji. Dokonano m.in. istotnych zmian w odniesieniu do zasad dzierżawy nieruchomości Zasobu, które sprzyjać mają intensyfikacji sprzedaży.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) jest instytucją ubezpieczenia społecznego realizującą, odrębny od powszechnego, system ubezpieczenia społecznego dla rolników na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291, z późn. zm.). Prezes KRUS jest centralnym organem administracji rządowej podległym ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi. Zadania KRUS obejmują:

- ▶ obsługę rolników i osoby współpracujące z nimi w prowadzeniu działalności rolniczej (małżonka i domowników) w sprawach dotyczących obejmowania ubezpieczeniem i opłacania składek na to ubezpieczenie,
- ▶ przyznawanie i wypłatę świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia,
- ▶ orzecznictwo lekarskie dla ustalenia prawa ubezpieczonych do świadczeń uzależnionych od całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym lub oceny stanu zdrowia,
- ▶ prowadzenie działalności prewencyjnej na rzecz zapobiegania wypadkom przy pracy rolniczej i chorobom zawodowym oraz promocji zdrowia,
- ▶ prowadzenie rehabilitacji leczniczej dla osób uprawnionych do świadczeń z KRUS, wykazującym całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, ale rokującą jej odzyskanie w wyniku leczenia i rehabilitacji, albo osobom zagrożonym całkowitą niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym.

Wg stanu na koniec 2010 r. ubezpieczeniu społecznemu rolników podlegało około 1,53 mln osób, a świadczenia emerytalno-rentowe z tego ubezpieczenia pobierało około 1,37 mln osób.

Ponadto KRUS realizuje szereg innych zadań, sukcesywnie zleczanych przez państwo na podstawie odrębnych przepisów. Do tych zadań należy m. innymi:

- ▶ obsługa ubezpieczenia zdrowotnego na mocy ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych polegająca m. in. na opłacaniu składek na ubezpieczenie zdrowotne za osoby podlegające ubezpieczeniu społecznemu rolników (finansowane przez budżet państwa) oraz emerytów i rencistów rolnych do Narodowego Funduszu Zdrowia. W 2011 r. roczna kwota składek na ubezpieczenia zdrowotne finansowana z budżetu państwa, wyniesie 1,86 mld zł.
- ▶ wypłata obywatelskich świadczeń pieniężnych tj. m.in.: kombatanckich, ryczałtów energetycznych, świadczeń dla byłych żołnierzy-górników, z tytułu tajnego nauczania, dla osób represjonowanych przez III Rzeszę i ZSRR.

Od 2004 r. KRUS uczestniczy w realizacji zadań dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w krajach członkowskich Unii Europejskiej (EOG i Szwajcarii), wynikających obecnie z przepisów Rozporządzeń 883/2004 i 987/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady (WE).

System ubezpieczenia społecznego rolników finansowany jest w oparciu o 3 państwowe fundusze celowe: Fundusz Emerytalno-Rentowy, Fundusz Prewencji i Rehabilitacji oraz Fundusz Administracyjny, a także pozabudżetowy Fundusz Składkowy.

Fundusz emerytalno-rentowy przeznaczony jest na finansowanie świadczeń emerytalno-rentowych oraz składek na ubezpieczenie zdrowotne za rolników. Fundusz emerytalno-rentowy tworzy się ze składek rolników na ubezpieczenie emerytalno-rentowe oraz dotacji budżetowej. W 2011 r. dotacja ta wyniesie około 15,12 mld zł.

Fundusz Prewencji i Rehabilitacji jest przeznaczony do finansowania działalności KRUS w zakresie prewencji wypadkowej i rehabilitacji leczniczej. Fundusz ten tworzy się z odpisu od funduszu składkowego oraz dotacji budżetowej. W 2010 r. dotacja ta wyniesie 1 mln zł.

Fundusz składkowy jest pozabudżetowym funduszem celowym posiadającym osobowość prawną. Z tego funduszu finansowane są świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego. Fundusz jest samofinansujący co oznacza, że świadczenia finansowane z tego funduszu związane z ryzykiem wypadku przy pracy rolniczej, choroby i macierzyństwa są całkowicie pokrywane ze składek ubezpieczonych rolników.

Ubezpieczenie społeczne rolników KRUS realizuje w strukturze organizacyjnej, w której funkcjonują: Centrala, oddziały regionalne obejmujące zakresem działania poszczególne województwa oraz placówki terenowe obejmujące zakresem działania obszar kilku gmin. Łącznie KRUS posiada w całym kraju ok. 270 jednostek organizacyjnych.

KRUS jest członkiem największych międzynarodowych stowarzyszeń skupiających instytucje zabezpieczenia społecznego na świecie, w tym: od 1992 roku członkiem ISSA (Międzynarodowego Stowarzyszenia Instytucji Zabezpieczenia Społecznego, skupiającego instytucje ubezpieczeń społecznych z ponad 130 krajów) oraz IAAMRH (Międzynarodowego Stowarzyszenia Medycyny Pracy w Rolnictwie i Ochrony Zdrowia Ludności Wiejskiej), zajmującego się medycyną wsi. Od września 2009 r. Prezydentem Sekcji Rolnictwa ISSA jest obecny Prezes KRUS, Pan Henryk Smolarz.

Doradztwo rolnicze

Podstawowymi instytucjami, świadczącymi doradztwo rolnicze w Polsce, jest 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR). Działają one na podstawie ustawy z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. nr 251, poz. 2507 z późn. zm.). Wg danych GUS, z usług tych instytucji korzysta 630 tys. rolników, na ogółem 680 tys. korzystających z usług doradczych. Zgodnie z przepisami ustawy – ODR-y posiadają osobowość praw-

ną, a od 1 sierpnia 2009 r. są samorządowymi osobami prawnymi podległymi właściwym miejscowo sejmikom województwa. W ODR-ach zatrudnionych było w roku 2010 ogółem 4484 doradców. Działania tych instytucji mają na celu zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. Do najważniejszych zadań należy prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej i upowszechnieniowej wśród rolników i mieszkańców obszarów wiejskich. ODR-y organizują szkolenia dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich w celu podniesienia ich kwalifikacji zawodowych, doradzają, jak zarządzać gospodarstwami rolnymi w warunkach Unii Europejskiej, jak poprawić ich konkurencyjność i dochodowość, a także sporządzają analizy rynkowe oraz prowadzą doświadczalnictwo odmianowe w ramach porejestrowego doświadczalnictwa odmianowego. Każdy z 16 ODR-ów wydaje własną gazetę (miesięcznik) dla rolników. Na podstawie przepisów ww ustawy, ODR-y mogą świadczyć usługi rolnikom zarówno bezpłatnie jak również odpłatnie.

Ponadto, na mocy ww ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego, funkcjonuje Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR) w Brwinowie, które podlega Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Oprócz centrali w Brwinowie, CDR tworzą oddziały: w Krakowie, Poznaniu i Radomiu. Instytucja ta prowadzi przede wszystkim doskonalenie zawodowe doradców rolniczych. Ponadto zajmuje się certyfikowaniem doradców i prowadzeniem list certyfikowanych doradców (rolniczych, leśnych, rolnośrodowiskowych i ekspertów przyrodniczych), mających uprawnienia do doradzania w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013. W lipcu br. na listę doradców rolniczych było wpisanych 3 600 osób, na listę doradców rolnośrodowiskowych – 2 025 osób, na listę doradców leśnych – 326 osób, a na listę ekspertów przyrodniczych – 282 osoby. CDR, wspólnie ze Stowarzyszeniem Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, wydaje kwartalnik, przeznaczony głównie dla doradców i osób zajmujących się naukowo doradztwem rolniczym, pt. „Zagadnienia doradztwa rolniczego”.

Oprócz publicznych jednostek doradztwa rolniczego, usługi z zakresu doradztwa rolniczego świadczą izby rolnicze oraz podmioty gospodarcze, prowadzące działalność na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej lub Krajowego Rejestru Sądowego. Jeśli prywatne podmioty doradcze chciałyby świadczyć usługi doradcze rolnikom dofinansowywane w ramach środków działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013, muszą posiadać akredytację Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Warunkiem uzyskania akredytacji jest zatrudnianie certyfikowanych doradców, wpisanych na listę prowadzoną przez CDR, oraz posiadanie: doświadczenia w działalności doradczej na rzecz rolników, odpowiedniej bazy biurowo-administracyjnej i wyposażenia. Aktualnie akredytację w zakresie rolnictwa posiada 128 podmiotów, zatrudniających łącznie 269 doradców, a w zakresie leśnictwa 270 podmiotów (głównie nadleśnictw), zatrudniających razem 324 doradców leśnych.

Unia Europejska wymaga, aby każde państwo członkowskie zapewniło rolnikom pomoc doradczą przede wszystkim w zakresie dostosowania go-

spodarstwa rolnego do wymogów wzajemnej zgodności czyli tzw. cross-compliance. Dzięki środkom finansowym działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” PROW 2007 – 2013 możliwe jest włączenie prywatnych podmiotów doradczych w proces świadczenia usług z tego zakresu i zwiększenia dostępności usług doradczych. Jednak rolnik musi partycypować w kosztach otrzymanych usług, objętych działaniem, na poziomie 20% ich wartości.

System doradztwa rolniczego w Polsce gwarantuje możliwość skorzystania z usług doradczych wszystkim zainteresowanym rolnikom.

Szkoły rolnicze

Publiczne szkoły rolnicze prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego (głównie szczebla powiatowego), a także przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Resortowi Rolnictwa podlega 45 Zespołów Szkół Centrów Kształcenia Rolniczego, w których kształcą się ok. 12 tys. uczniów i pracuje ok. 1700 nauczycieli. Bazę dydaktyczną do kształcenia praktycznego stanowią szkolne warsztaty i pracownie ćwiczeń praktycznych oraz szkolne gospodarstwa rolne, a także gospodarstwa rolników indywidualnych, ośrodki doradztwa rolniczego, zakłady przetwórstwa spożywczego, placówki gastronomiczno - hotelarskie, jednostki naukowo-badawcze i wyższe uczelnie. Szkoły resortowe mogą kształcić w 28 zawodach w takich obszarach, jak: produkcja rolnicza, ogrodnictwo, technika rolnicza, przetwórstwa spożywcze, agrobiznes, kształtowanie krajobrazu, turystyka wiejska, usługi gastronomiczne, rybactwo śródlądowe, weterynaria, inżynieria środowiska i melioracja.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadząc szkoły rolnicze ma możliwość bezpośredniego oddziaływania na jakość i efektywność kształcenia rolniczego, a tym samym kreowania polityki kadrowej dla sektora rolno-spożywczego. Szkoły rolnicze mają wyposażyć absolwentów w wiedzę i umiejętności zawodowe umożliwiające im podjęcie pracy w sektorze rolno-usługowym oraz właściwe konkurowanie w warunkach gospodarki wolnorynkowej, a także przygotować do ciągłego podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji zawodowych. W celu realizacji przyjętych założeń MRiRW podejmuje działania w zakresie: modyfikacji kierunków i treści kształcenia w dostosowaniu do zmieniających się warunków produkcji i życia na wsi, upowszechniania kształcenia modułowego, przygotowania i doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych (główną rolę spełnia tu podległa MRiRW placówka doskonalenia nauczycieli - Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie), a także zapewnienia szkołom rolniczym odpowiedniej bazy do kształcenia praktycznego.

Resortowe szkoły rolnicze, stając się centrami kształcenia rolniczego, z dobrym wyposażeniem dydaktycznym i odpowiednio przygotowaną kadrą pedagogiczną poprzez organizację różnych form edukacji adresowanych do młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi, a także współpracę z innymi podmiotami działającymi na rzecz sektora rolno-spożywczego będą oddziaływały na rozwój obszarów wiejskich.

Zaplecze naukowo-badawcze

W Polsce badaniami naukowymi na rzecz rolnictwa i rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi zajmują się:

- ▶ Instytuty badawcze w liczbie 12, nad którymi nadzór sprawuje Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, w tym siedem posiada status Państwowego Instytutu Badawczego:
 - Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - PIB w Warszawie,
 - Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa - PIB w Puławach,
 - Państwowy Instytut Weterynaryjny - PIB w Puławach,
 - Instytut Zootechniki - PIB w Balicach k/Krakowa,
 - Instytut Ochrony Roślin - PIB w Poznaniu,
 - Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - PIB w Radzikowie
 - Morski Instytut Rybacki – PIB w Gdyni
- ▶ szkoły wyższe (z 47 wydziałami) nadzorowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- ▶ placówki naukowe w liczbie 9 podległe Polskiej Akademii Nauk, oraz w części jednostki podległe innym resortom (Ministerstwu Środowiska, Ministerstwu Gospodarki i Ministerstwu Zdrowia). Strukturę organizacyjną nadzoru nad działalnością statutową jednostek zaplecza naukowo-badawczego w zakresie rolnictwa, rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi oraz warunki podstawowego finansowania przedstawia *rycina 24*.

Środki finansowe na działalność naukowo-badawczą i rozwojową w rolnictwie, są pozyskiwane z dotacji budżetowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Z budżetu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi przekazywane są środki do instytutów badawczych na realizację programów wieloletnich. W warunkach stopniowego ograniczania środków finansowych na działalność statutową z budżetu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jednostki zaplecza naukowo-badawczego, w tym zwłaszcza instytuty badawcze pozyskują środki finansowe z tytułu: uczestnictwa w międzynarodowych programach

Rycina 24. Struktura organizacji nauk rolniczych w Polsce.

współpracy naukowo-technicznej, za usługi od podmiotów gospodarczych i naukowych realizowanych w ramach działalności statutowej oraz z innych możliwych pod względem prawnym źródeł jak: dzierżawa zbędnego majątku, oprocentowanie kapitału, kredyty, pożyczki itp.

W instytutów badawczych nadzorowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi aktualnie realizowanych jest 6 programów wieloletnich, służących monitorowaniu zachodzących zjawisk przekształceń w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich oraz określaniu standardów jakościowych niezbędnych przy wyznaczaniu kryteriów produkcji bezpiecznej dla konsumenta w rolnictwie i przetwórstwie spożywczym. Trzy inne programy wieloletnie dla sektora rolno-spożywczego są już po etapie uzgodnień międzyresortowych i powinny być po spełnieniu wszystkich wymagań, w tym również finansowych w najbliższym czasie uruchomione.

Potencjał naukowy zaplecza wspierającego, realizowany proces przemian w sektorze rolno-spożywczym to ponad 6 200 pracowników z tytułami naukowymi, co obrazuje poniższa tabela. **Tabela 47.**

Jest to znaczny potencjał naukowy, który wspiera politykę rolną państwa oraz Wspólną Politykę Rolną Unii Europejskiej.

Oceniając działalność zaplecza naukowo-badawczego rolnictwa, rynków rolnych i obszarów wiejskich stwierdzić należy, że środowisko naukowe aktywnie wspiera przemiany systemowe, a współuczestnicząc w procesach modernizacji realizuje swoją misję poprzez działalność naukowo-badawczą, innowacyjną, wdrożeniową i upowszechnieniową.

W ramach prac nad procesem dostosowawczym zaplecza naukowo-badawczego resortu rolnictwa do warunków współpracy z partnerami z krajów Unii Europejskiej w instytutach badawczych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi powstały Centra Doskonałości i Centra Kompetencji: w Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – Crop Improvement Centre for Sustainable Agriculture, [CIC-SA], w Morskim Instytucie Rybackim – Centre of Excellence in Marine Fisheries Sciences, [POLMARF], w Instytucie Ogrodnictwa – Research Centre of Excellence in Sustainable Pomology, [PomoCentre], w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Protection of Land and Water Quality and Sustainable Development of Rural Areas, [PROLAND], w Instytucie Technologiczno-Przyrodniczym

– Renewable Energy Centre of Excellence and Competence in Poland, [RECEPOL] oraz – Transfer of knowledge in agricultural engineering [TRAGEN], w Instytucie Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich – Medical plants in nutrition and medicine – a step towards integration engineering with european standards [MEDNAM]. W Skierniewicach przy Instytucie Ogrodnictwa ma swoją siedzibę Centrum Zaawansowanych Technologii, którego przyszłe działania mają zdecydowanie poprawić warunki transferu wyników badań do praktyki.

Pracownicy \ Jednostki naukowe	Jednostki badawczo-rozwojowe MRiRW	Jednostki naukowe PAN	Instytuty podległe innym resortom	Uczelnie wyższe	Suma
Pracownicy ogółem, w tym:	4 015	578	1 408	10 289	16 290
Profesorowie	151	75	71	1 034	1 331
Naukowcy z tytułem dr hab.	140	47	34	575	796
Naukowcy ze stopniem dr	584	132	302	3 071	4 089

Tabela 47. Stan osobowy zaplecza naukowo-badawczego w naukach rolniczych i pokrewnych

Zaplecze naukowo-badawcze rolnictwa, rynków rolnych i rozwoju wsi aktywnie podjęło współpracę również w ramach 7 Programu Ramowego Unii Europejskiej, a także w ramach Programu ERA – NET i EUROAGRI. Naukowcy z Polski realizują prace koordynujące zadania w ramach Grupy Roboczej, programu badawczego pt.: „Rolnictwo zrównoważone w basenie Morza Bałtyckiego” w ramach Stałego Komitetu ds. Badań Naukowych w Rolnictwie przy Komisji Europejskiej.

Kontynuowane są prace badawcze w ramach utworzonego Wirtualnego Instytutu Zrównoważonego Rolnictwa (WIRZ), który jest ogólnodostępnym, funkcjonującym w czasie rzeczywistym elektronicznym programem informacyjno-badawczym ze stale aktualizowaną bazą danych.

Planowane jest aktywne włączenie środowiska naukowego w prace nad wypełnieniem zadań wynikających z opracowanej przez Komisję Europejską Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego.

W maju 2009 roku z inicjatywy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi odbył się w Puławach I Kongres Nauk Rolniczych, podczas którego zdefiniowano rozwiązania, które w znacznym stopniu przyczynić się mogą do pełnej integracji polityki naukowej z polityką rolną. Przedstawiane wnioski podczas sesji panelowych oraz w wystąpieniach plenarnych, odnosiły się nie tylko do bieżących potrzeb gospodarczych czy społecznych, ale wskazywały najważniejsze obszary działalności naukowej w naukach rolniczych w perspektywie krótko i średniookresowej. Bardzo ważne dla przyszłości i rozwoju gospodarczego oraz społecznego, za które odpowiada Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jest zagadnienie koordynacji działalności całego zaplecza naukowo-badawczego pracującego w obszarze nauk rolniczych i pokrewnych. Dobrze realizowana koordynacja zapewnić powinna lepsze wykorzystanie potencjału intelektualnego, realizację kompleksowych i użytecznych badań naukowych i bardziej racjonalne zagospodarowanie dostępnych środków z budżetu państwa przeznaczanych na naukę.

Wnioski z obrad Kongresu wskazują, że powinny być realizowane badania, których celem będzie poszukiwanie najkorzystniejszej formy rozwoju polskiego rolnictwa, z uwzględnieniem jego regionalnych uwarunkowań, racjonalnej gospodarki zasobami wody, gleby i powietrza, poszukiwanie odmian roślin, w tym także wysokobiałkowych odpornych na stres suszy i szkodniki. Badania w zakresie hodowli powinny wykorzystywać najnowsze trendy światowe, w tym także obejmujące zagadnienia genetycznej modyfikacji organizmów (GMO). Ważnymi problemami, które odnotowane zostały podczas Kongresu są kwestie infrastruktury zarówno w gospodarstwach rolnych jak i na obszarach wiejskich, a także problematyka zapewnienia najkorzystniejszych źródeł energii odnawialnej. Obrady Kongresu wykazały, że rozwiązania obejmujące przeciwdziałanie procesom ocieplenia klimatu powinny towarzyszyć realizacji badań we wszystkich obszarach badawczych. Sukcesem obrad Kongresu były dyskusje i propozycje rozwiązań wskazujące, że zagadnienia technologiczne, techniczne, organizacyjne czy społeczne dotyczące rolnictwa i wsi, a także rybołówstwa i leśnictwa powinny być analizowane w kontekście uwarunkowań ekonomicznych i prawnych,

gdyż one w ostatecznym rozrachunku decydują i decydować będą o racjonalnym ich zastosowaniu.

Podczas prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej w drugiej połowie 2011 roku, we wrześniu 2011 roku, odbyła się pod patronatem merytorycznym Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi konferencja międzynarodowa pod hasłem „Żywność i żywienie w XXI wieku”.

Na 5 października 2011 roku zaplanowane zostały obrady II Kongresu Nauk Rolniczych. Założeniem II Kongresu jest wypracowanie narodowych strategicznych programów badań, których przyszła realizacja powinna zapewnić zrównoważony rozwój rolnictwa, przetwórstwa spożywczego, rybołówstwa i obszarów wiejskich. Realizacja tych programów badawczych powinna także wpłynąć, na poprawę konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego na arenie międzynarodowej i zapewnić konsumentowi żywność najwyższej jakości.

Adresy instytucji współpracujących

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI (MRiRW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 10 00; + 48 22 623 27 50
<http://www.minrol.gov.pl>
e-mail: kancelaria@minrol.gov.pl

AGENCJA RYNKU ROLNEGO (ARR)

00-400 Warszawa, ul. Nowy Świat 6/12
tel./fax + 48 22 661 72 72; + 48 22 628 93 53
<http://www.arr.gov.pl>
e-mail: tpi@arr.gov.pl

AGENCJA RESTRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI ROLNICTWA (ARiMR)

02-822 Warszawa, ul. Poleczki 33
tel./fax + 48 22 318 53 30; + 48 22 318 42 20
<http://www.arimr.gov.pl>
e-mail: info@arimr.gov.pl

AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH (ANR)

00-215 Warszawa, ul. Dolańskiego 2
tel./fax + 48 22 635 80 09; + 48 22 635 00 60
<http://www.anr.gov.pl>
e-mail: anr@anr.gov.pl

FUNDACJA PROGRAMÓW POMOCY DLA ROLNICTWA (FAPA)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 16 03; + 48 22 623 19 09
<http://www.fapa.com.pl>
e-mail: fapa@fapa.com.pl

KASA ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO (KRUS)

00-608 Warszawa, Al. Niepodległości 190
tel./fax + 48 22 592 65 90; + 48 22 825 95 97
<http://www.krus.gov.pl>
e-mail: centrala@krus.gov.pl

ADRESY INSTYTUCJI WSPÓŁPRACUJĄCYCH

GŁÓWNY INSPEKTORAT JAKOŚCI HANDLOWEJ ARTYKUŁÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH (GIJHARS)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 29 00; + 48 22 623 29 98
<http://www.ijhar-s.gov.pl>
e-mail: sekretariat@ijhar-s.gov.pl

INSPEKCJA WETERYNARYJNA - GŁÓWNY INSPEKTORAT WETERYNARII (GIW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 20 88; +48 22 623 14 08
<http://www.wetgiw.gov.pl>
e-mail: wet@wetgiw.gov.pl

PAŃSTWOWA INSPEKCJA OCHRONY ROŚLIN I NASIENICTWA (PIORIN)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 23 02; + 48 22 623 23 04
<http://www.piorin.gov.pl>
e-mail: gi@piorin.gov.pl

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE

05-840 Brwinów, ul. Pszczelińska 99
tel./fax + 48 22 729 66 34 (38); + 48 22 729 72 91
<http://www.cdr.gov.pl>
e-mail: brwinow_sekretariat@cdr.gov.pl

KRAJOWA RADA IZB ROLNICZYCH

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 21 65; + 48 22 623 11 55
<http://www.krir.republika.pl>
e-mail: krir@z.pl

KRAJOWY ZWIĄZEK ROLNIKÓW, KÓŁEK I ORGANIZACJI ROLNICZYCH (KZRKiOR)

00-582 Warszawa, Al. Szucha 16/42
tel./fax + 48 22 827 75 55; + 48 22 827 30 01
<http://www.kolkarolnicze.pl>
e-mail: biuro@kolkarolnicze.pl